

รายงานวิจัย

เรื่อง

องค์กรทางสังคมและพัฒนาการความเป็นประชาคมตำบล
กรณีศึกษา : ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
Societal Organization and Development on Tambol Civil Society
: Case study in Tambol Muang Jung , Nan Province

โดย

นายนิคม	ดีพอ
นายสำรวจ	ผัดผล
นายสุทธิพงษ์	วสุโสภภาพล
นายถนัด	ไวยยา

ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข(สวรส.)
“ความเห็นและข้อเสนอแนะที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นของผู้วิจัยมิใช่ความเห็นของสถาบัน
วิจัยระบบสาธารณสุข”

มกราคม 2543

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ บทบาท และศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีรูปแบบการดำเนินงานในรูปแบบประชาคม ของในตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้นำ แกนนำ และสมาชิกของกลุ่ม/องค์กร ต่างๆในตำบลเมืองจัง จำนวน 22 กลุ่ม/องค์กร จากจำนวนทั้งสิ้น 48 กลุ่ม/องค์กร โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผล

ผลการศึกษาพบว่า ตำบลเมืองจัง มีจุดกำเนิดของหมู่บ้านจากเดิม 2 หมู่บ้านแล้วขยายออกเป็น 10 หมู่บ้านในปัจจุบัน มีกลุ่ม/องค์กร ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและจากการจัดตั้งโดยภาครัฐ ถึง 14 ประเภท จำนวน 48 กลุ่ม หลายกลุ่มเป็นเครือข่ายกับกลุ่มฮักเมืองน่าน ผู้นำ แกนนำ หรือสมาชิกของกลุ่ม/องค์กร หลายคนได้รับเลือกเป็นสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)

ตำบลเมืองจังเป็นตำบลที่เก่าแก่ตำบลหนึ่งของจังหวัดน่าน มีแม่น้ำน่านและลำน้ำสาขา ไหลผ่านทุกหมู่บ้าน และล้อมรอบด้วยป่าที่อุดมสมบูรณ์เป็นแนวยาว ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองเพียง 15 กิโลเมตร จึงมีความสำคัญต่อการคมนาคมและการค้ามาแต่อดีต ต่อมาได้รับผลกระทบจากการตัดไม้ ทำลายป่า การบุกรุกที่ทำกิน การส่งเสริมการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายของประชากรเข้าสู่พื้นที่ตำบลเมืองจังมากขึ้น เป็นผลให้เกิดการเสื่อมโทรมของป่า ดิน ระบบนิเวศของแม่น้ำ สัตว์น้ำ มีการบุกรุกป่าเพิ่มขึ้นอย่างมาก รวมทั้งได้เปิดรับกระแสการพัฒนาจากภายนอกมากขึ้น ทำให้สภาพสังคมของชุมชนเมืองจัง เปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มาเป็นชุมชนที่เกิดปัญหาหลายด้าน เช่น ระบบการผลิตเปลี่ยนไป ชาวบ้านจำนวนมากมีหนี้สิน ทรัพยากรป่า น้ำ สัตว์น้ำ เสื่อมโทรมและลดลงอย่างรวดเร็ว

จากสภาวะปัญหาดังกล่าว ทำให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติที่เฉลียวฉลาด มีความซื่อสัตย์ เสียสละ เห็นแก่ส่วนรวมจำนวนมาก และเกิดกลุ่ม/องค์กร ทางสังคมหลายกลุ่ม กระจายไปทุกหมู่บ้านของตำบล รวมทั้งมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับองค์กรเอกชนภายนอกตำบลด้วย ได้แก้ไขปัญหามาของตนเอง ของชุมชน สามารถพลิกฟื้นสภาวะที่เคยล้มเหลวจากการทำเกษตรกรรม มีหนี้สิน มีปัญหาทางสังคม ให้อุดพ้นจากภาวะวิกฤตดังกล่าวอย่างได้ผลดี เช่น เกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน 6 กลุ่ม สามารถรักษาป่าชุมชนไว้ได้มากกว่า 17,500 ไร่ เกิดกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา 7 กลุ่ม ทำให้จำนวนและชนิดของปลาในแม่น้ำเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย เกิดกลุ่มเกษตรผสมผสาน 2 กลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์ 6 กลุ่ม กลุ่มเยาวชน 5 กลุ่ม กลุ่มเหมืองฝาย 2 กลุ่ม กลุ่มแม่บ้าน 10 กลุ่ม กลุ่มฌาปนกิจ 2 กลุ่ม กลุ่มอาชีพ 3 กลุ่ม กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน(อสม.) 10 กลุ่ม กลุ่มผู้สูงอายุ 10 กลุ่ม รวมทั้งได้สามารถแก้ไขปัญหามาระบาดของยาเสพติดและปัญหาอื่นๆ อย่างได้ผลดี

ทั้งนี้การดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรทางสังคมต่างๆได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กิ่งอำเภอ สถานีตำรวจ โรงเรียน สาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อบต. โดยคณะกรรมการบริหาร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. มีทัศนคติที่ดีเยี่ยงต่อกลุ่ม/องค์กรเหล่านี้ ได้ให้การสนับสนุน เกื้อกูลและมี ประสานงานเป็นอย่างดี แสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนที่ยังคงมีความเป็นสังคมชนบทอยู่มากและระบบเครือข่าย รวมถึงความสามารถในการจัดการ ซึ่งแสดงให้เห็นกระบวนการทำงานในรูปแบบประชาคมของภาคสังคมและภาครัฐในการจัดการกับกิจการภายในของตำบลเมืองจังในระดับที่นำเสนอในยัง

Key Words : ประชาคมตำบล, ผู้นำตามธรรมชาติ, เครือข่าย, องค์การบริหารส่วนตำบล, อบต.

Abstract

This is a qualitative study intended to examine the origins, development, role, and potential of various government and non-government groups in Tambol Muang Jung, Ging Amphoe Puieng that carry out work in the manner of civil societies. In-depth interviews were carried out with leaders, core individuals and members of 22 out of 48 groups and organizations in Tambol Muang Jung through the use of questionnaires that were later analyzed, synthesized and summarized.

The study found that Tambol Muang Jung originated from two villages that subsequently expanded to the present number of ten. Groups and organizations arose naturally and through establishment by the government. There are now 48 groups in 14 categories, many of which are members of the Hug Muang Nan Network. Many of the leaders, core individuals and members of the groups and organizations have been elected to the Tambol Administration Organization (TAO).

Tambol Muang Jung is one of the oldest tambons in the province of Nan. The Nan River and its tributaries pass by many of the villages and are surrounded by a long ridge of fertile forest. It is located only about 15 km from the provincial centre which is important for communication and commerce. In the past it had suffered from the effects of encroachment and destruction of the forest for subsistence farming and then through promotion of the cultivation of cash crops and the increased immigration into the tambol. This has led to degradation of the forests, the soil, the aquatic ecosystem and aquatic life. Encroachment into the forest has increased along with an opening up to the wave of development from the outside. This has changed the quality of the community in the tambol and the balance between people and the nature until many problems have arisen, for example a change in methods of production, many of the villagers becoming indebted and forest, aquatic and animal resources becoming degraded and quickly lost.

The aforementioned problems have given rise to a large number of smart, honest, dedicated and committed leaders, and many groups and organizations that have spread to every village in the tambol. The groups have also networked with non-government organizations outside the tambol. They have been able to solve their problems and those of the their

communities and bring about a recovery from the conditions brought about by agricultural practices and debt and to survive the crisis. There have arisen for example 6 community forests covering an area of more than 17,500 rai, 7 fish conservation zones, which have led to a dramatic increase in the numbers and species of fish in the rivers, 2 sustainable agriculture groups, 6 community savings organizations, 5 youth groups, 2 "mueang fai" community water supply management groups, 10 housewife groups, 2 cremation fund groups, 3 occupational groups, 10 public health volunteer groups and 10 elderly groups, which together have been able to solve the problems, such as those of drug abuse, effectively.

The groups and organizations have received good support from government organizations including the district office, the police, schools, health office and especially the Tambol Administration Organization (TAO) whose committee, subdistrict heads and members share the group's vision and have provided good support, assistance and coordination. This demonstrates the strength of the rural communities and the system of networks. The management ability also illustrates a movement towards working in the manner of civil society by the people and the government to manage the affairs of the tambol that is very interesting.

Key Words :Tambol Civil Society, Natural Leader, Network, Tambol Administration Organization,TAO.

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้เป็นงานวิจัยภายใต้แผนพัฒนาองค์ความรู้การกระจายอำนาจและสุขภาพ ของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ซึ่งได้คัดเลือกพื้นที่ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็น 1 ใน 4 ตำบลทั่วประเทศ เพื่อศึกษาปัจจัยหรือองค์ประกอบที่เอื้อต่อการเกิดประชาคม กระบวนการและวิธีการพัฒนาความเป็นประชาคมระดับตำบล เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชนระดับตำบลในโอกาสต่อไป ซึ่งคณะนักวิจัยในพื้นที่ของศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน ได้รับความร่วมมือ ความเมตตา จากหลายฝ่าย ทั้งจากที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน นายแพทย์บุญยงค์ วงศ์รักมิตร หัวหน้าศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน นายแพทย์คณิต ตันติศิริวิทย์ ที่ให้ความกรุณาเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง กำนันตำบลเมืองจัง นายสงัด เตชะเสนา ซึ่งเป็นประธานกรรมการบริหาร อบต. ประธานสภา อบต. สมาชิก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ได้ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวก ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่เป็นอย่างดี และที่สำคัญอย่างยิ่งผู้นำ/กรรมการ/เลขานุการของทุกกลุ่ม/องค์กรที่อยู่ในตำบลเมืองจัง ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูลแก่นักวิจัยอย่างเต็มที่ เป็นผลให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ที่ให้ทุนทำการวิจัย รวมทั้ง ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ดร.อุทัย ดุลยเกษม ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะแนวทางการวิเคราะห์ที่เป็นประโยชน์ และที่ขาดไม่ได้สำหรับงานวิจัยนี้ก็คือ ผู้ประสานงานในพื้นที่/ผู้ช่วยนักวิจัย คุณอนงค์ อินแสง และ คุณเพียรพิศ ยะวิญญาญ ที่ได้ปฏิบัติงานอย่างเข้มแข็งตลอดการวิจัย จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

นักวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญแผนภูมิ	ง
สารบัญรูปภาพ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย	1
1.3 คำถามหลักในการวิจัย	2
1.4 เป้าหมายการวิจัย	2
1.5 วัตถุประสงค์การวิจัย	2
1.6 ขอบเขตการวิจัย	2
1.7 นิยามศัพท์	2
1.8 ทบทวนวรรณกรรม	3
1.9 ระเบียบวิธีวิจัย	4
บทที่ 2 ผลการศึกษา	5
2.1 ข้อมูลทั่วไป	5
2.2 กลุ่ม/องค์กรต่างๆในตำบลเมืองจัง	10
2.3 สรุป	16
บทที่ 3 กระบวนการปรับตัวของชาวบ้าน	17
3.1 ตำบลเมืองจังจากอดีตถึงปัจจุบัน	17
3.1.1 เมืองจังในระยะก่อนปี พ.ศ.2500	17
3.1.2 เมืองจังในระยะตั้งแต่ปี พ.ศ.2500-ปัจจุบัน	18
3.2 ตัวอย่างการปรับตัวของชาวบ้าน	19
3.2.1 กลุ่มเกษตรผสมผสาน(เกษตรยั่งยืน)	19
3.2.2 การก่อเกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน	20
3.2.3 การก่อเกิดกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	21
3.2.4 การก่อเกิดกลุ่มเยาวชนยาเมือง	22
3.3 กระบวนการทำงานในรูปแบบประชาคม	23
3.3.1 การรวมกลุ่มคัดค้านการก่อสร้างศูนย์ขยายพันธุ์ไม้ผล	23
3.3.2 การแก้ไขปัญหาเรื่องยาเสพติดของหมู่บ้านและตำบล	24
3.3.3 การแก้ไขปัญหาการจำหน่ายผลผลิตการเกษตร ล้นจี่	26
3.4 สรุป	27

สารบัญ(ต่อ)

		หน้า
บทที่ 4	พัฒนาการสู่ความเป็นประชาคมระดับตำบล	28
4.1	เครื่องบ่งชี้ของความเป็นประชาคมตำบล	28
4.1.1	ผู้นำตามธรรมชาติของกลุ่ม/องค์กร	28
4.1.2	ลักษณะความเป็นชุมชนสูง	28
4.1.3	ความสามารถในการจัดการของชุมชน	29
4.1.4	ลักษณะการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	30
4.1.5	แนวทางการดำเนินงานของ อบต.	30
4.2	สรุปและข้อเสนอแนะ	31
เอกสารอ้างอิง		34
ภาคผนวก		35
ภาคผนวก ก	แผนที่แสดงที่ตั้งป่าชุมชน	36
ภาคผนวก ข	แผนที่แสดงกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	37
ภาคผนวก ค	แผนที่แสดงที่ตั้งกลุ่มเกษตรผสมผสาน	38
ภาคผนวก ง	แผนที่แสดงกลุ่มเยาวชน	39
ภาคผนวก จ.	แผนที่แสดงกลุ่มออมทรัพย์	40
ภาคผนวก ฉ	ประกาศองค์การบริหารตำบลเมืองจัง	41
ภาคผนวก ช	แบบสัมภาษณ์	42
ภาคผนวก ซ	รายการสื่อที่มีการเผยแพร่เรื่องราวของกลุ่ม/องค์กรต่าง ของตำบลเมืองจัง และรายการรางวัลต่างๆที่ผู้นำและ ชุมชนในตำบลเมืองจังเคยได้รับ	51

สารบัญแผนภูมิ

ง

แผนภูมิ 1	แสดงลำดับขั้นตอนการขยายหมู่บ้านของตำบลเมืองจัง
-----------	--

หน้า
10

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพ 1	แผนที่จังหวัดน่าน
รูปภาพ 2	แผนที่อำเภอเมืองน่านและกิ่งอำเภอภูเพียง
รูปภาพ 3	แผนที่ตำบลเมืองจัง
	9

บทที่ 1

บทนำ

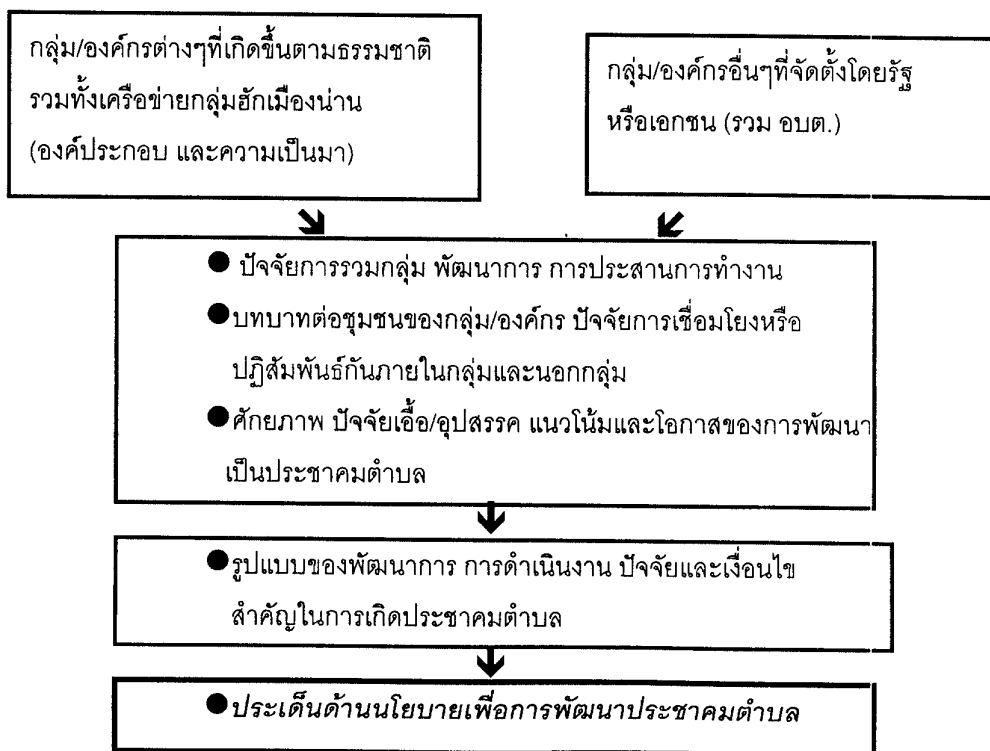
1.1 หลักการและเหตุผล

ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนา "คน" เป็นศูนย์กลางและเน้นกระบวนการทำงานแบบพหุภาคี ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ข้าราชการ นักธุรกิจ ประชาชนและองค์กรท้องถิ่นอื่นๆที่เกี่ยวข้อง มีการสนับสนุนการจัดตั้ง "ประชาคม" หรือ "ประชารัฐ" ขึ้น ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อดำเนินกิจกรรมตามปรัชญาการพัฒนาแนวใหม่

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีกลุ่ม/องค์กรต่างๆมากมาย จำนวนถึง 339 กลุ่ม/องค์กร(สมเดชและคณะ,2541) ที่ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและถูกจัดตั้งโดยองค์กรภาครัฐ กลุ่ม/องค์กรต่างๆเหล่านี้มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ทั้งเป็นเครือข่ายและเป็นองค์กร/กลุ่มเดี่ยวๆ ที่สมควรให้มีการศึกษาพัฒนาการและบทบาทของกลุ่ม/องค์กรถึงปัจจัย เงื่อนไขที่สำคัญๆและรูปแบบที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มดำเนินการมาได้อย่างเข้มแข็ง รวมถึงบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ที่มีการจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2540 ตามนโยบายรัฐบาลว่าจะมีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรต่างๆในด้านใดบ้าง สามารถประสานสอดคล้องกันได้หรือไม่เพียงใด หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อศึกษาบทบาทของ อบต.ว่าจะสามารถเป็นกลไกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนระดับตำบลได้หรือไม่ มีเงื่อนไขอย่างไรบ้างตลอดจนแนวทางที่จะพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรทุกหน่วยให้เป็นไปในรูปแบบของประชาคมระดับตำบลในอนาคตด้วย

1.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดในการศึกษานี้ ได้เน้นการศึกษาถึงการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรต่างๆในระดับหมู่บ้านและตำบล รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) เพื่อให้ทราบถึงบทบาท พัฒนาการและศักยภาพที่มีอยู่ในปัจจุบัน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นกลไกการก่อเกิดประชาคมตำบลได้จึงได้วางกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยไว้ดังนี้

1.3 คำถามหลักในการวิจัย

- 1.3.1 กลุ่ม/องค์กรชาวบ้านต่างๆเหล่านั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีองค์ประกอบของกลุ่มเป็นอย่างไร อะไรเป็นปัจจัยของการรวมกลุ่มและยั่งยืนมาจนปัจจุบัน
- 1.3.2 แนวคิดหรือทัศนะของกลุ่ม/องค์กร ต่อบทบาทของ อบต. เป็นอย่างไร จะประสานแนวทางการทำงานกับ อบต. ได้หรือไม่อย่างไร รวมถึงความต้องการ การสนับสนุนอะไรบ้างจาก อบต.
- 1.3.3 แนวคิด หรือทัศนะของผู้บริหาร และสมาชิก อบต. ที่มีต่อกลุ่ม/องค์กรชาวบ้านเป็นอย่างไร สามารถประสานหรือสอดคล้องกันหรือไม่ และอบต. จะเกื้อหนุนการทำงานของกลุ่ม/องค์กรอย่างไร
- 1.3.4 ในระยะที่ผ่านมา อบต. มีกิจกรรม หรือแผนงานอะไรบ้างที่ได้สนับสนุนงานของ กลุ่ม/องค์กร
- 1.3.5 ที่ผ่านมามีปัญหาวิกฤตที่สำคัญๆของชุมชนที่กลุ่ม/องค์กรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอะไรบ้าง กระบวนการแก้ไขปัญหาเป็นอย่างไร
- 1.3.6 อบต. จะเป็นกลไกที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนระดับตำบล ได้หรือไม่อย่างไร

1.4 เป้าหมายการวิจัย

เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาคือความเป็นประชาคมตำบล และการเชื่อมโยงของการดำเนินงานในรูปแบบประชาคมของกลุ่ม/องค์กรต่างๆทั้งในภาครัฐและนอกภาครัฐ ในชุมชนระดับตำบล

1.5 วัตถุประสงค์

- 1.5.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการ บทบาท และศักยภาพของกลุ่ม/องค์กร ต่างๆในพื้นที่ตำบลเมืองจัง
- 1.5.2 เพื่อศึกษาพัฒนาการของการดำเนินงานในรูปแบบประชาคมของตำบลเมืองจัง

1.6 ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่ที่ทำการศึกษาคือ ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัด 15 กม. แบ่งการปกครองเป็น 10 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 6,155 คน(องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง,2542) มีองค์การบริหารส่วนตำบล ก่อตั้งเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2540 เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลระดับ 5 (รายได้ระหว่าง 1-5 ล้านบาทต่อปี)ในปัจจุบันตำบลเมืองจังมีกลุ่ม/องค์กรชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและโดยการจัดตั้งตามกลไกของภาครัฐที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ 14 ประเภท จำนวน 48 กลุ่ม/องค์กร ซึ่งบางกลุ่มมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายภายในตำบลและเป็นเครือข่ายกับกลุ่ม "ฮักเมืองน่าน" และบางกลุ่ม/องค์กร ยังดำเนินการอย่างอิสระ นอกจากนี้ก็ยังมีหน่วยงานภาครัฐ เอกชนอีกจำนวนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในตำบล ที่มีการดำเนินงานสนับสนุนหรือเอื้อต่อการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรชุมชนด้วย

ระยะเวลาสำหรับการศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการตั้งแต่ พฤศจิกายน 2541 ถึง มิถุนายน 2542

1.7 นิยามศัพท์

ประชาคม (Civil Society) หมายถึง การที่คนในสังคม ซึ่งมีจิตสำนึก(Civic consciousness)ร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน(partnership) ในการกระทำบางอย่าง ทั้งนี้ด้วยความรัก และความเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้ร่วมกัน(ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ,2540)

ความเป็นชุมชน(Community) หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเชื่ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร(Communicate) กัน (ประชาคมตำบล,2541)

ความเป็นประชาคม หมายถึง สังคมหรือชุมชนที่ประชาชน หรือองค์กรประชาชน มีส่วนร่วมในการจัดการกับกิจการภายในสังคม/ชุมชนนั้นๆ ในสัดส่วนที่สมดุลกันกับการจัดการขององค์กรภาครัฐ และองค์กรธุรกิจ

1.8 ทบทวนวรรณกรรม

ตามที่แนวคิดเรื่อง "ประชาคม" ได้รับการยอมรับว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญอันหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในการสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม เพื่อนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ไขปัญหา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการส่งเสริมสุขภาพอย่างยั่งยืน ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างหันมาให้ความสนใจและหาแนวทางสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาตามแนวทางใหม่นี้ เพื่อแก้ไขวิกฤตของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากที่มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ที่ถือได้ว่าเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุดกับประชาชน ประชาชนสามารถเข้าถึงและสัมผัสได้ง่ายที่สุด ดังนั้น ความสนใจในการศึกษาถึงบทบาทและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนี้ ต่อความเข้มแข็งของชุมชน หรือ การหาแนวทาง รูปแบบในการสนับสนุน ส่งเสริมให้ อบต. เป็นองค์กรหลักในการดำเนินงานในรูปแบบประชาคม ตามแนวทางปรัชญาการพัฒนาแนวทางใหม่นี้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเกิดการดำเนินงานในรูปแบบประชาคมขึ้นแล้ว น่าจะช่วยให้การแก้ปัญหาทางด้านสาธารณสุขเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความยั่งยืนอีกด้วย

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี(ประชาคมตำบล,2541) กล่าวว่า "ประชาคม" เป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการพร้อมกันทุกด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ และ "ประชาคมตำบล" คือ จุดคานงัด ที่จะนำไปสู่การพัฒนาดังกล่าว

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี(ผู้นำ,2540) ยังได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของ "ผู้นำตามธรรมชาติ" ต่อสังคมปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้นำตามธรรมชาติมีความฉลาด เป็นคนเห็นแก่ส่วนรวม เป็นคนติดต่อสื่อสารกับคนอื่นรู้เรื่อง เป็นที่ยอมรับของสมาชิกโดยอัตโนมัติ ทำให้การทำงานในองค์กร ในชุมชนราบรื่น มีความสุขและมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญ ผู้นำตามธรรมชาติที่เกิดในกระบวนการชุมชนจะมีจำนวนมากทั้งหญิง ทั้งชาย ตามธรรมชาติของความเหมาะสม และสามารถประกันความยั่งยืนและต่อเนื่อง

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม(ประชาคมตำบล:หมายเหตุจากนักคิด,2541) กล่าวว่า ประชาคม เป็นปรากฏการณ์เป็นหลักการ ไม่ใช่เป็นองค์กร โดยมีกลุ่ม/องค์กรต่างๆเป็นเครื่องมือในการทำงาน เช่น มีกลุ่ม แม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ โรงเรียน วัด สถานิออนามัย ชมรมวัฒนธรรม เป็นต้น และยังสามารถเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ซึ่งเป็นกลไกที่จะทำให้ประชาคมทำงานได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และถ้าสามารถเชื่อมโยงกับ อบต.ได้ก็จะเป็นการเสริมความเข้มแข็งให้แก่ประชาคม และถ้า อบต.ดีด้วย ก็จะทำให้เกิดความเข้มแข็งและดียิ่งขึ้นไปอีกด้วย นอกจากนี้ ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ส่งเสริมความเข้มแข็งของประชาชนฐานราก ในรูปของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ บทบาท งบประมาณ การจัดการ และอื่นๆ ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและบทบาทในการจัดการเรื่องของตนเองมากขึ้น สะดวกขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในแผนฯ 8 อีกด้วย และที่สำคัญ อบต. น่าจะมีบทบาทในการสร้างประชาคมระดับตำบลได้เป็นอย่างดี โดยเน้นการทำงานโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผน การจัดสรรงบประมาณ และการติดตามประเมินผล ประชาชนจะมีความรู้สึกมีความเป็นเจ้าของ อบต.มากขึ้นด้วย

ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม(อบต.ในแนวทางประคมตำบล,2542) ยังให้ความหมายของคำว่า “ประชาคมตำบล” ไว้ดังนี้ คือ “ การที่คนในตำบลอาจจะรวมถึงคนที่เกี่ยวข้องกับตำบลนั้นๆ รู้สึกว่ามีอะไรร่วมกัน มาทำอะไรร่วมกัน ซึ่งมีสองส่วน คือ ความรู้สึก กับส่วนที่มาทำอะไรร่วมกัน ซึ่งบางครั้งอาจจะเกิดส่วนใดส่วนหนึ่งแล้วก็นำไปสู่อีกส่วนหนึ่ง เช่น รู้สึกว่าเป็นประชาชนในตำบล หรือเป็นเจ้าของตำบลร่วมกัน แต่ยังไม่ทำอะไรร่วมกัน ถ้าอย่างนี้ความเป็นประชาคมก็ยังไม่สมบูรณ์ หรือว่าเป็นเจ้าของตำบลร่วมกัน ความเป็นประชาคมก็ยังไม่สมบูรณ์ จะสมบูรณ์ได้ต้องรู้สึกว่ามีอะไรร่วมกัน และได้ทำอะไรร่วมกันด้วย”

1.9 ระเบียบวิธีวิจัย

1.9.1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Study)

1.9.2 สัมภาษณ์รายชื่อ และข้อมูลเบื้องต้นของผู้นำ และผู้ที่มีบทบาทสูง(Key Actors)ในตำบลเมืองจัง ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ จากรายงาน เอกสาร หรือรายงานวิจัย

1.9.3 เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่ม/องค์กร กรรมการบริหารและสมาชิก อบต. ตำบลเมืองจัง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น เพื่อเก็บข้อมูลด้านความเป็นมา บทบาท ผลงาน ของทุกกลุ่ม/องค์กร รวมทั้ง อบต. และการสร้างเครือข่ายภายในและภายนอก ตลอดจนการรับรู้ ความคิดเห็น และทัศนะเกี่ยวกับประชาคมตำบล

1.9.4 จัดประชุม สัมมนาผู้นำและสมาชิก กลุ่ม/องค์กร , อบต., หัวหน้าหน่วยงานราชการ/เอกชนในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของตำบลเมืองจัง

บทที่ 2 ผลการศึกษา

2.1 ข้อมูลทั่วไป

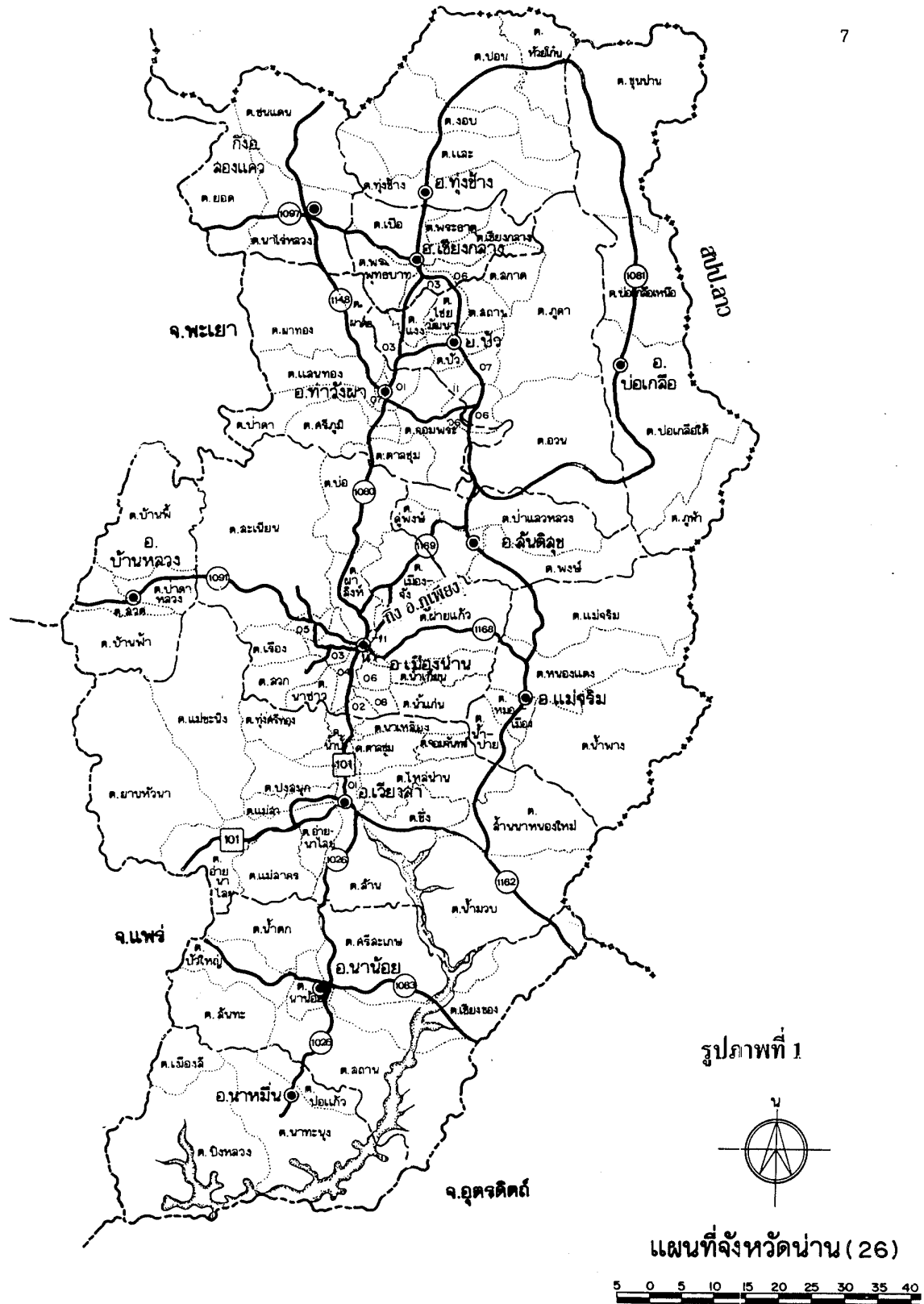
จากลักษณะภูมิประเทศของตำบลเมืองจังที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายและขวาของแม่น้ำน่านเป็นระยะทางประมาณ 20 กม. และน้ำยาว(แม่น้ำสาขา)ประมาณ 5 กม. ดังนั้น วิถีชีวิตของชาวตำบลเมืองจังจึงมีความผูกพันกับป่า และแม่น้ำอย่างลึกซึ้งยาวนาน การติดต่อกับตำบลหรืออำเภออื่นๆในสมัยก่อนอาศัยการเดินทางทางน้ำเป็นหลัก ในปัจจุบันการคมนาคมทางบกมีความสะดวกมากขึ้น การพึ่งพาแม่น้ำจึงเน้นไปในการเกษตรกรรม การประมงและการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นหลัก

ในช่วง 15-20 ปีที่ผ่านมาได้มีการตัดไม้ทำลายป่าอย่างมากภายในพื้นที่จังหวัดน่าน ทำให้พื้นที่ป่าไม้ที่นับว่ามีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศลดลงอย่างรวดเร็วจากพื้นที่ป่าซึ่งมีสัดส่วนต่อพื้นที่รวมของจังหวัดถึงร้อยละ 73.65 ในปี พ.ศ. 2519 ลดลงเหลือประมาณร้อยละ 41.88 ในปี พ.ศ. 2538(สำนักงานป่าไม้จังหวัดน่าน) ป่าในพื้นที่ตำบลเมืองจังก็ได้รับผลกระทบอย่างมากเช่นกัน เนื่องจากการคมนาคมสะดวก ประกอบกับเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง(ประมาณ 15 กม.)ทำให้มีการลักลอบตัดไม้และขนย้ายไม้ออกจากป่าเป็นไปอย่างรวดเร็วและจำนวนมาก สามารถขนไม้ออกได้ทั้งทางน้ำและทางบก ถึงแม้ต่อมารัฐบาลได้ประกาศยกเลิกการให้สัมปทานป่าไม้และห้ามการตัดไม้ในพื้นที่ป่าจังหวัดน่านแล้วก็ตาม ก็ยังมีปัญหาการลักลอบตัดไม้อยู่ทั่วไป ผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ชาวบ้านตำบลเมืองจังก็คือ พื้นที่ป่ามีขนาดลดน้อยลงอย่างมาก ส่งผลกระทบถึงปริมาณน้ำในแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาอย่างเห็นได้ชัด การเกษตรกรรมได้ผลผลิตลดลง ผลิตผลธรรมชาติที่ได้จากป่าหายากขึ้น นอกจากนี้สัตว์น้ำซึ่งเดิมมีอย่างอุดมสมบูรณ์ก็พลอยลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน เนื่องจากชาวบ้านพยายามใช้วิธีการจับสัตว์น้ำทุกวิถีทางที่ได้สัตว์น้ำจำนวนมากที่สุด เช่น การซื้อตดด้วยกระแสไฟฟ้า การใช้ระเบิด การใช้ยาเบื่อ รวมทั้งการทำลายระบบนิเวศของแหล่งน้ำ เป็นผลให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงทั้งชนิดและปริมาณ แทบจะสูญหายไปจากแม่น้ำน่านและลำน้ำสาขา ผลกระทบต่างๆเหล่านี้ได้เป็นตัวจุดประกายให้เกิดการรวมตัวของชาวบ้านมากมายหลายกลุ่มตั้งปี พ.ศ.2528 เป็นต้นมา เพื่อร่วมกันต่อสู้และแก้ไขปัญหาที่แต่ละกลุ่มเผชิญอยู่ในขณะนั้น ก่อให้เกิดกลุ่มและผู้นำตามธรรมชาติจำนวนมาก ต่อมามีการเรียนรู้ระหว่างกัน มีการถ่ายทอดประสบการณ์การดำเนินงาน รวมทั้งได้รับการสนับสนุน จุดประกาย กระตุ้น ส่งเสริมจากองค์กรเอกชนภายนอกเช่น กลุ่มอักษเมืองน่าน องค์กรระหว่างประเทศ(หน่วยพัฒนาการเยอรมัน :German Development Service) เป็นต้น ซึ่งแกนนำหลายคนของกลุ่มอักษเมืองน่าน มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลเมืองจัง รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จนสามารถบรรเทาปัญหา สามารถฟื้นฟูสภาพป่า แม่น้ำ ลำห้วย ให้กลับมาอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ขึ้น ถึงแม้จะไม่สามารถคืนสภาพเดิมได้ทั้งหมด แต่ก็อยู่ในระดับที่นับว่าน่ายกย่องชมเชยอย่างยิ่ง ปลาหลายชนิดที่เกือบจะสูญหายไปจากลำน้ำน่าน(เช่น ปลาเทโพ ปลากระแห ปลาบอก ปลากำ ปลาสังฆวาส และปลาหมออารี เป็นต้น) ก็กลับพบเห็นมากขึ้นทั้งปริมาณและชนิด นอกจากนี้รากฐานของความเข้มแข็ง ของผู้นำกลุ่ม ทักษะการรวมกลุ่มหรือความเป็นชุมชนของกลุ่มต่างๆเหล่านี้ สามารถส่งผลให้การดำเนินงานของหมู่บ้านและระดับตำบลเมืองจังในระยะต่อมาเกิดความสำเร็จอย่างมากภายในหลายๆด้าน ได้แก่ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข อย่างที่น่าเรียนรู้อย่างยิ่ง งานวิจัยนี้จึงนำประเด็นที่น่าสนใจของกระบวนการดำเนินงานในรูปแบบของประชาคม ของตำบลเมืองจังมานำเสนอ เพื่อให้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับตำบลอื่นๆต่อไป

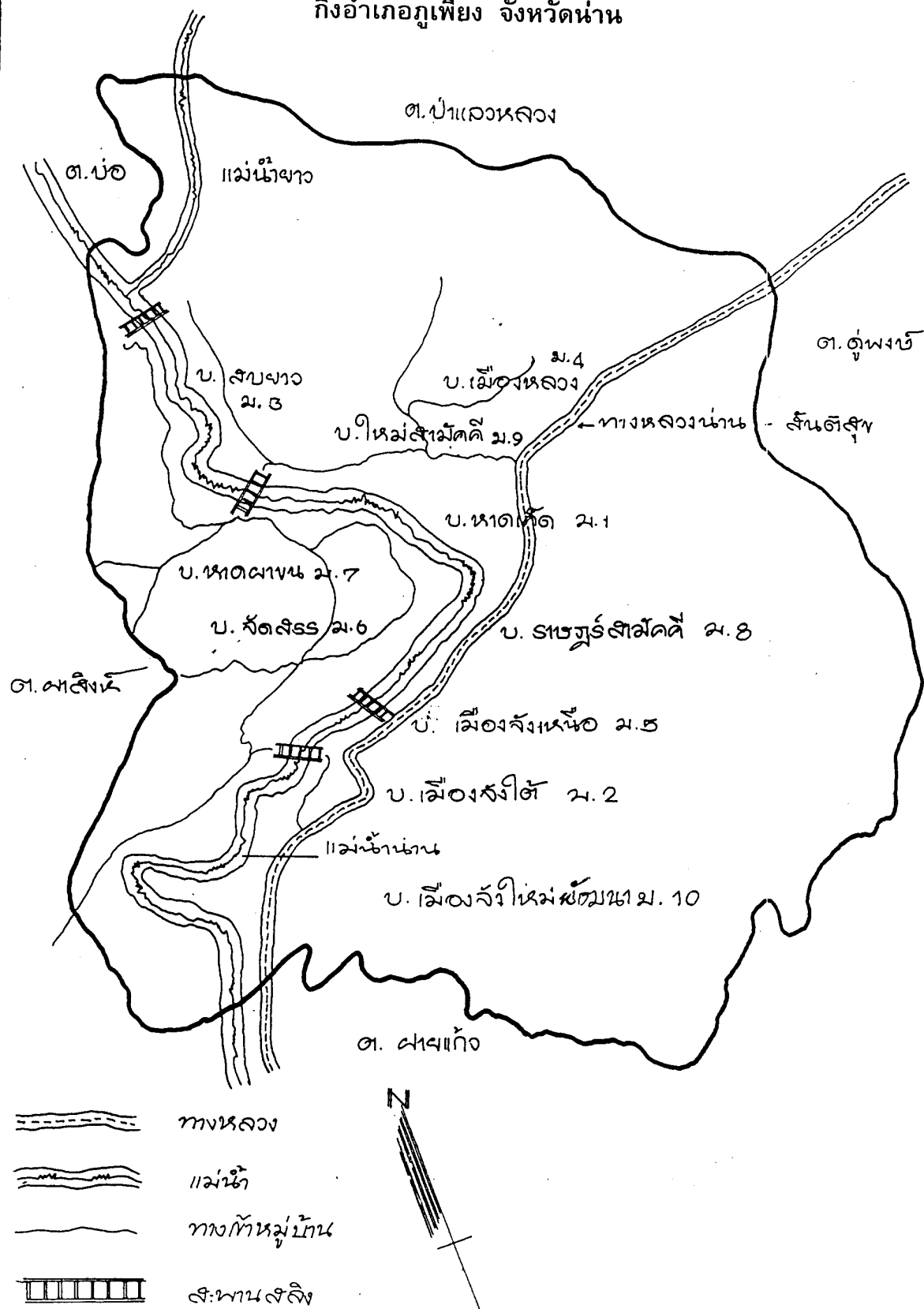
ตำบลเมืองจัง เป็นหนึ่งใน 8 ตำบล ของกิ่งอำเภอภูเพียง มีเนื้อที่ประมาณ 41.14 ตร.กม. ตั้งอยู่ห่างจาก
อำเภอเมืองน่าน ประมาณ 15 กม. ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านหาดเค็ด	397	446	843	168
2	บ้านเมืองจังใต้	301	298	599	153
3	บ้านหาดผาชน	278	253	531	121
4	บ้านเมืองหลวง	337	320	657	141
5	บ้านเมืองจังเหนือ	244	265	509	128
6	บ้านจัดสรร	221	319	540	110
7	บ้านสบยาว	194	185	379	81
8	บ้านราษฎร์สามัคคี	346	384	730	204
9	บ้านใหม่สามัคคี	370	332	702	164
10	บ้านใหม่พัฒนา	350	315	665	196
รวม		3,038	3,117	6,155	1,470

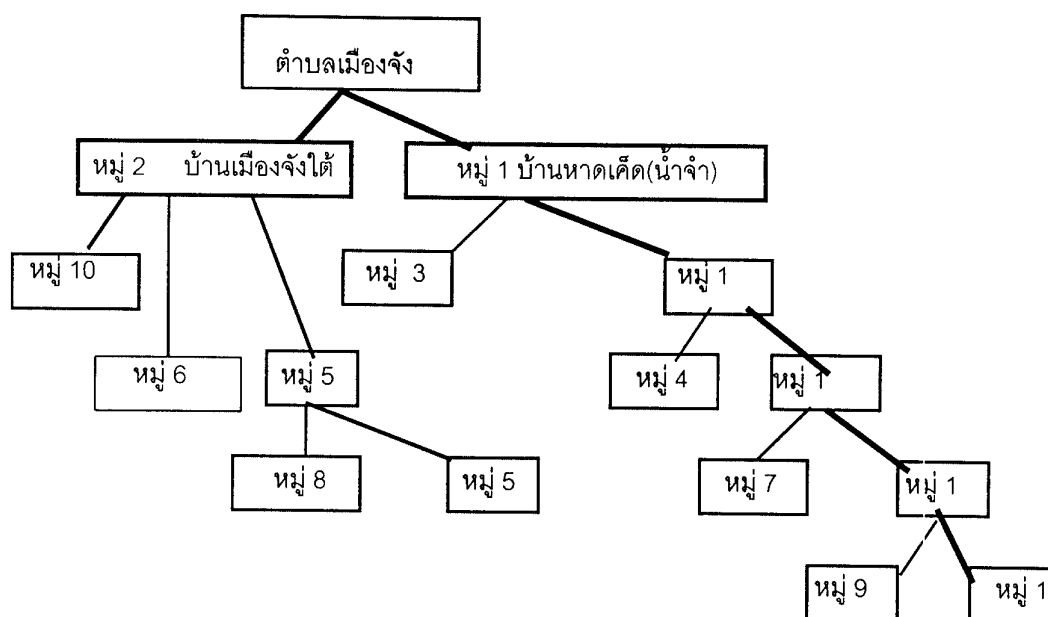
(ที่มา: รายงานประจำปี อบต.เมืองจัง, 2542)

รูปภาพที่ 3 แผนที่ตำบลเมืองจิ่ง
กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

แผนภูมิ 1 ลำดับชั้นการแยกหมู่บ้านของตำบลเมืองจัง

ตำบลเมืองจังเดิมมี 2 หมู่บ้านคือ หมู่ที่ 1 บ้านหาดเค็ด(น้ำจ้ำ) และหมู่ที่ 2 บ้านเมืองจังใต้ ต่อมาชุมชนขยายตัวมากขึ้นจึงแยกหมู่บ้านเพิ่มขึ้นจนเป็น 10 หมู่บ้านในปัจจุบัน โดยที่ขยายออกจากหมู่ที่ 1 คือ หมู่ 3,4,7 และ 9) และขยายออกจากหมู่ที่ 2(เมืองจังใต้) คือ หมู่ 5,6,8 และ 10 สภาพพื้นที่ตำบลเมืองจังเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน มีภูเขาล้อมรอบทางทิศเหนือและทิศตะวันออก ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพการเกษตร ทำไร่ ทำนา ทำสวนไม้ผลมะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ใช้ภาษาพื้นเมืองในการสื่อสารมีสถานที่สำคัญในชุมชนดังนี้

วัด	จำนวน 5 แห่ง
โรงเรียน	จำนวน 5 แห่ง
อบต.	จำนวน 1 แห่ง
สถานีอนามัย	จำนวน .2 แห่ง
ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน	จำนวน 9 แห่ง
หอกระจายข่าว	จำนวน 10 แห่ง
เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	จำนวน 6 แห่ง
ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน	จำนวน 6 แห่ง
อารามสงฆ์	จำนวน 1 แห่ง

2.2 กลุ่ม/องค์กรต่างๆในตำบลเมืองจังในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า ในจำนวน 14 ประเภทของกลุ่ม/องค์กร มีกลุ่ม/องค์กรทั้งสิ้น จำนวน 48 กลุ่ม/องค์กร ทำการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มได้แก่ ประธานกลุ่ม/องค์กรหรือเลขานุการ กลุ่ม/องค์กร และสมาชิกของกลุ่ม พบว่าบทบาทหลักของกลุ่ม/องค์กรต่างๆมีดังนี้

2.2.1 กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน มีจำนวนทั้งสิ้น 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มป่าชุมชน หมู่ 1 พื้นที่ประมาณ 1,500 ไร่ หมู่ 3 พื้นที่ประมาณ 300 ไร่ หมู่ 4 พื้นที่ประมาณ 1,500 ไร่ หมู่ 7 พื้นที่ประมาณ 12,000 ไร่ หมู่ 8 พื้นที่ประมาณ 1,000 ไร่ และ หมู่ 9 พื้นที่ประมาณ 1,500 ไร่ (ภาคผนวก ก) กิจกรรมหลักของกลุ่มได้แก่ การจัดสรรพื้นที่ป่าเป็นเขตๆ คือ เขตพื้นที่อนุรักษ์ เป็นเขตต้นน้ำลำธารจะห้ามตัดไม้โดยเด็ดขาด เขตพื้นที่ใช้สอย เป็นเขตที่สามารถใช้สอยประโยชน์จากป่าได้แต่ต้องอยู่ภายในขอบเขตที่กำหนดโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน/ตำบล เขตพื้นที่ทำกิน เป็นพื้นที่ที่สามารถทำมาหากิน ทำการเกษตรกรรมได้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจป่า ปูลูกป่าทดแทนและการทำแนวกันไฟ

2.2.2 กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ มีจำนวนทั้งสิ้น 7 กลุ่ม จำนวน 8 จุด(ภาคผนวก ข) ได้แก่กลุ่มอนุรักษ์ปลาในลำน้ำน่าน 5 จุด ที่หมู่ 3,5,7,8 และ 9 ในลำน้ำสาขา จำนวน 3 จุด คือ ลำน้ำยาว(หมู่ 3) ลำน้ำวะ(หมู่ 4) และลำน้ำจำ (หมู่ 1) มีระยะความยาวของลำน้ำรวมกันประมาณ 5,600 เมตร กลุ่มเหล่านี้ปัจจุบันเป็นเครือข่ายกลุ่ม"ฮักเมืองน่าน" และยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยราชการอื่นๆ เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรมอนุรักษ์แม่น้ำน่าน วิทยาลัยสารพัดช่างน่าน สนับสนุนการสร้างโป๊ะให้อาหารปลาและเพื่อการศึกษาชีววิทยาของสัตว์น้ำ อีกด้วย

2.2.3 กลุ่มเกษตรผสมผสาน ในปัจจุบันมีแปลงเกษตรผสมผสานที่นับว่าประสบความสำเร็จเป็นที่ศึกษาดูงานของเกษตรกรจำนวน 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 และ หมู่ 9 (ภาคผนวก ค) ปัจจุบันมี นายหวัน เรืองตื้อ เป็นผู้นำกลุ่มระดับหมู่บ้าน ตำบลและกิ่งอำเภอ นายชุตติศักดิ์ หาดพรหม เป็นประธานกลุ่มเกษตรผสมผสานระดับจังหวัด มีสมาชิกประมาณ 60 คน จากหมู่ 1,2,4,5,6 และ 9 กลุ่มนี้มีเครือข่ายข้ามอำเภอกับกลุ่มเกษตรผสมผสานอำเภอสันติสุข ในปัจจุบันมีสมาชิกรวมทั้งสิ้นกว่า 150 คน และเป็นเครือข่ายกับกลุ่ม"ฮักเมืองน่าน"ด้วย กิจกรรมหลักของกลุ่ม คือ การทำสวนเกษตรผสมผสาน การทำปุ๋ยหมัก การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืช การเพาะเชื้อเห็ด การเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการเกษตรแก่สมาชิกกลุ่ม การรวบรวมเงินเพื่อออกมทรัพย์ให้สมาชิกกู้ยืมสำหรับทำการเกษตรกรรม

2.2.4 กลุ่มออมทรัพย์ มีทั้งสิ้น 6 กลุ่ม(ภาคผนวก ง) คือ กลุ่มออมทรัพย์หมู่ 1,3,4,7,8 และ 9 มีทุนหมุนเวียนรวมประมาณ 1 ล้านบาท ทุกกลุ่มเป็นสมาชิกเครือข่าย "กลุ่มฮักเมืองน่าน" กิจกรรมกลุ่มนอกเหนือจากการรวบรวมเงินจากสมาชิก ให้สมาชิกกู้ยืมแล้ว ยังจัดเป็นทุนการศึกษาของบุตรหลานสมาชิก รวมทั้งการช่วยเหลืองานศพด้วย

2.2.5 กลุ่มเยาวชน มีทั้งสิ้นจำนวน 5 กลุ่มครอบคลุมทั้ง 10 หมู่บ้าน(ภาคผนวก จ) มีการแยกกิจกรรมออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ กลุ่มเยาวชนยาเมือง กลุ่มเยาวชนด้านยาเสพติด กลุ่มกลองยาว กลุ่มดนตรี กลุ่มอนุรักษ์ปลาและกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์นกในท้องถิ่น กลุ่มเยาวชนเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่ม ฮักเมืองน่านด้วย

2.2.6 กลุ่มเหมืองฝาย มีอยู่ 2 ระบบ คือระบบเหมืองฝายธรรมชาติและระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า

2.2.6.1 ระบบเหมืองฝายธรรมชาติ ได้แก่ ฝายน้ำจำ(บ้านหาดเค็ด หมู่ 1) ฝายน้ำวะ(บ้านเมืองหลวง หมู่ 4) ระบบนี้มีการดำเนินงานมานานแล้ว จากคำบอกเล่าของนายฝายน้ำวะ(ผู้ดูแลเหมืองฝาย) นายฤทธิ์ ผัดผล จากการบันทึกของนายฝายรุ่นก่อนๆและถ่ายทอดมาจนถึงรุ่นปัจจุบันพบว่าการขุดเหมืองฝายที่บ้านหาดเค็ดนั้น มีมาตั้งแต่ พ.ศ.2116 แล้ว การจัดสรรน้ำในระบบนี้ใช้ความความกว้างของ

ปากร่องน้ำที่จะส่งพื้นที่เข้าไร่นา เป็นตัวกำหนดอัตราค่าตอบแทนให้แก่นายฝ่าย คือ ข้าวเปลือก 1 ถังต่อ ความกว้างปากร่องน้ำ 4 นิ้ว และ 1 หาบต่อ ปากร่องน้ำ 8 นิ้ว ขนาดของปากร่องน้ำจะขึ้นกับจำนวนพื้นที่ของไร่ของนา คือ พื้นที่นา 2 ไร่ จะทำปากร่องน้ำไว้ 4 นิ้ว เป็นต้น การปล่อยน้ำจะปล่อยให้ 3 วัน ปิด 4 วัน ไปเรื่อยๆจนถึงเวลาข้าวเหลือง(ข้าวแก่พอที่จะเริ่มเก็บเกี่ยวได้) ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ในการประหยัดน้ำ นายฝ่าย มักจะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างตามสถานการณ์ โดย จะได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิกเหมือง(เจ้าของไร่นาที่ใช้น้ำจากลำเหมืองทั้งหมด)เมื่อนายฝ่ายลาออก เสียชีวิต หรือทำหน้าที่บกพร่องและสมาชิกมีการร้องเรียนหรือไม่พอใจการปฏิบัติงาน ปกตินายฝ่ายจะทำหน้าที่ดูแลเหมืองตลอดปี นอกจากนั้นจะทำหน้าที่เฝ้าน้ำ เฝ้านาตลอดเวลา เพื่อให้การจัดสรรน้ำให้กระจายอย่างทั่วถึงเพียงพอ จะเป็นผู้ปิด-เปิดเหมือง จะคอยบำรุงรักษาเหมืองและร่องน้ำให้อยู่ในสภาพดี สามารถใช้งานได้ตลอดเวลา เป็นผู้รวบรวมเงินจากสมาชิกเพื่อใช้ในการบำรุงรักษา รวมทั้งการรวบรวมสมาชิกเพื่อช่วยกันขุดลอกคลอง ร่องน้ำ ประจำทุกปี นอกจากนี้ยังเป็นรับผิดชอบในการจัดทำพิธีสืบชะตาอ่างเก็บน้ำ พิธีบอกทั่วทั้งสี่ เป็นประจำทุกปีด้วย

นายฝ่าย มีความสำคัญมากต่อระบบการจัดสรรน้ำสำหรับการเกษตรกรรม จะเป็นผู้ไกลเกลี่ยข้อพิพาทกรณีเกิดข้อขัดแย้งเรื่องการจัดสรรน้ำเข้านา เป็นผู้ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือว่ามีความยุติธรรม ชัยันและซื่อสัตย์ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงและประสานงานในหมู่สมาชิกได้เป็นอย่างดี รวมถึงมีบทบาทในการเฝ้าระวังป่าที่เป็นต้นน้ำอีกด้วย โดยจะประสานกับคณะกรรมการหมู่บ้าน กรรมการรักษาป่า กรณีที่พบว่าต้นน้ำหรือใกล้กับลำห้วยถูกบุกรุกทำให้น้ำมีปริมาณน้อยผิดปกติ เพื่อแก้ไขปัญหา

2.2.6.2 ระบบเหมืองสูบน้ำด้วยไฟฟ้า กลุ่มผู้ใช้น้ำจากระบบนี้ ดำเนินการมาแล้วประมาณ 15 ปี สภาพตำบลในขณะนั้นได้ขอรับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ และเทคนิคจาก หน่วยทหารในพื้นที่ (ม.พัน 10) และ การพลังงานแห่งชาติ เนื่องจากในหลายพื้นที่เกิดการขาดแคลนน้ำตามธรรมชาติไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรกรรม ผลได้จากระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้านี้ทำให้เกษตรกรสามารถปลูกข้าวได้ 2 ครั้งต่อปี มีผลผลิตเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันกลุ่มนี้มีสมาชิกกว่า 80 ราย ครอบคลุมพื้นที่กว่า 300 ไร่ มีคณะกรรมการจำนวน 5 คน จากการเลือกตั้งของสมาชิก ปัจจุบันมีนายเครือ วิชัยยา เป็นประธานกลุ่ม จะมีหน้าที่คอยดูแล ปิด-เปิดน้ำ กระจายน้ำ ดูแลพืชผล ศัตรูพืชให้แก่สมาชิก ค่าสมาชิก เก็บไร่ละ 20 บาท ในช่วงการทำนาปีและ 180-200 บาทในช่วงการทำนาปรัง นอกจากนี้ยังได้รับสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลเป็นค่าไฟฟ้าอีก หน่วยละ 0.57 บาท ส่วนอีก 0.60 บาทเก็บจากสมาชิก

2.2.7 กลุ่มบึงไฟ มีจำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มบึงไฟบ้านเมืองหลวง หมู่ที่ 4 เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2538 โดย อาจารย์นิวัธ สัตยวงศ์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านน้ำพาง อำเภอแม่จรม ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในบ้านเมืองหลวง หมู่ 4 ได้รวมกลุ่มชาวบ้านประมาณ 50 คน ทำการอนุรักษ์ประเพณีบุญบั้งไฟของท้องถิ่น โดยมีการจุดบั้งไฟในวันที่ 15 เมษายน(วันพญาวัน) ของทุกปี ซึ่งถือว่าเป็นวันทำบุญของชาวเหนือ ให้ชาวบ้านที่เดินทางกลับมาจากการไปทำงานต่างจังหวัดได้มีโอกาสร่วมเทศกาลสงกรานต์ท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย การจัดงานดังกล่าวจะมีรายได้จากสมาชิกและจากการร่วมทำบุญ จะรวบรวมเป็นกองทุนสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กของหมู่บ้าน และสนับสนุนวัดของหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากกรรมการหมู่บ้านและ อบต.เป็นอย่างดีทุกปี

2.2.8 **กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.)** มีจำนวนทั้งสิ้น 10 กลุ่ม(ทุกหมู่บ้าน) กลุ่มนี้ เป็นกลุ่มอาสาสมัครที่จัดตั้งโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อทำหน้าที่คอยสอดส่องดูแล ค้นหาปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัยของชาวบ้าน โรคระบาด และร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริม ป้องกันโรคอื่นๆ เช่น การจำหน่ายยาสามัญประจำบ้านในศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน(ศสมช.) การใส่ทรายอะเบททำลายลูกน้ำ ยุง การชั่งน้ำหนักเด็ก การสำรวจหาผู้ป่วยที่ต้องระวังตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุข การสำรวจ จปฐ. การดูแลผู้สูงอายุ และการเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออก เป็นต้น สมาชิก อสม.เหล่านี้ได้พยายามรวมกลุ่มกันขึ้น เพื่อช่วยเหลือกันเองในหมู่สมาชิก และสนับสนุนงานอื่นๆของหมู่บ้านและตำบลด้วย เช่น การป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ มีการระดมเงินทุนจากสมาชิกเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อมีความจำเป็นต่างๆ เป็นต้น

2.2.9 **กลุ่มผู้สูงอายุ** มีจำนวนทั้งสิ้น 10 กลุ่ม (ทุกหมู่บ้าน) กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของทางราชการ กิจกรรมต่างที่ดำเนินการมักจะถูกกำหนดมาจากหน่วยงานของทางด้านสาธารณสุขหรือจากอำเภอ กลุ่มผู้สูงอายุในตำบลนี้มีการประสานงานเป็นเครือข่ายกันทั้งในระดับตำบลและอำเภอนอกจากนี้ผู้สูงอายุบางท่านยังเป็นอาสาสมัครช่วยในการปราบปรามยาเสพติดของหมู่บ้านและตำบลด้วย ผู้สูงอายุหลายคนเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ เคารพนับถือจากชาวบ้านมาก เนื่องจากอดีตเคยเป็นครู ข้าราชการ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ของหมู่บ้านหรือตำบล ผู้สูงอายุเหล่านี้จะได้รับบัญชีรายชื่อผู้ขายหรือติดยาเสพติดจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในหมู่บ้านของตนเอง จะคอยช่วยเหลือกล่อมและชักชวนให้เลิกจำหน่ายหรือเลิกเสพยาเสพติด ซึ่งสามารถช่วยงานด้านนี้ได้เป็นอย่างดี

2.2.10 **กลุ่มแม่บ้าน** มีจำนวนทั้งสิ้น 10 กลุ่ม (ทุกหมู่บ้าน) เป็นกลุ่มที่ได้รับการจัดตั้งจากภาครัฐ กิจกรรมส่วนหนึ่งมาจากหน่วยงานภาครัฐกำหนดมาให้ และมีกิจกรรมที่กลุ่มแม่บ้านดำเนินการเองบ้าง เช่น การจัดตั้งกลุ่มทำเครื่องจักสาน กลุ่มไม้กวาด ทำกระเป๋ ทำอาหาร ทำขนม เย็บผ้า มีกลุ่มแม่บ้านหลายกลุ่มที่มีบทบาทสูงในชุมชน เนื่องจากผู้นำมีภาวะผู้นำสูง สามารถสนับสนุนงานของหมู่บ้าน และตำบลได้เป็นอย่างมากอีกด้วย เช่น งานปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น

2.2.11 **กลุ่มฌาปนกิจ** มีจำนวนทั้งสิ้น 2 กลุ่มใหญ่ๆ กลุ่มที่แรกประกอบด้วย หมู่ 1,4,9 กลุ่มที่สองประกอบด้วย หมู่ 2,3,5,6,7,8,10 ระบบสมาชิกฌาปนกิจของตำบลเมืองจันท์ว่า เป็นระบบที่เข้มแข็งและครอบคลุมทุกครัวเรือนในตำบลและสามารถสร้างความเชื่อมโยงชาวบ้านทุกระดับได้อย่างยิ่ง สมาชิกได้แก่ชาวบ้านทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป โดยจะต้องจ่ายค่าสมาชิกศพละ 3-5 บาทต่อ 1 คน และจะมีการนำอาหาร ข้าวสาร ไม้พินไปสมทบกับเจ้าภาพ รวมทั้งจัดเวรนอนเพื่อเป็นเพื่อนกับเจ้าภาพทุกคืนจนถึงเสร็จงาน ชาวบ้านทุกคนจะมีความรู้สึกผูกพันกับระบบนี้เป็นอย่างมาก เสมือนหนึ่งเป็นภารกิจที่ทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันในฐานะสมาชิกกลุ่มเสมือนเป็นเครือญาติ หากถูกตัดชื่อออกจากระบบนี้ ชาวบ้านจะมีความรู้สึกเสมือนหนึ่งถูกตัดญาติขาดมิตรเลยทีเดียวและความผูกพันนี้มีความสำคัญยิ่งกว่าเงินที่ได้รับการช่วยเหลือ ซึ่งจะได้รับประมาณศพละ 12,000-15,000 บาท จะพอเพียงสำหรับการจัดงานศพละประมาณ 2-3 คืน ดังนั้น ระบบฌาปนกิจนี้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มาตรการปราบปรามยาเสพติดขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันท์ สามารถบรรลุความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ดังนั้น มาตรการต่างๆที่เกิด

ขึ้นจากรากฐานที่เข้มแข็งและมีความเชื่อมโยงของเครือข่ายฅาปนิกนี้ นอกจากจะประสบผลสำเร็จแล้วยังจะมีความยั่งยืนอีกด้วย

2.2.12 กลุ่มอาชีพ มีจำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มทำไม้กวาดบ้านเมืองจ้ัง กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษริมน้ำ และกลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้า ปัจจัยการรวมกลุ่มเหล่านี้คือ ต้องการรวบรวมผลผลิตให้มีปริมาณมากเพียงพอที่จะนำไปจำหน่ายหรือเพียงพอสำหรับพ่อค้าคนกลางที่สามารถนำไปจำหน่ายได้ ทั้งนี้กลุ่มสามารถต่อรองเรื่องราคาได้ดีขึ้นด้วย

2.2.13 องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) องค์ประกอบหลักของ อบต. จะมีอยู่ 3 ส่วน ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหาร จำนวน 7 คน มีนายสงัด เตชะเสนา(อายุ 52 ปี) กำนันตำบลเมืองจ้ัง เป็นประธานกรรมการบริหาร นางบุญมี ผัดผล(อายุ 29 ปี) สมาชิก อบต.จากหมู่ที่ 8 บ้านราษฎร์สามัคคี เป็นเลขานุการกรรมการบริหาร สมาชิกสภา อบต.(รวมคณะกรรมการบริหาร) มีจำนวนทั้งสิ้น 31 คน มีนายสงวน สัตยวงศ์ (อายุ 62 ปี) เป็นประธานสภา สมาชิก อบต.หมู่ 5 บ้านเมืองจ้ังเหนือ นายบุญเลิศ เหล่าคำ(อายุ 63 ปี) สมาชิก อบต.หมู่ 7 บ้านสบยาว เป็นรองประธาน นายพินิจ เชี่ยวสุวรรณ (อายุ 61 ปี) สมาชิก อบต.หมู่ 4 บ้านเมืองหลวง เป็นเลขานุการ นอกนั้นเป็นข้าราชการและเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน อบต. อีก จำนวน 6 คน

นอกจากนี้ สมาชิกของ อบต.หลายท่าน ยังเคยเป็นหรือยังเป็นผู้นำ หรือมีบทบาทสำคัญ ของหมู่บ้าน ตำบล กลุ่ม/องค์กรต่างๆ เช่น

(1) นายสงวน สัตยวงศ์ (อายุ 62 ปี) ประธาน อบต. เดิมเป็นผู้ใหญ่บ้านเมืองจ้ังเหนือ หมู่ 5 มีบทบาทในตำบลและหมู่บ้านมานานในหลายหน้าที่ คือ เคยเป็นกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณของหมู่บ้าน กรรมการศึกษา ปัจจุบันนอกเหนือจากตำแหน่งประธานสภาแล้ว ยังดำรงตำแหน่ง เลขานุการ สหกรณ์อำเภอเมืองน่าน กรรมการศึกษาโรงเรียนเมืองจ้ัง(ระดับประถมศึกษา) และโรงเรียนศรีนครน่าน (โรงเรียนมัธยมที่ตั้งในตำบล) นอกจากนี้ยังเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มต่างๆในหมู่บ้านและตำบลอีกด้วย ในสมัยเป็นผู้ใหญ่บ้านนับว่าเป็นกำลังสำคัญในการจัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาบริเวณวัดทุ่งเม้งในหมู่บ้านอีกด้วย

(2) นายบุญเลิศ เหล่าคำ(อายุ 63 ปี) รองประธาน อบต. เดิมเป็นผู้ใหญ่บ้านสบยาว หมู่ 3 มีบทบาทสำคัญคือ เป็นผู้นำในการริเริ่มอนุรักษ์ป่าของหมู่บ้าน เป็นประธานกลุ่มป่าชุมชน เป็นผู้ริเริ่ม ชักชวนให้ชาวบ้านอนุรักษ์ป่า ต่อมาได้ริเริ่มจัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาของหมู่บ้านโดยไปศึกษาเรียนรู้จากอำเภอท่าวังผา เป็นผู้ชักชวนให้ชาวบ้านสบยาวเลิกสูบบุหรี่ โดยการเริ่มต้นเป็นตัวอย่างที่ดีและเอาจริงเอาจังอย่างมาก จนปัจจุบันจะไม่พบเห็นชาวบ้านสบยาวเดินสูบบุหรี่ตามท้องถนน หรือในสถานที่สาธารณะ/ที่ประชุมร้านขายของชำในหมู่บ้านจะไม่มีการขายบุหรี่โดยเด็ดขาด ได้รณรงค์ให้ชาวบ้านเลิกเล่นการพนันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานศพ โดยจะมีการจัดกลุ่มกันรับผิดชอบหมุนเวียนกันไปเพื่อไปช่วยงานศพและพักที่บ้านศพเป็นเพื่อนกับญาติพี่น้องของผู้ถึงแก่กรรมตั้งแต่ค่ำถึงเวลาเช้าทุกวันจนถึงวันเผาศพ ดังนั้นทางเจ้าภาพจึงไม่มีข้ออ้างที่จะอนุญาตให้นักการพนันเปิดวงพนันในงานศพเพื่ออยู่เป็นเพื่อนเจ้าของบ้านอีกต่อไป จนปัจจุบันไม่มีการเล่นการพนันในงานศพในหมู่บ้านสบยาว นอกจากนี้ นายบุญเลิศ เหล่าคำ ยังเป็นที่ปรึกษาให้กับกลุ่ม/องค์กรต่างๆในหมู่บ้าน อีกด้วย

(3) นายศรีวรรณ พลายสาร (อายุ 43 ปี) สมาชิก อบต. บ้านหาดเค็ด หมู่ 1 เดิมมีบทบาทในการเป็นประธาน อสม. ผู้ทรงคุณของหมู่บ้าน กรรมการโรงเรียน ปัจจุบันนอกจากเป็น อบต.แล้ว ยังเป็นเลขานุการกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน และเป็นที่ปรึกษาหมู่บ้านด้วย

(4) นางมาลี ผัดผล(อายุ 39 ปี) สมาชิก อบต.บ้านหาดเค็ด หมู่ 1 ปัจจุบัน ยังมีบทบาทเป็นประธานกลุ่มแม่บ้านเป็น อสม. กรรมการพัฒนาสตรีของตำบลและเป็นที่ปรึกษาหมู่บ้าน

(5) นางณัฐธิดา ปัญญา(อายุ 29 ปี) สมาชิก อบต. บ้านเมืองจังใต้ หมู่ 2 ปัจจุบันเป็นกรรมการฅาปนกิจของหมู่บ้าน อาสาสมัครองค์กรกลาง และเป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้าน

(6) นายพินิจ เชี่ยวสุวรรณ (อายุ 61 ปี) เลขานุการสภา อบต. จาบ้านเมืองหลวง หมู่ 4 เดิมมีบทบาทในการเป็นผู้นำการก่อตั้งกลุ่มฅาปนกิจของหมู่บ้านและตำบล เป็นกรรมการโรงเรียน ปัจจุบันเป็นประธานกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กรต่างๆ

(7) นายสมบุรณ์ วิชัยยา (อายุ 41 ปี) สมาชิก อบต.บ้านเมืองหลวง หมู่ 4 เดิมเป็นผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันยังทำหน้าที่เป็นประธานวัดหาดเค็ดล่าง และเป็นที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กรต่างๆ

(8) นางบุญมี ผัดผล (อายุ 29 ปี) สมาชิก อบต.บ้านราษฎร์สามัคคี หมู่ 8 ทำหน้าที่เลขานุการกรรมการบริหาร อบต. เดิมเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน แกนนำในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทำดอกไม้จันทน์ พวงหรีด เพาะเห็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูและการอนุรักษ์ปลา ปัจจุบันยังทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน กรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล เป็นที่ปรึกษากลุ่มต่างๆ

(9) นายเสงี่ยม ขัติยะ(อายุ 55 ปี) สมาชิก อบต. บ้านใหม่สามัคคี หมู่ 9 เดิมเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ 1 และเป็นกรรมการวัด ปัจจุบันยังทำหน้าที่กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่ 9 เป็นประธานกลุ่มอนุรักษ์ปลา เป็นที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กรต่างๆ

(10) นายศรีนวล คำใส (อายุ 58 ปี) สมาชิก อบต. เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านหาดเค็ด หมู่ 1 เดิมมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ป่า เป็นประธานป่าชุมชน ประธานกลุ่มอนุรักษ์ปลา(อ่างน้ำจ๋า) ประธานกลุ่มอพย. ประธานกลุ่มสงเคราะห์หมู่บ้าน เป็นที่ปรึกษาของกลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นผู้จุดประกายการกำหนดมาตรการปราบปรามยาเสพติดของหมู่บ้านและตำบล

(11) นายเสวียน สองสีขวา (อายุ 47 ปี) สมาชิก อบต. เป็นผู้ใหญ่บ้านหาดผาชน หมู่ 3 เดิมมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่า เป็นประธานป่าชุมชน ประธานกลุ่มอนุรักษ์ปลา เป็นที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กรต่างๆ

(12) นายไสว อินตะวงศ์ (อายุ 46 ปี) สมาชิก อบต.เป็นผู้ใหญ่บ้านเมืองหลวง หมู่ 4 เดิมเป็นประธานกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน เป็นที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กรต่างๆ

2.2.14 กลุ่มหน่วยงานราชการ หน่วยราชการ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หรือมีส่วนในการดูแลตำบลเมืองจังประกอบด้วย สถานีตำรวจ สภอ.กิ่งกุเพียง ที่ว่าการกิ่งอำเภอกุเพียง สถานีอนามัยบ้านหาดเค็ด สถานีอนามัยบ้านเมืองจังเหนือ หมู่ 5 โรงเรียนระดับประถมศึกษา 5 แห่ง โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง

2.3 สรุป

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่า ตำบลเมืองจังซึ่งในปัจจุบันมีจำนวน 10 หมู่บ้าน เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างการขยายของตำบลเมืองจังแล้วจะเห็นว่ามีจุดกำเนิดมาจาก 2 หมู่บ้านดั้งเดิมคือ บ้านหาดเค็ด(หมู่ 1) และบ้านเมืองจังใต้(หมู่ 2) ดังนั้นองค์ประกอบของประชากรส่วนใหญ่จึงมีการกระจายจาก 2 หมู่บ้านนี้ เนื่องจากปัจจุบันยังคงมีสภาพของชุมชนชนบทอยู่มาก จึงมีลักษณะของความเป็นเครือญาติและความรู้จักคุ้นเคยเป็นมิตรสหายกันในหมู่บ้านยังมีอยู่ทั่วไป จึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านยังคงมีความผูกพันกันข้ามหมู่บ้านครอบคลุมไปทั้งตำบล ดังนั้นจึงมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านต่างๆจากหมู่บ้านหนึ่งไปสู่อีกหมู่บ้านหนึ่งเป็นไปอย่างต่อเนื่องผ่านช่องทางดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความเชื่อมโยงและเป็นเครือข่ายคร่อมหมู่บ้านซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในระดับตำบล และความรู้สึกรักของชาวบ้านยังยึดถือชุมชนระดับตำบลเป็นหนึ่งเดียว(เสมือนหนึ่งเป็นหมู่บ้านเดียวกัน) ทำให้การแก่งแย่งทรัพยากรหรืองบประมาณของส่วนกลางจึงมีให้น้อย การแก้ไขปัญหาต่างๆในระดับหมู่บ้านและตำบลทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมา

บทที่ 3

กระบวนการปรับตัวของชาวบ้าน

3.1 ตำบลเมืองจัง จากอดีตถึงปัจจุบัน

3.1.1 เมืองจังในระยะก่อนปี พ.ศ.2500

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน พบว่า ในปี พ.ศ. 1902 (กรมศิลปากร, 2530) พระยาการเมือง เจ้าเมืองน่านสมัยนั้น ได้อพยพราษฎรจากเมืองบัว(อำเภอบัวในปัจจุบันตั้งอยู่ทางเหนือของจังหวัดน่าน) มาสร้างเมืองใหม่บริเวณที่ราบทางตอนล่าง ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านล้อมรอบเจดีย์พระธาตุแช่แห้ง(ห่างจากตัวเมืองน่านในปัจจุบันประมาณ 2 กิโลเมตร) เนื่องจากที่ราบตอนบน(เมืองบัว)เริ่มมีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่นมากขึ้น และเพื่อเป็นการขยายอาณาเขตรัฐให้กว้างขวาง ซึ่งในปัจจุบันตั้งอยู่ห่างจาก ตำบลเมืองจังประมาณ 15 กิโลเมตร การเดินทางจากเมืองบัวในสมัยนั้นจะเดินทางโดยทางลำน้ำน่าน ผ่านพื้นที่ของทุกหมู่บ้านของตำบลเมืองจังในปัจจุบัน จึงสันนิษฐานว่า การก่อตั้งบ้านเรือนของตำบลเมืองจัง(คำว่า จัง ตามความหมายของชาวบ้านหมายถึง ยั้งหรือหยุดพักชั่วคราว) โดยเฉพาะบ้านหาดเค็ด(น้ำจ๋า) หมู่ 1 และบ้านเมืองจังใต้ หมู่ 2 เกิดขึ้นในระยะเวลาดังกล่าว หลักฐานอีกประการหนึ่งก็คือ การขุดเหมืองฝายของชาวนา ชาวไร่ ที่บ้านหาดเค็ด มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2116 จากคำบอกเล่าของ นายฤทธิ์ ผักผล นายฝายน้าวะ(ผู้ควบคุมฝายน้ำธรรมชาติ) บ้านเมืองหลวง หมู่ 4 (หลังจากการตั้งเมืองน่านที่บริเวณวัดพระธาตุแช่แห้งประมาณ 200 ปีเศษ) ซึ่งในช่วงนี้เมืองน่านตกเป็นเมืองขึ้นของเมืองเชียงใหม่ และต่อมาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าในปี พ.ศ. 2122 จนถึง พ.ศ.2328(สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์) บ้านหาดเค็ดและบ้านเมืองจังได้จึงมีความสำคัญต่อตำบลเมืองจัง(ในฐานะเป็นต้นกำเนิดของตำบลเมืองจัง) และเมืองน่านตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นเมืองท่าขนถ่ายสินค้าและเป็นที่ยึดพักของผู้เดินทางทางน้ำจากตัวเมืองน่านเพื่อขึ้นไปสู่อำเภอบัว(ผ่านบ้านผาขวาง อำเภอท่าวังผา) หรือขึ้นไปอำเภอบ่อเกลือ ซึ่งมีการขุดบ่อเกลือธรรมชาติบนภูเขา(เพื่อซื้อเกลือมาจำหน่ายในเมือง) โดยผ่านเมืองพงษ์(อำเภอสันติสุขในปัจจุบัน) ในระยะแรกๆเป็นหมู่บ้านเล็กๆและเป็นที่พักอาศัยชั่วคราว ต่อมาจึงมีผู้คนอพยพไปตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้น มีผู้พบหลักฐานร่องรอยว่ามีการสร้างวัดแบบมอญในหมู่บ้านหาดเค็ดด้วย(ฟูมิยะ,2539)แสดงว่ามีชาวมอญเคยมาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ด้วย ปัจจุบันหลักฐานดังกล่าวถูกทำลายไปหมดแล้ว สำหรับวัดในพุทธศาสนาที่ก่อสร้างด้วยคนท้องถิ่นนั้นมีการก่อสร้างเป็นแห่งแรกในปี พ.ศ. 2319 ส่วนโรงเรียนมีก่อสร้างครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2490 และสถานีอนามัยแห่งแรกก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2500

จากการที่ลำน้ำน่านและลำน้ำสาขาสายไหลผ่านตำบลเมืองจังเป็นระยะทางรวมกว่า 25 กิโลเมตรและผ่านทุกหมู่บ้านของตำบลเมืองจัง ประกอบกับถูกล้อมรอบด้วยป่าเป็นแนวยาว ครอบคลุมหลายหมู่บ้าน และในแต่ละหมู่บ้านก็จะมีป่าสาธารณะของตนเองที่เรียกว่า “ป่าหน้าหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวบ้านได้อาศัยใช้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น เป็นที่เลี้ยงสัตว์ หาอาหารป่า ได้แก่ เห็ด หน่อไม้ พืชสมุนไพร พืชผักและสัตว์ป่าที่ใช้เป็นอาหาร เป็นที่เผาและฝังศพ ไม้ฟืนสำหรับเผาศพ ไม้ที่ใช้ในการทำเกษตรกรรม(ใช้ปักแนวและกันแนวฝั่งเหมืองฝาย ถ่านน้ำ และใช้ค้ำยันต้นผลไม้) นอกจากนี้ยังเป็นผืนป่าขับน้ำหรือป่าต้นน้ำของหมู่บ้านอีกด้วย จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวเมืองจังมีความผูกพันกับแม่น้ำและป่าไม้อย่างลึกซึ้งและยาวนาน นับได้ว่าในช่วงก่อนปี พ.ศ.2500 นั้น อิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกและกระแสการพัฒนายังไม่แผ่ขยายแทรกซึมสู่ชุมชนเหล่านี้นัก การดำเนินชีวิตของชาวบ้านจึงขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ แม่น้ำ ป่า เป็นหลัก อาจจะนับได้ว่าในช่วงนี้เป็นยุคที่มีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติมากที่สุด ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นระบบเครือญาติอย่างแนบแน่นเป็นส่วนใหญ่ เช่น ในหมู่บ้าน

หาดเค็ด หมู่ 1 จะมีต้นตระกูลหลักๆอยู่ 3 ตระกูลเท่านั้น ได้แก่ ตระกูลผัดผล ตระกูลหาดพรหม ตระกูลขี้ต๊ะ ทำให้มีระบบเกื้อหนุน การเอามือเอาแรงหรือการลงแขก ในประกอบกิจการงานทุกอย่าง ตั้งแต่ การทำไร่ ทำนา ทำบุญ งานบวช งานศพ การทำบ้านเรือน การซ่อมแซมทรัพย์สิน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้นับเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญอย่างยิ่ง อันหนึ่งของตำบลเมืองจังที่ส่งผลถึงการดำเนินงานในกิจการภายในของตำบลในปัจจุบันด้วย

3.1.2 เมืองจังในระยะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 - ปัจจุบัน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา นับว่าเป็นระยะที่มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของสังคมเมืองจังสู่ภายนอกและเปิดรับกระแสการพัฒนามากขึ้น เริ่มตั้งแต่มีการก่อตั้งโรงเรียนในปี พ.ศ.2490 (ในปี พ.ศ.2453 มีการสอนภาษาไทยแก่ลูกหลานชาวบ้านหาดเค็ด(น้ำจ๋า)ที่ศาลาวัดบ้านหาดเค็ด หมู่ 1 มีพระภิกษุศรีนุ่นเป็นครูสอน) การก่อตั้งสถานีอนามัยแห่งแรกในปี พ.ศ.2500 มีการติดตั้งระบบไฟฟ้าครั้งแรกของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเข้าหมู่บ้านในปี พ.ศ.2525 มีการก่อสร้างถนนลาดยางสายแรกเข้าหมู่บ้านในปี พ.ศ.2532 นอกจากนี้ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานของภาครัฐที่สำคัญต่อชาวบ้านตำบลเมืองจัง ได้แก่ การให้สัมปทานป่าไม้แก่เอกชนในปี พ.ศ.2516 การส่งเสริมการเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 สิ่งต่างๆเหล่านี้มีผลกระทบอย่างมากต่อระบบการผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหาร ต่อภูมิปัญญาพื้นบ้าน ต่อทรัพยากรธรรมชาติน้ำและป่าอย่างมากมาย จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความเสื่อมโทรมและลดน้อยลงของทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้อย่างมากในเวลาต่อมา กล่าวคือ

-ระบบการผลิต มีการปรับเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อการพอมีพอกิน การปลูกพืชแบบผสมผสานหลากหลายพันธุ์ มาเป็นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ เป็นระบบพืชเชิงเดี่ยว จนทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพของดิน ต่อน้ำ ต่อสภาวะแวดล้อมอื่นๆอย่างมากในเวลาต่อมา รวมทั้งระบบพันธุกรรมของพืชพื้นบ้านเดิมหลายชนิดถูกทำลายไปด้วย

-ภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น สืบเนื่องจากการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและมีการส่งเสริมการใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต ชาวบ้านที่ขาดการเรียนรู้และการปรับตัวที่ดีและทันการณ์ทำให้การทำการเกษตรกรรมประสบความล้มเหลว ส่งผลให้ดินเสื่อมคุณภาพลงอย่างรวดเร็ว ผลผลิตไม่ดีเท่าที่ควร ราคาตกต่ำ ชาวบ้านเริ่มมีภาระหนี้สิน เนื่องจาก ร้อยละ 80 ของชาวบ้าน กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.)มาลงทุน บางรายนำไปใช้ในวัตถุประสงค์อื่น และขาดการจัดการที่ดีเนื่องจากไม่มีประสบการณ์มาก่อน ทำให้ไม่สามารถใช้เงินคืนได้ บางรายถูกยึดทรัพย์สินเพื่อใช้หนี้ดังกล่าว

-ทรัพยากรป่าถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ผลจากการที่รัฐให้สัมปทานป่าไม้แก่นายทุน(เริ่มปี พ.ศ.2516) มีการตัดไม้ในพื้นที่จังหวัดน่านหลายแปลงครอบคลุมพื้นที่หลายอำเภอ รวมทั้งบริเวณใกล้เคียงกับตำบลเมืองจังด้วย ทำให้มีผลกระทบต่อแหล่งต้นน้ำ ลำธาร อย่างรุนแรง การประกาศพื้นที่ป่าเป็นป่าสงวนแห่งชาติทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน(พ.ศ.2530) ทำให้ชาวบ้านถูกกีดกันไม่ให้เข้าไปทำกิน ปลูกพืชไร่หมุนเวียน ในพื้นที่ที่เคยเป็นที่ทำกินมาก่อน รวมถึงป่าน้ำหมูบางแห่งด้วย ทำให้วงจรการผลิตได้รับผลกระทบ ไม่สามารถใช้สอยพื้นที่ป่าในการทำมาหากินตามปกติได้ ชาวบ้านที่มีปัญหานี้สินหรือขาดที่ทำกิน ก็จะลักลอบตัดไม้ไปจำหน่ายในเมืองมากขึ้น เนื่องจากได้รับผลตอบแทนที่รวดเร็วและมากกว่าการทำเกษตรกรรม หรือไม่ก็จะบุกรุกพื้นที่ป่าสมบูรณ์เพื่อหาที่ทำกินใหม่ นอกจากนี้การปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีการส่งเสริมอีกชนิดหนึ่งที่มีผลกระทบต่อป่าและน้ำก็คือ การปลูกยาสูบ ซึ่งต้องยาฆ่าแมลงอย่างมากและต้องใช้ไม้ขนาดเล็กและปานกลางมาทำเป็นฟืนเพื่อเผาไหม้ในโรงบ่มใบยาสูบ เป็นพลังงานในการบ่มใบยาให้แห้งก่อนนำไปจำหน่าย นายทุนและชาวบ้านก็จะลักลอบตัดไม้เพื่อส่งขายตามโรงบ่มใบยาจำนวนมาก ทำให้เกิดมีปัญหาคความขัดแย้งมากขึ้นเรื่อยๆระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ(ป่าไม้) นายทุนกับชาวบ้าน

และชาวบ้านกับชาวบ้านในการแย่งชิงทรัพยากรป่าและน้ำ เพราะชาวบ้านที่ทำการเกษตรกรรมเริ่มขาดแคลนน้ำ ต้องการที่จะรักษาป่าต้นน้ำไว้ แต่ชาวบ้านที่ขาดที่ทำกินก็ทำการบุกรุกที่ป่าหรือลักลอบตัดไม้ไปขายให้นายทุนในเมือง

-ทรัพยากรทางน้ำลดน้อยลง ทรัพยากรทางน้ำที่สำคัญต่อชาวบ้าน ได้แก่ ปลาชนิดต่างๆ ซึ่งแต่เดิมมีปลาในลำน้ำจำนวนมากมากกว่า 30 ชนิด เช่น ปลากัง ปลาตอง ปลากรด ปลาแคระ ปลากำ ปลาแวน ปลาอีสง ปลาจอก ปลาหนาม ปลาดะเพียน ปลาเทโพ เป็นต้น สามารถจับบริโภคได้ตลอดทั้งปีไม่ขาดแคลน ทุกครัวเรือนจะมีเครื่องมือจับปลานานาชนิดที่ทำขึ้นเอง เช่น แห สวิง อุ่มดักปลา ปลาเหล่านี้มีจำนวนและชนิดลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากปริมาณน้ำในแม่น้ำลดลงอย่างมาก รวมทั้งมีการจับปลาอย่างไม่ถูกวิธี เช่นการใช้ยาเบื่อและใช้ไฟฟ้าช็อตปลา รวมทั้งปริมาณสารเคมีที่มากจากการใช้ในการเกษตรกรรมในพื้นที่ต่างๆจำนวนมากทำให้เป็นอันตรายต่อปลาและสัตว์น้ำอื่นๆด้วย

-การเคลื่อนย้ายประชากร จากเมืองเข้าสู่หมู่บ้านต่างๆในตำบลเมืองจันท์มากขึ้น เนื่องจากการคมนาคมสะดวก(ถนนลาดยางเข้าสู่หมู่บ้านเริ่มมีตั้งแต่ พ.ศ.2525)และไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก ทำให้คนเมือง และคนต่างจังหวัดเข้ามาซื้อที่ดินเพื่อทำสวนผลไม้ ทำไร่ หรือมาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้มีการขยายหมู่บ้านจากเดิมซึ่งมีเพียง 2 หมู่บ้าน(บ้านหาดเค็ดหรือน้ำจ้ำ และบ้านเมืองจันท์) จนเป็น 10 หมู่บ้านในปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดปัญหาการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรมากขึ้นตามมาด้วย นอกจากนี้อาจจะทำให้ระบบเครือญาติ และระบบการถือผีสายแม่ที่แต่เดิมมีความสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชนเริ่มได้รับผลกระทบไปด้วย

3.2 ตัวอย่างการปรับตัวของชาวบ้าน

จากสถานการณ์ที่ปีบริดดังกล่าวข้างต้น ทำให้มีชาวบ้านหลายกลุ่มเริ่มตระหนักถึงปัญหาและความท้าทายที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว จึงหาหนทางแก้ไขโดยอาศัยประสบการณ์ส่วนตัวบ้าง อาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษบ้าง และทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเพิ่มเติม รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนจากภายนอกหมู่บ้านเข้าไปเสริม ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถช่วยเหลือตนเองให้รอดพ้นจากความท้าทายสามารถปลดปล่อยหนี้สินของตนเองได้ ครอบครัวเริ่มมีความมั่นคงมากขึ้นและยังได้พยายามขยายแนวคิดและวิธีแก้ปัญหาของตนเองไปยังคนอื่นๆในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน จนสามารถรวมกลุ่มที่มีความเข้มแข็งจำนวนหลายกลุ่ม และช่วยขยายเกิดเป็นเครือข่ายขึ้นหลายเครือข่าย เช่น

3.2.1 กลุ่มเกษตรผสมผสาน หรือเกษตรยั่งยืน

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้ชาวตำบลเมืองจันท์ส่วนหนึ่งเริ่มตระหนักถึงปัญหาและความท้าทายที่จะเกิดขึ้น จึงเริ่มหาทางปรับตัวและหาแนวทางแก้ไข นายชูศักดิ์ หาดพรหม อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านหาดเค็ด หมู่ 1 ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่เคยล้มเหลวจากการทำไร่ข้าวโพด ไร่ถั่ว จนมีหนี้สินรุงรัง เคยไปรับจ้างถึงต่างประเทศ ได้ริเริ่มทำการเกษตรผสมผสาน(เดิมเรียก เกษตรทางเลือก) ในปี พ.ศ. 2530 โดยได้ซื้อที่ดินว่างเปล่าที่มีแต่ดินลูกรัง(จนชาวบ้านเรียกว่าเป็นคนบ้า)ประมาณ 22 ไร่ในราคา 9,000 บาท มาเริ่มทำการเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งตนเองเชื่อว่าน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดในขณะนั้น นายชูศักดิ์ หาดพรหม มีความมานะพยายามอย่างยิ่งโดยการศึกษาและเรียนรู้ด้วยตนเอง จนกระทั่งได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่ประเทศฟิลิปปินส์จากการสนับสนุนของกลุ่มอัครเมืองน่าน โดยได้ศึกษาดูงานทางด้านการเกษตรแล้วนำมาทดลองในที่ของตนเอง จนเริ่มเห็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2535 สามารถพลิกฟื้นสถานการณ์ของตนเองจากการที่มีหนี้สินรุงรัง มาเป็นสภาวะที่ครอบครัวมีความมั่นคงทางด้านอาหารการกินและ

มีรายได้พออยู่พอกิน สามารถยืนอยู่ได้ด้วยลำแข้งของตนเอง โดยการพึ่งพาภูมิปัญญาของตนเอง และความมานะพยายาม และจากการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างน่าภาคภูมิใจ นอกจากนี้นายชูศักดิ์ หาดพรหม ยังได้พยายามพัฒนาการเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง ด้วยการสรรหาพันธุ์พืชใหม่ๆ ที่ต้องขึ้นมาปลูก ได้พัฒนาวิธีเก็บรักษามลพิษพืช การป้องกันแมลง และศัตรูพืชโดยใช้การจัดการความหลากหลายของพืชในไร่เป็นระบบควบคุม มีการวางแผนการตลาดโดยมุ่งเน้นการปลูกพืชผักในฤดูแล้งที่ตลาดมีความต้องการสูง ทำให้ได้ราคาดี รวมทั้งมีการวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัวอย่างเป็นระบบ ทำให้นายชูศักดิ์ หาดพรหม ได้รับการยอมรับนับถือกันอย่างกว้างขวางในระดับหมู่บ้านและตำบล จนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานกลุ่มเกษตรทางเลือกของจังหวัดน่านในเวลาต่อมา รวมทั้งได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นหลายรางวัล นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานทางราชการ องค์กรเอกชน ทั้งในและต่างประเทศให้ความสนใจมาศึกษาดูงานมากมาย นับว่าเป็นตัวอย่างของผู้นำตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

จากความสำเร็จของนายชูศักดิ์ หาดพรหม ทำให้ชาวบ้านบางส่วนทั้งในหมู่บ้านหาดเค็ดและหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบล มีความสนใจที่จะปรับปรุงการทำเกษตรของตนบ้าง ได้เข้ามาขอรับคำแนะนำและเรียนรู้จากนายชูศักดิ์ หาดพรหม จนเกิดการรวมกลุ่มกันขึ้น เป็นกลุ่มเกษตรผสมผสาน ในปี พ.ศ. 2537 โดยมีนายชูศักดิ์ หาดพรหม เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกในขณะนั้นจำนวน 30 กว่าราย ทั้งนี้ในระยะนั้นได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มอหิเมืองน่าน ทางด้านงบประมาณและทางด้านวิชาการด้วย ผลจากการที่ชาวบ้านเปลี่ยนมาทำการเกษตรผสมผสานกันมากขึ้น นั้น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เห็นหลายด้าน เช่น ชาวบ้านกลุ่มนี้จะเผาหญ้าสดลงโดยนำไปทำเป็นปุ๋ยแทน ลด/เลิกการใช้สารเคมีและยาปราบศัตรูพืช เปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยธรรมชาติหรือระบบการใช้พันธุ์พืชในการควบคุมศัตรูพืชแทน นอกเหนือจากการรวมกลุ่มกันทำเกษตรผสมผสานแล้ว กลุ่มนี้ยังเห็นว่าเกษตรกรรมยังมีปัญหาเรื่องหนี้สินอยู่มากไม่สามารถปรับเปลี่ยนมาทำการเกษตรแบบผสมผสานได้เพราะต้องอาศัยระยะเวลา 4-5 ปีจึงจะเห็นผล จึงได้ริเริ่มการระดมทุนจากสมาชิกเพื่อให้สมาชิกได้กู้ยืมไปลงทุนทำการเกษตรผสมผสาน เกิดเป็น กลุ่มออมทรัพย์ ขึ้นอีก และต่อมาส่งผลให้ในตำบลเมืองจึงเกิดกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นอีกเป็น 6 กลุ่ม อีกทั้งมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรผสมผสานอื่นๆ ในจังหวัดน่านอีก 18 กลุ่มด้วย

3.2.2 การก่อเกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน ในช่วงระยะใกล้เคียงกันนี้ ได้เกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าขึ้นหลายจุด และมีเหตุแห่งการก่อเกิดที่แตกต่างกัน คือ

กลุ่มอนุรักษ์ที่เกิดจากกลุ่มเกษตรผสมผสานที่เริ่มตระหนักเห็นความสำคัญของแม่น้ำ ความสำคัญของป่าที่เป็นต้นน้ำลำธาร เพราะมีผลต่อปริมาณน้ำที่ใช้ทำการเกษตรของเขาโดยตรง จึงเกิดการรวมกลุ่มกัน รวมทั้งมีกลุ่มเยาวชนเข้ามาร่วมด้วย ผลักดันให้มีการอนุรักษ์ป่าขึ้นโดยจัดตั้งคณะกรรมการรักษาป่าขึ้นมาในหลายหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ได้แก่ บ้านหาดเค็ด หมู่ 1 นำโดย นายชูศักดิ์ หาดพรหม นายศรีนวล คำใส จนสามารถรักษาและพลิกฟื้นสภาพป่ากลับคืนมาได้จนทุกวันนี้ประมาณ 1,500 ไร่

กลุ่มอนุรักษ์ป่าที่เกิดจากความตระหนักจากการเห็นพื้นที่ป่าในบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้านรวมถึงป่าหน้าหมู่บ้าน ที่พื้นที่ลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากมีนายทุนต่างถิ่นมากว้านซื้อที่ดินและป่าจำนวนมาก ชาวบ้านจึงรวมตัวกันรักษาพื้นที่ป่าของหมู่บ้านไว้ ได้แก่ บ้านหาดผาชน หมู่ 3 นำโดย นายเสวียน สองสีขวา ผู้ใหญ่บ้าน สามารถรักษาป่าหน้าหมู่บ้านไว้ได้ประมาณ 300 ไร่

นายบุญเลิศ เหล่าคำ ผู้ใหญ่บ้านสบยาว หมู่ 7 ในขณะนั้น (พ.ศ.2530) เห็นว่าพื้นที่ป่าบริเวณใกล้เคียงของหมู่บ้าน(ป่าหน้าหมู่บ้าน)ถูกบุกรุกเพื่อทำกิน มีการลักลอบตัดไม้ของพวกนายทุนและกลุ่มรับจ้างตัดไม้ จนเกือบจะ

หมดสภาพป่า เกิดผลกระทบต่อการทำมาหากินของชาวบ้าน ของป่าที่เคยหาได้ง่ายก็หมดไป น้ำในแม่น้ำยาวเริ่มแห้งแล้ง ปลาที่มีน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด จึงได้นำปัญหาเหล่านี้ไปหารือกับคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อหาแนวทางแก้ไข และมีมติให้ตั้งคณะกรรมการรักษาป่าและกำหนดกฎหมู่บ้านเกี่ยวกับป่าขึ้น ด้วยความเข้มแข็งและร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้านสลับยาวทำให้สามารถรักษาผืนป่าให้คงสภาพอุดมสมบูรณ์จนถึงปัจจุบันได้ถึงประมาณ 12,000 ไร่

ที่บ้านเมืองหลวง หมู่ 4 เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อทำการเกษตร นายฤทธิ์ ผัดผล นายฝ่าย(นายเหมืองระบบน้ำธรรมชาติ)น้ำวะ นายไสว อินตะวงศ์ ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกันรณรงค์ให้ชาวบ้านเห็นปัญหาและช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาน้ำวะแห้งแล้ง จึงมีการตั้งคณะกรรมการสำรวจป่าซึ่งประกอบด้วยชาวบ้านและกลุ่มเยาวชน มีการตั้งกฎหมู่บ้านเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรป่า รวมทั้งมีการทำพิธีสืบชะตาอ่างเก็บน้ำวะ เป็นผลให้ต่อมาสามารถรักษาผืนป่าต้นน้ำวะไว้ได้ประมาณ 1,500 ไร่

ในปัจจุบัน พื้นที่ป่าอนุรักษ์ของทั้งตำบลมีประมาณ 17,500 ไร่(มีพื้นที่ป่าบางส่วนจะครอบคลุมตำบลและอำเภอที่อยู่ใกล้เคียงด้วย เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข เป็นต้น) มีการตั้งกฎสำหรับการจัดการกับป่าขึ้น ได้แก่ มีการแบ่งป่าออกเป็น 3 ส่วน คือ ป่าที่เป็นต้นน้ำเป็นป่าที่ต้องอนุรักษ์(ป่าหวงห้าม) ห้ามตัดไม้โดยเด็ดขาด ป่าใช้สอย เป็นป่าที่ชาวบ้านสามารถตัดไม้ได้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนด การตัดไม้จะต้องขออนุญาตเป็นคราวๆไป และพื้นที่ป่าทำกิน เช่น ป่าทำยา ป่าที่เคยเป็นที่ทำกินมาก่อน เป็นป่าที่สามารถใช้สอยได้ตามความจำเป็น มีการตั้งคณะกรรมการเดินสำรวจป่า จะเดินตรวจป่าทุกเดือน หากพบผู้ละเมิดกฎของหมู่บ้านจะมีโทษปรับ ต้นละ 3,000-5,000 บาท สำหรับการตัดไม้ในป่าอนุรักษ์ ถ้าขัดขึ้นไม่ปฏิบัติตามจะถูกนำส่งเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองต่อไป นอกจากนี้ยังมีการทำพิธีกรรมที่จะช่วยผสมผสานระบบคุณค่ากับการรวมพลังกลุ่ม ในการช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าและปลา อย่างได้ผลอีกด้วย เช่น การบวชป่า การสืบชะตาป่า สืบชะตาอ่างเก็บน้ำ การทำพิธีสังเคราะห์ ทอดผ้าป่าพันธุ์พืช ทอด ผ้าปากกล้าไม้ เป็นต้น

3.2.3 การเกิดกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ผลจากการตัดไม้ ทำลายป่า และการจับสัตว์น้ำอย่างไม่ถูกต้องทำให้ปลาในแม่น้ำนานและแม่น้ำสาขาลดลงอย่างมาก แทบจะสูญหายไปจากแม่น้ำดังกล่าว แหล่งอาหารสำคัญของชาวบ้านได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ผู้นำกลุ่ม/องค์กรต่างๆในหลายหมู่บ้าน เช่น กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านเมืองจันทเนื่อ หมู่ 5 ผู้นำหมู่บ้านหาดผาชน บ้านสลับยาว บ้านหาดเค็ด เป็นต้น เกิดความตระหนักและหาทางแก้ไข มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ปลาที่ประสบผลสำเร็จจากอำเภออื่นๆ เช่น ที่บ้านดอนแก้ว อำเภอท่าวังผา ซึ่งนับว่าเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในจังหวัดน่าน รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มฮักเมืองน่าน ทางด้านพันธุ์ปลา อาหารปลา ตั้งแต่ปี 2536 เป็นต้นมา ได้ร่วมกันโดยกันเขตแม่น้ำหน้าหมู่บ้านเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาหลายจุด ความยาวตามลำน้ำประมาณจุดละ 400-700 เมตร โดยใช้เชือกและธงเป็นสัญลักษณ์การกันเขต ประกาศห้ามจับปลาในเขตนี้เด็ดขาด จะมีการจัดเวรยามดูแลตลอด 24 ชั่วโมง ให้อาหารปลาทุกวัน เพียงแค่ระยะเวลาประมาณ 6 เดือน- 1 ปี เท่านั้น ชาวบ้านเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงมีปลาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนนับไม่ถ้วน ชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่เคยคัดค้านการกันเขตอนุรักษ์ปลาเนื่องจากเกรงว่าจะกระทบถึงการจับปลาของตนเองก็เริ่มให้ความสนใจและเข้าร่วมกระบวนการอนุรักษ์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนในปัจจุบันชาวบ้านทุกคน ตั้งแต่เด็ก จนถึงผู้ใหญ่ในทุกหมู่บ้าน มีความรู้สึกรักและผูกพันกับปลาในแม่น้ำมาก เกิดความหวงแหน แหล่งอนุรักษ์กลายเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านจะไปชุมนุมกันทุกวัน และในวันเทศกาลจะมีมากเป็นพิเศษ เป็นสถานที่ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านมากขึ้น ทั้งที่มาจากในจังหวัดน่านและต่างๆจังหวัด เป็นแหล่งศึกษาดูงานของหมู่บ้านอื่นๆทำให้ชาว

บ้านมีอาชีพเสริมในการจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง อาหาร และจำหน่ายอาหารปลา เกิดมีกองทุนเพิ่มขึ้น ทำให้การอนุรักษ์ปลามีความมั่นคงขึ้นเนื่องจากมีอาหารปลาเพียงพอตลอดทั้งปี ในปัจจุบันมีแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาทั้งตำบล จำนวน 5 แห่ง นับเป็นแนวยาวตามลำน้ำหลายกิโลเมตร คาดกันว่ามีปริมาณปลาในเขตอนุรักษ์หลายล้านตัว จนส่งผลให้ปลาที่เกือบจะสูญพันธุ์จากแม่น้ำน่านกลับเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ผู้นำหลายคน นำเรื่องการอนุรักษ์ปลาไปผูกกับการอนุรักษ์แม่น้ำและป่า โดยพยายามชี้ให้ชาวบ้านและเยาวชนเห็นว่า **ถ้ารักปลาต้องรักษาแม่น้ำและถ้ารักแม่น้ำก็ต้องรักษาป่าด้วย** ดังนั้นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาจึงเกิดเป็นจุดรวมใจของชาวบ้านไปด้วย และอีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ ทำให้ชาวบ้านสามารถจับปลาในเขตนอกอนุรักษ์มาเป็นอาหารได้อย่างเพียงพอต่อการบริโภค ไม่มีการขาดแคลนอีกต่อไป

3.2.4 การก่อเกิดของกลุ่มเยาวชนยาเมือง จากเดิมที่วิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันกับธรรมชาติ ป่าอย่างลึกซึ้งยาวนาน ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทรงคุณค่าในการใช้สมุนไพรในการรักษาความเจ็บป่วยที่สืบทอดกันมานาน หรือที่เรียกว่า **หมอเมือง** นั้นได้ถูกลดบทบาทสูญเสียความสำคัญลงเป็นอย่างมากภายหลังการเข้ามาของการแพทย์สมัยใหม่ รวมทั้งทรัพยากรชีวภาพที่เป็นพืชสมุนไพรก็พลอยสูญหายไปด้วยเช่นกัน ก่อให้เกิดความตระหนักของคนรุ่นใหม่และเยาวชนในหมู่บ้านเกิดกลุ่มหนึ่งซึ่งเคยมีประสบการณ์และรับรู้ถึงคุณค่าและประสิทธิภาพของยาสมุนไพรมาก่อน ในปี พ.ศ.2537 **นายสำรวย ผัดผล** (อายุ ปี ปัจจุบันเป็นผู้จัดการกลุ่มอีกเมืองน่าน) ซึ่งเป็นบุตรของหมอเมืองของหมู่บ้าน คือ **พ่ออ้อยศรี ผัดผล** (ปัจจุบันอายุ 72 ปี) ร่วมกับเยาวชนในหมู่บ้านอีก 8-9 คน ตั้ง **"กลุ่มเยาวชนยาเมือง"** ขึ้นมา ร่วมกันศึกษาสมุนไพรเพื่อสืบทอดเจตนารมย์จากพ่ออ้อยศรี ผัดผล ร่วมกันออกศึกษาเรียนรู้สมุนไพรในป่ากับพ่ออ้อยศรี ผัดผล ช่วยกันแปลคำศัพท์สมุนไพรที่เขียนด้วยภาษาเมือง(ไทยล้านนา) ให้เป็นภาษาไทยปัจจุบัน จัดทำแปลงสมุนไพรท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งพันธุ์กรรมสมุนไพร และเป็นที่ศึกษาเรียนรู้เรื่องสมุนไพรของหมู่บ้าน มีการจัดตั้งศูนย์บำบัดรักษาโรคด้วยสมุนไพรและการนวดแผนโบราณของหมู่บ้าน รวมทั้งมีการติดต่อประสานงานกับกลุ่มเยาวชนอื่นๆในจังหวัด เพื่อเผยแพร่กิจกรรมและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน กลุ่มเยาวชนเหล่านี้นับเป็นจุดเริ่มต้นบทบาทที่สำคัญของกลุ่มเยาวชนอื่นๆในเวลาต่อมา ได้แก่ กลุ่มเยาวชนด้านยาเสพติด มีการจัดกิจกรรมแข่งกีฬาต้านยาเสพติดเป็นประจำทุกปี กลุ่มดนตรีไทย กลุ่มกลองยาว กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา และที่สำคัญก็คือ การรวมกลุ่มของเยาวชนเหล่านี้ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่ม เกิดทักษะความเป็นผู้นำในหมู่เยาวชน จนสามารถสร้างการยอมรับในระดับหมู่บ้านและตำบล ดูได้จากการที่มีตัวแทนเยาวชนเข้าร่วมการประชุมของกรรมการหมู่บ้านกรรมการโรงเรียน เป็นประจำ เพื่อนำเสนอปัญหา หรือความต้องการของเยาวชนต่อกรรมการหมู่บ้าน กรรมการโรงเรียน และมีบางคนได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการ เป็นประธานกลุ่มเยาวชนระดับจังหวัดในเวลาต่อมา นับว่าการก่อเกิดของผู้นำตามธรรมชาติต่างๆเหล่านี้ ล้วนส่งผลถึงการพัฒนาระบบการทำงานในรูปแบบประชาคมตำบลในเวลาต่อมาอย่างมาก

แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีปัจจัยที่อาจจะคุกคามความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มากขึ้น รวมทั้งอาจจะมีผลกระทบต่อกระบวนการประชาคมได้ เช่น มีนายทุนจากในเมืองน่าน และต่างจังหวัดเข้ามาซื้อที่ดิน ไร่ สวน ในบริเวณตำบลเมืองจั่ง และบริเวณรอบๆตำบลเป็นจำนวนมากทุกที เนื่องจากเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ใกล้เคียงแม่น้ำ ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก รวมทั้งได้จ้างชาวบ้านและชาวเขาจากที่อื่นๆเข้ามาทำงานในไร่ในสวน จำนวนมาก ซึ่งชาวบ้านเหล่านี้ ไม่รับรู้กฎกติกาต่างๆของหมู่บ้านตำบลที่มีอยู่ ทำให้เข้าไปแย่งชิงหรือใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น ป่าไม้ ปลา อย่างไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นสิ่งที่ อบต. หรือ กำนัน ผู้ใหญ่จะต้องตระหนักและหาทางเข้า

ไปสร้างความเข้าใจและควบคุมดูแลให้ทั่วถึง ซึ่งจะช่วยป้องกันการเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับนายทุนเหล่านั้นได้

3.3 กระบวนการทำงานในรูปแบบประชาคม

ปรากฏการณ์ที่แสดงออกของชุมชนในรูปของพลังกลุ่มที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกร่วมกัน และได้แสดงออกเป็นการกระทำร่วมกันนั้น เริ่มปรากฏมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 ที่หมู่บ้านเมืองหลวง หมู่ 4 และส่งผลในระยะเวลาต่อมาอีกหลายกรณี และมีพัฒนาการของการเรียนรู้เพิ่มขึ้นและกว้างขึ้นด้วย ปรากฏการณ์ที่สำคัญและโดดเด่น ได้แก่

3.3.1 การรวมกลุ่มคัดค้านการก่อสร้างศูนย์ขยายพันธุ์ไม้ผล ณ บริเวณป่าชุมชนของหมู่บ้าน

เมื่อ พ.ศ. 2528 มีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ขยายพันธุ์ไม้ผล ของกรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านเมืองหลวงและกำนันตำบลเมืองจันในขณะนั้น ได้หารือร่วมกันที่จะสร้างศูนย์ขยายพันธุ์ไม้ผล ขึ้น ณ บริเวณเขตพื้นที่ป่าชุมชนหมู่บ้านเมืองหลวง หมู่ 4 ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างหมู่บ้านเมืองหลวงและหมู่บ้านราษฎร์สามัคคี หมู่ที่ 8 เนื้อที่ประมาณ 200-400 ไร่ โดยในขั้นแรกผู้ใหญ่บ้านได้แจ้งกับชาวบ้านว่าจะมีหน่วยงานราชการมาสำรวจพื้นที่ป่าบริเวณดังกล่าว ชาวบ้านเห็นดีด้วยที่จะมีการสำรวจเนื่องจากต้องการทราบว่าขนาดพื้นที่ป่าที่ชัดเจนขึ้น ในการสำรวจครั้งนี้ ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นการสำรวจเพื่อกันเขตป่าเท่านั้น ต่อมาภายหลังสำรวจแล้ว ผู้ใหญ่บ้านพร้อมคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แจ้งให้ชาวบ้านทราบว่า หน่วยงานการเกษตรจะขอใช้ที่ดินดังกล่าวใช้ตั้งศูนย์ขยายพันธุ์ไม้ผล เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากคือ ใกล้แหล่งน้ำ(แม่น้ำน่าน) อยู่ติดถนนใหญ่ (สายน่าน-สันติสุข) รวมทั้งชี้ให้เห็นประโยชน์ต่างๆที่ชาวบ้านจะได้รับ เช่น จะมีงานทำในศูนย์ ได้ขายของในศูนย์ เป็นต้น เมื่อชาวบ้านได้รับทราบข้อมูลที่แท้จริงซึ่งไม่ตรงกับที่ได้รับรู้ในตอนต้น จึงมีการรวมตัวของแกนนำชาวบ้านเมืองหลวง ซึ่งรวมถึง ผู้เฒ่า ผู้แก่ กลุ่มหนุ่มสาว และคณะกรรมการหมู่บ้านบางส่วนที่ไม่เห็นด้วย ได้รวมตัวกันคัดค้านการก่อสร้างดังกล่าว โดยมีการเจรจากับผู้ใหญ่บ้านโดยตรง จำนวน 2 ครั้ง แต่ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านไม่ยินยอม และได้อนุญาตให้ดำเนินการก่อสร้างต่อไป มีการตัดต้นไม้ ไร่รถไถปรับพื้นที่ เพื่อเตรียมลงมือก่อสร้าง ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าว จึงได้รวมตัวกันเดินขบวนคัดค้าน ขับไล่ คนงานที่มาตัดต้นไม้และแผ้วถางป่า จนต่อมาต้องมีการยกเลิกและย้ายการก่อสร้างศูนย์ขยายพันธุ์ไม้ผลไปสร้างที่บ้านห้วยยั้ง ตำบลบ่อ อำเภอมือเบะ จังหวัดน่านในที่สุด

สาเหตุที่ชาวบ้านคัดค้านการก่อสร้างศูนย์ดังกล่าว เนื่องจากพื้นที่ป่าบริเวณนี้ซึ่งมีประมาณ 1,000 ไร่เศษ ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษามาตั้งแต่ สมัยปู่ ย่า ตา ยาย การสูญเสียป่าบริเวณนี้เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ ชาวบ้านอาศัยป่าผืนนี้เป็นแหล่งอาหาร เห็ด หน่อไม้ ใบตอง สมุนไพร ไม้ฟืน รวมทั้งไม้สำหรับใช้สอยมาหลายชั่วอายุคน จึงต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้ได้ ต่อมามีการตั้งกฎหมู่บ้านเพื่อการอนุรักษ์ป่าแห่งนี้อย่างเข้มงวดจนมาถึงปัจจุบัน

การรวมตัวกันคัดค้านการใช้พื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านครั้งนี้ นับว่าเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรก ที่มีการรวมพลังชุมชนเพื่อต่อสู้ ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสมบัติส่วนกลาง มิใช่เพื่อประโยชน์ของผู้ใดโดยเฉพาะ และที่สำคัญเป็นการต่อสู้กับภาครัฐ ที่ชาวบ้านเห็นว่าขาดความจริงใจ ขาดความโปร่งใสในการดำเนินงาน แสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนได้เป็นอย่างดี ภายหลังจากนี้ การคัดค้าน หรือต่อต้านการดำเนินงานของภาครัฐก็ไม่ปรากฏเหตุการณ์ที่รุนแรงเช่นนี้อีก มีเฉพาะการไม่เห็นด้วยในเรื่องที่ถูกกำหนดให้กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับอำเภอเป็นบางเรื่องเท่านั้น เช่น การไม่ร่วมจัดขบวนรดไม้ดอกไม้ประดับในงานที่กำหนดโดยทางกิ่งอำเภอ เนื่องจาก คณะผู้บริหาร อบต.เห็นว่า เสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป และวัสดุที่ใช้ทำหาได้ยากไม่สามารถหาได้ในท้องถิ่นของตนเอง และ

ทั้งนี้ก็ได้เป็นประเด็นที่สร้างความขัดแย้งกับทางกิ่งอำเภอ สมาชิกและผู้บริหารของ อบต.และชาวตำบลเมืองจันท์ ให้ความร่วมมือกับทางราชการทุกระดับด้วยดีมาตลอด

3.3.2 การแก้ไขปัญหาเรื่องยาเสพติดของหมู่บ้านและตำบล

ปัญหายาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า ในตำบลเมืองจันท์ในระยะ 4-5 ปีก่อนนับว่ามีความรุนแรงเช่นเดียวกับตำบลอื่นๆในจังหวัดน่าน ผู้เสพ ผู้ขาย พบได้ง่ายตามถนนหนทาง นักเรียนและเยาวชนจำนวนมากไม่น้อยติดยาบ้า ทั้งที่หาซื้อได้ในตำบล หมู่บ้านเองและได้รับมาจากสถานที่ทำงานในตัวเมือง เจ้าของไร่นา ที่ตนเองไปรับจ้างทำงาน หรือ นายจ้างที่จ้างชาวบ้านไปลักลอบตัดไม้ เลื่อยไม้ในป่า เด็กหนุ่มลูกชายของอดีตผู้ใหญ่บ้านเมืองหลวง หมู่ 4 ติดยาบ้าและฆ่าตัวตายในปี 2540 ต่อมาในต้นปี 2541 ในที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านบ้านนาเดื่อ หมู่ 1 เริ่มมีการพูดคุยกันถึงเรื่อง ความจำเป็นที่จะต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติด(ยาบ้า)ในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านขณะนั้นคือ นายศรีนวล คำใส ซึ่งอดีตเคยบวชเป็นพระอยู่ในเมือง เคยเรียนรู้กระบวนการใช้มาตรการกลุ่มต่อคนที่ชอบขโมยของ โดยรวมกลุ่มกันไม่ให้ร่วมทำกิจกรรมกับบุคคลนั้น ปรากฏว่าได้รับความสำเร็จสามารถแก้ปัญหาขโมยได้ จึงได้นำเสนอแนวคิดนี้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน โดย เสนอแนวทางทางแก้ปัญหาคือ **ถ้าพบว่ามีผู้จำหน่ายยาบ้าในหมู่บ้าน ให้พิจารณาตัดออกจากความเป็นสมาชิกมาปนกิจศพของหมู่บ้าน และจะไม่จำหน่ายบัตรประกันสุขภาพหรือไม่มอบบัตรสงเคราะห์ผู้ที่สมควรช่วยเหลือเกื้อกูลด้านการรักษาพยาบาล(บัตร สปร.)ให้แก่สมาชิกทุกคนของครอบครัวที่มีผู้จำหน่ายยาบ้า และที่ประชุมกรรมการหมู่บ้านได้ให้ความเห็นชอบให้ใช้มาตรการดังกล่าวนี้** ซึ่งปรากฏว่ามาตรการดังกล่าวเริ่มเห็นผลคือ ชาวบ้านมีปฏิกิริยาที่ไม่ยอมรับสมาชิกของครอบครัวที่จำหน่ายยาบ้ามากขึ้นเรื่อยๆ ผู้ขายและผู้เสพยาบ้าเริ่มมีน้อยลง สภาพองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันท์ โดยกำนันสงัด เตชะเสนา ซึ่งเป็นประธานกรรมการบริหาร เห็นว่าเป็นมาตรการของหมู่บ้านนาเดื่อที่ได้นำไปใช้ในระดับตำบล จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวนี้เข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ปรากฏว่าได้รับการชานรับจากผู้นำหมู่บ้านทุกหมู่และสมาชิก อบต.เป็นอย่างดี จึงมีมติกำหนดมาตรการของ อบต. ออกเป็นประกาศของ อบต.(ผนวก จ)เผยแพร่ไปทุกครัวเรือนในตำบล รวมทั้งได้มีมาตรการเสริมอีกหลายประการในเวลาต่อมา

มาตรการตามประกาศของ อบต. ลงวันที่ 16 มีนาคม 2541มีผลบังคับต่อผู้จำหน่ายยาบ้า ดังนี้

- 1) จะตัดออกจากสมาชิกมาปนกิจของหมู่บ้านและตำบล
- 2) ประชาชนไม่ควรให้ความร่วมมือช่วยเหลืองานหรือกิจการใดๆทั้งสิ้นในครอบครัวผู้จำหน่ายยาบ้า
- 3) คณะสงฆ์จะให้ความร่วมมือไม่รับกิจนิมนต์ต่างๆในครอบครัวที่จำหน่ายยาบ้า
- 4) จะไม่ให้และจำหน่ายบัตรประกันสุขภาพในการรักษาพยาบาลและบัตรสงเคราะห์ในครอบครัวที่จำหน่ายยาบ้า
- 5) ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะทำหนังสือแจ้งทางการไฟฟ้าเพื่องดจ่ายกระแสไฟฟ้าในครอบครัวผู้จำหน่ายยาบ้า

มาตรการสนับสนุนที่เพิ่มเติมในภายหลัง ได้แก่ การแต่งตั้งครูอาสาสมัครจากโรงเรียนต่างๆในตำบล ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในหมู่บ้านและตำบล จำนวน 6 คน เป็นผู้คอยช่วยเหลือ ชักจูง แก้ไขปัญหา และเป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้ติดยา หรือผู้ขายยาบ้า ให้เลิกเสพหรือเลิกขายยาบ้า ในเขตหมู่บ้านที่ครูนั้นปฏิบัติงานอยู่ ทั้งนี้ครูอาสาแต่ละท่านจะได้รับข้อมูลทางลับจากผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ถึงรายชื่อผู้ติดยาหรือขายยาในหมู่บ้านเป็นประจำ

สำหรับผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านจะเป็นดำเนินการก่อนเป็นคนแรก ทำหน้าที่ชักชวน หรือขอร้องให้เลิกขายยาบ้า หรือเสพยาบ้าก่อน ถ้าไม่ได้ผลก็จะเป็นหน้าที่ของกำนันในการดำเนินการในขั้นต่อมา และถ้ายังไม่ได้ผลอีก กำนันและผู้ใหญ่บ้านจะช่วยกันจับกุมส่งพนักงานตำรวจ ซึ่งทางตำรวจจะมีการประสานงานกับทางตำบลเป็นอย่างดี และหากพบว่ามีการเข้ามาเกี่ยวข้องกับหรือจำหน่ายยาบ้าเสียเอง ก็จะเข้าแจ้งต่อหัวหน้าตำรวจระดับอำเภอและจังหวัดให้จัดการต่อไป นอกจากนี้ได้ออกมาตรวจการห้ามสมาชิก อบต. และครูในตำบล ไปเป็นผู้ประกันผู้ต้องหาที่เกี่ยวข้องกับยาบ้าอีกด้วย และที่สำคัญการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ราชการที่อยู่ในตำบลต่างก็ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลข่าวสาร และดำเนินงานสนับสนุนเป็นอย่างดี จากการดำเนินงานอย่างเข้มแข็งของผู้นำทุกระดับส่งผลให้ปัญหายาเสพติดลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากการสัมภาษณ์หัวหน้าสถานีตำรวจ กิ่งอำเภอภูเพียงรับทราบ ว่า ในภาพรวมของทั้งตำบลขณะนี้ปราศจากผู้จำหน่ายยาบ้าอย่างเด็ดขาด สำหรับผู้เสพยังคงเหลือเพียงไม่เกินร้อยละ 10 ของจำนวนที่เคยเสพยา และหมู่บ้านเมืองจังเหนือ หมู่ที่ 5 ขณะนี้ได้รับการประกาศจากจังหวัดน่านให้เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติดแล้ว และ สมาชิกและผู้บริหารของ อบต.เมืองจัง เชื่อมั่นว่าในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2542 นี้จะสามารถประกาศเป็นตำบลปลอดยาเสพติดได้อย่างแน่นอน

การแก้ไขปัญหาเสพติดนี้ นับว่าได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาหรือการดำเนินงานในรูปแบบประชาคม กล่าวคือ

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของภาคสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเข้มแข็งและครอบคลุมประชากรทุกคนที่อายุตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไปของระบบฌาปนกิจหมู่บ้านและตำบลซึ่งมีการดำเนินงานมาเป็นระยะเวลานาน จนสมาชิกทุกคนในหมู่บ้าน/ตำบลมีความผูกพัน มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน การที่จะถูกตัดออกจากการเป็นสมาชิกฌาปนกิจ จึงเป็นความรู้สึกที่ยอมรับได้ยาก จะมีความรู้สึกเหมือนหนึ่งถูกตัดญาติ ชาติมิตร ถูกกันออกจากสังคมของตน สมาชิกในครอบครัวของผู้ที่เสพยาหรือขายยา ก็จะเป็นผู้กดดันผู้เสพหรือผู้ขายที่อยู่ในครอบครัวของตนเองให้หยุดเพราะตนเองจะได้รับผลกระทบตามไปด้วย ซึ่งจุดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสำเร็จของการดำเนินมาตรการดังกล่าว นอกจากนี้ความเอาใจจริงเอาใจและความเชื่อมั่น ความน่าเชื่อถือของผู้บริหารกลุ่มฌาปนกิจก็มีผลต่อความสำเร็จนี้ด้วยเช่นกัน

การมีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรอื่นๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ คณะสงฆ์ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. กลุ่มเกษตรผสมผสาน(ยั่งยืน) เป็นต้น ต่างก็มีบทบาทในการให้ข้อมูล เบาะแสผู้เสพ ผู้ขาย แก่ผู้บริหารหมู่บ้านและตำบล โดยไม่เกรงกลัวภัยจากบุคคลเหล่านั้น เนื่องจากมั่นใจในความเอาใจจริงเอาใจของผู้บริหาร และระบบกลุ่มของพวกเขา นอกเหนือจากการให้ข้อมูลและเบาะแสแล้ว ผู้นำกลุ่มเหล่านี้ยังช่วยในการชักชวน ให้ความรู้ เป็นที่ปรึกษาแก่ผู้ที่เสพยา และจำหน่ายยาเป็นอย่างดีอีกด้วย เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่ม อสม. กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

บทบาทของภาครัฐซึ่งประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ตำรวจ ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ก็มีความสอดคล้องและเอื้อให้บทบาทของภาคสังคมเป็นอย่างดี ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านเอาใจจริงเอาใจกับการสอดส่องดูแล จากการสัมภาษณ์หัวหน้าตำรวจสถานีกิ่งอำเภอภูเพียงทราบว่า ที่ผ่านมามีการจับกุมผู้เสพ ผู้ขายยาบ้า ในตำบลเมืองจังมากกว่าร้อยละ 50 กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการ กำนันได้แสดงบทบาทของผู้นำในการแก้ไขปัญหา การใช้หลักการพูดจา ให้โอกาส ต่อรองกันก่อนที่จะนำมาตราทางกฎหมายมาจัดการ นอกเหนือจากการจัดสรรงบประมาณของ อบต. ที่สนับสนุนงานของตำรวจเพื่อเป็นทุนล่อซื้อยาบ้า เป็นค่าน้ำ

มันรดสำหรับสายตรวจ สนับสนุนสถานีอนามัยจัดซื้อน้ำยาสำหรับตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะ(สำหรับตรวจในรายที่มีการจับกุมหรือสงสัยว่าติดยาบ้า) สนับสนุนงบประมาณให้ครูอาสาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการนำเด็กนักเรียนที่ติดยาไปขอรับการรักษายาบาลที่โรงพยาบาล เป็นต้น จากปัจจัยต่างๆดังกล่าวแล้ว จึงทำให้การแก้ไขปัญหายาเสพติดของตำบลดำเนินไปอย่างได้ผลดี

นับได้ว่า รูปแบบการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี ของตำบลเมืองจังนี้ นำเป็นการดำเนินการในรูปแบบประชาคมได้ประการหนึ่ง

3.3.3 การแก้ไขปัญหาค้าฝิ่นจำหน่ายผลผลิตการเกษตร ลิ่นจี

ลิ่นจีเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีการปลูกในหมู่บ้าน ของตำบลเมืองจังมาเป็นระยะเวลานาน เนื่องจากมีชาวบ้านที่อยู่ในตัวเมืองอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือน และนำพันธุ์ลิ่นจีซึ่งได้รับมาจากที่อื่น ไปทดลองปลูก ปรากฏว่าได้ผลดี และมีการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนในปัจจุบันประมาณร้อยละ 25 ของประชากรเป็นเจ้าของสวนลิ่นจี ในปี พ.ศ.2542 มีมูลค่าผลผลิตลิ่นจีรวมทั้งตำบลประมาณ 10 ล้านบาท (600,000-800,000 กิโลกรัม/ปี) ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นเจ้าของสวนลิ่นจีก็จะมีส่วนร่วมในการรับจ้างเก็บบรรจุตลอดฤดูกาลเก็บผลไม้นั้นจนแทบจะไม่มีคนว่างงานในตำบลในช่วงเวลานั้น นับว่าผลประโยชน์จากลิ่นจินับว่าสามารถกระจายครอบคลุมชาวบ้านทั่วตำบลไปด้วย

ในระหว่างที่ผ่านมาก่อนปี พ.ศ. 2542 การจำหน่ายผลผลิตลิ่นจีเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากชาวสวนต้องนำไปจำหน่ายด้วยตนเองที่ในเมือง หรือต่างจังหวัด ทำให้เกิดปัญหาค้าฝิ่นไม่ทัน ได้ราคาต่ำ กลุ่มชาวสวนลิ่นจีได้รวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มผู้ปลูกลิ่นจีขึ้นในต้นปี พ.ศ. 2542 มี นายเครือ วิชัยยา เป็นประธานกลุ่ม มีคณะกรรมการรวม 13 คน มีสมาชิกกว่า 300 ครอบครัว มีสำนักงานอยู่ที่ศาลาวัดทุ่งเม็ง บ้านเมืองจังเหนือ หมู่ที่ 5 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นจุดประสานกับพ่อค้า และรวบรวมผลผลิตของสมาชิก นอกจากนี้ยังเป็นผู้ประสานงานในการจัดซื้อปุ๋ยราคาถูกจำหน่ายให้แก่สมาชิก การขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากทางราชการเพื่อขุดอ่างเก็บน้ำเพื่อสำรองน้ำไว้ใช้ในการเกษตรกรรมด้วย

เนื่องจากในปี พ.ศ. 2542 นี้มีผลผลิตลิ่นจีออกจำนวนมาก ก่อให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาในการจำหน่ายลิ่นจีต่อชาวสวนอย่างมาก คณะกรรมการกลุ่มผู้ปลูกลิ่นจีของตำบลเมืองจัง จึงนำปัญหานี้เข้าสู่ที่ประชุม อบต. และที่ประชุมมีมติที่จะจัดให้มี “งานวันลิ่นจีของดีเมืองจัง” ขึ้นในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 เพื่อให้ชาวสวนได้มีโอกาสนำลิ่นจีของตนเองมาจำหน่าย ชักชวน ประชาสัมพันธ์ ให้พ่อค้าทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดทั่วประเทศมาชมสินค้าและซื้อลิ่นจีไปจำหน่าย รูปแบบการจัดงานก็ไม่แตกต่างจากงานอื่นๆของตำบลหรือของจังหวัด แต่สิ่งที่แสดงถึงการดำเนินงานในรูปแบบของประชาคม หรือพหุภาคีของการจัดงานเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงพลังการรวมกลุ่มของพวกเขาได้เป็นอย่างดี กิจกรรมต่างๆมิได้จัดโดยคณะกรรมการของกลุ่มผู้ปลูกลิ่นจี และชาวสวนลิ่นจีเท่านั้น แต่เกิดจากการรวมใจร่วมใจของทุกๆกลุ่มในตำบล โดยมีสมาชิก อบต. คณะกรรมการบริหาร อบต. ส่วนราชการทุกส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด องค์กร/กลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอนุรักษ์ป่า ปลา กลุ่ม อสม. กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มออมทรัพย์ ฯ ต่างก็เข้ามาร่วมจัดกิจกรรมกันอย่างครบถ้วน มีการรณรงค์ชักจูงยานต่อต้านยาเสพติด รณรงค์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รณรงค์การกำจัดไข้เลือดออก เป็นผลให้การจัดงานได้รับผลสำเร็จอย่างยิ่ง เกิดการติดต่อซื้อขายผลผลิตลิ่นจีอย่างมากมาย รวมไปถึงผลผลิตอื่นๆ เช่น มะม่วง ลำไย เป็นต้น ทำให้ชื่อเสียงของตำบลเมืองจังแพร่กระจายไปทั่วประเทศ ผ่านสื่อมวลชนทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ถือว่าเป็นกิจกรรมที่ชาวตำบลเมืองจังรู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้กิจกรรมงานวันลิ่นจี

ยังนับว่าเป็นเวทีที่ก่อให้เกิดกิจกรรมอื่นๆตามมาอีกหลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมการป้องกันไข้เลือดออก ร่วมกับสาธารณสุขตำบลและโรงเรียน ในวันที่ 11 มิถุนายน 2542 นับว่าการร่วมคิด และดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านเกษตรกรรม ถือเป็นกิจกรรมหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานแบบพหุภาคีของตำบลเมืองจัง ที่แสดงให้เห็นพลังของการรวมกลุ่มอย่างเห็นได้ชัด มีผู้ที่ไปร่วมงานจากจังหวัดกล่าวว่า การจัดงานของชาวตำบลเมืองจังนั้นยิ่งใหญ่ และประทับใจว่าการจัดงานระดับอำเภอ หรือจังหวัดเสียด้วยซ้ำไป

3.4 สรุป

จากกระบวนการปรับตัวของชาวบ้าน ตั้งแต่เรื่องการแก้ไขปัญหากับทรัพยากรธรรมชาติป่า น้ำ ปลา รวมถึงการดำรงชีพและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ส่วนหนึ่งเป็นการปรับตัวเพื่อการอยู่รอดของปัจเจกชนและครอบครัว แต่สำนึกของผู้นำเหล่านั้น(ทั้งผู้นำตามธรรมชาติและในระบบรัฐ) ซึ่งมีความเฉลียวฉลาด มีความเห็นแก่ส่วนรวม สามารถถ่ายทอดและสื่อสารกับชาวบ้านด้วยได้ดี จึงได้รับการยอมรับจากชาวบ้านทั้งตำบลเป็นอย่างมาก ทำให้กระบวนการแก้ปัญหา การขยายแนวคิดการรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่าย จึงแพร่ขยายครอบคลุมไปทั้งตำบล ประกอบกับการได้รับแรงหนุนจากกลุ่ม “ฮักเมืองน่าน” ซึ่งนับว่ามีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลข่าวสาร ให้โอกาสในการนำไปศึกษาดูงานที่อื่นๆ หรือนำกลุ่ม/องค์กรอื่นๆมาศึกษาดูงานในพื้นที่ มาแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ เป็นแบบอย่างในด้านการสร้างเครือข่าย นอกจากนี้ยังมีกลไกที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับชุมชนนี้ได้อย่างดีก็คือ ผู้นำและแกนนำของกลุ่มฮักเมืองน่านหลายคนเป็นลูกหลานของชาวบ้านตำบลนี้ ทำให้มีความใกล้ชิดและการประสานงานดำเนินไปด้วยดี นอกจากนี้ บทบาทของสื่อมวลชนจากภายนอกที่ทราบถึงการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน การดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรต่างๆในตำบลเมืองจังแล้วนำไปเผยแพร่สู่สาธารณะผ่านสื่อต่างๆ เช่น รายการวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ รายงานการศึกษาวิจัยของนักศึกษาระดับปริญญาโท/เอก ทั้งในและต่างประเทศ(ภาคผนวก ข) เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านเมืองจังเองก็ได้รับทราบจากสื่อเหล่านั้นด้วย ทำให้เกิดความตื่นตัว การรับรู้ที่กว้างขวางขึ้น เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของชุมชนตนเอง รวมทั้งทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานกับกลุ่ม/องค์กรต่างๆมากยิ่งขึ้นไปอีก และที่สำคัญการเปิดกว้างยอมรับในความคิดและแนวทางของผู้นำตามธรรมชาติหรือกลุ่มองค์กรเอกชนของผู้นำในภาครัฐ(กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้กระบวนการพัฒนาการทำงานในรูปแบบประชาคมของตำบลนี้ดำเนินมาได้อย่างก้าวหน้า

บทที่ 4

พัฒนาการสู่ความเป็นประชาคมระดับตำบล

4.1 เครื่องบ่งชี้ความเป็นประชาคมตำบล

จากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เบื้องต้น พบว่า ในตำบลเมืองจัง มีสิ่งที่บ่งชี้ถึงโอกาสที่จะก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนประชาคมได้หลายประการ คือ

4.1.1 ผู้นำตามธรรมชาติของกลุ่มหรือองค์กร ผู้นำตามธรรมชาติของตำบลนี้มีความโดดเด่น และมีการกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ เช่น ผู้นำการอนุรักษ์ป่า ผู้นำการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ผู้นำทางด้านการเกษตรกรรม ผลผลิต เป็นต้น ผู้นำเหล่านี้ไม่ได้รับการแต่งตั้งหรือมอบหมายจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำเหล่านี้เกิดมาจากการมองเห็นปัญหาที่ตนเองและชุมชนประสบอยู่ในขณะนั้นรวมทั้งคาดว่าจะเกิดในอนาคต จึงเกิดแรงจูงใจในการรวบรวมคนที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกับตน หรือมองเห็นปัญหาร่วมกับตน แล้วร่วมกันหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น นอกจากนี้ยังสามารถขยายแนวคิดของกลุ่ม ชักชวนคนอื่นมาเรียนรู้และเข้าร่วมกลุ่มได้อีกจำนวนมาก

ผู้นำตามธรรมชาติเหล่านี้ เมื่อได้รับการยอมรับจากชาวบ้านจากผลงานที่กระทำแล้ว ก็จะได้รับ การสนับสนุนให้ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) เช่น ผู้นำบ้านสบยาว(นายบุญเลิศ เหล่าคำ) ผู้นำบ้านหาดผาชน(นายเสวียน สองสีชา) ผู้นำบ้านหาดเค็ด (นายศรีนวล คำใส) ผู้นำบ้านเมืองจัง(นาย ส่อง สุดใจ) ประธานกลุ่มแม่บ้านบ้านหาดเค็ด(นางมาลี ผัดผล) ประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านราษฎร์สามัคคี(นาง บุญมี ผัดผล) เป็นต้น และผู้นำเหล่านี้เองที่เป็นตัวเชื่อมโยงการทำงาน ของ อบต. กับกลุ่มองค์กรต่างๆ ใน ปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสามารถนำแนวความคิด และความเป็นผู้นำ ทักษะการรวมกลุ่ม การจัดองค์กรที่ตนเอง ดำเนินการจนเป็นผลสำเร็จในระดับหมู่บ้านหรือกลุ่มต่างๆมาแล้วเข้าสู่การดำเนินงานของ อบต. จนได้รับการนำไปใช้เป็นนโยบายของระดับตำบล เช่น แนวคิดด้านการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และการอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น

ผู้นำตามธรรมชาติเหล่านี้ จะมีลักษณะที่โดดเด่นหลายประการ ได้แก่ มีความเสียสละสูง มีความซื่อสัตย์ มีความสามารถในการเรียนรู้ได้เร็ว มีทักษะของผู้นำที่ดี เป็นรูปแบบ(Model)ที่ดีให้แก่สมาชิกหรือชาวบ้าน เป็นที่เคารพนับถือ ได้รับความไว้วางใจอย่างมาก

นอกจากนี้ผู้นำที่มาจากระบบราชการโดยตรง ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และสมาชิก อสม. ส่วนใหญ่ก็มี ลักษณะของผู้นำที่ดีเช่นกัน รวมทั้งมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา สามารถเป็นแบบอย่างให้แก่ชาวบ้านได้ดี มีทักษะทางด้านการบริหารจัดการสูง สามารถรวบรวมความคิด ความต้องการของประชาชนอย่างเป็นระบบ นำมาสู่การปฏิบัติ ได้อย่างเป็นรูปธรรม และได้ผลดีสร้างความพึงพอใจให้ประชาชนและหน่วยราชการเป็นอย่างมาก เช่น การกำหนด มาตรการในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษของตำบลเมืองจัง เป็นต้น

4.1.2 มีลักษณะความเป็นชุมชน(Community)สูง

จากการที่ตำบลเมืองจังยังมีสภาพของสังคมชนบทอยู่มาก ประกอบกับเป็นสังคมของเครือญาติ ทำให้ใน ทุกหมู่บ้านมีลักษณะความเป็นชุมชนสูง เช่น ในกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ จะมีจำนวนสมาชิกที่ครอบคลุมทุกคน (อายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป) ทุกครอบครัวในทุกหมู่บ้านเป็นเครือข่ายทั้งตำบล(เครือข่ายแรกมีสมาชิกกว่า 4,000 คน เครือ ข่ายที่สองมีสมาชิกกว่า 1,000 คน) การให้ความร่วมมือในมาตรการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยหลาย ฝ่ายได้แก่ กลุ่มเยาวชน พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน ครู(ครูอาสา) ผู้บริหารโรงเรียน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ตำรวจ ร่วมแรงร่วมใจกับ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ดำเนินมาตรการต่างๆในการแก้ไขและต่อต้าน ปัญหายาเสพติดทั้งตำบล จนสามารถลดปัญหาการค้า การเสพยาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้าลงได้อย่างเห็นผลชัดเจน

จนได้รับการยกย่องชมเชยจากส่วนราชการระดับจังหวัด อำเภอ ว่าเป็นตำบลที่มีปัญหาด้านยาเสพติดน้อยมาก สามารถเป็นตัวอย่างในการดำเนินงานด้านนี้ได้ นอกจากนี้ **ความสามารถในการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งและเป็นไปอย่างรวดเร็ว สามารถตั้งองค์กรขึ้นเพื่อทำงานได้อย่างรวดเร็วเป็นระบบแบบแผน** นำไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆอีก เช่นการแก้ไขปัญหาผลผลิตล้นจี่ล้นตลาด ก็มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตล้นจี่ขึ้นเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา มีจัดตั้งศูนย์ประสานงาน เพื่อหาตลาดและดูแลเรื่องราคาล้นจี่ รวมถึงการแก้ไขปัญหาเรื่องการทำแหล่งน้ำสำหรับชาวสวนล้นจี่อีกด้วย และที่สำคัญก็คือ การรวมกลุ่มนั้นไม่ได้รวมเฉพาะในพื้นที่หมู่บ้านเดียวกันเท่านั้น แต่จะครอบคลุมไปยังหมู่บ้านอื่นในตำบลเดียวกันด้วย โดยผู้นำระดับตำบลและหมู่บ้านเป็นตัวเชื่อมการรวมกลุ่ม

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งก็คือ การรวมกลุ่มนั้นมีพื้นฐานมาจากจิตใจที่เห็นปัญหาร่วมกันมากกว่า ผลประโยชน์ที่เป็นเงิน ผู้นำส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นความรัก ความสามัคคีในกลุ่ม ความอยู่ดีกินดีของคนในกลุ่ม โดยอาศัยแนวคิดของการร่วมคิดร่วมทำเป็นหลัก การดำเนินการออกมาตรการใดๆจะมาจากการตัดสินใจของสมาชิกหรือกลุ่ม จึงทำให้มาตรการหรือกฎเกณฑ์เหล่านั้น ได้รับการตอบสนองให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

4.1.3 ความสามารถในการจัดการของชุมชน

การจัดการในชุมชนของกลุ่ม/องค์กรที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินับว่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ เช่น

(1) การจัดการในเรื่องป่า มีการจัดสรรพื้นที่ป่าเป็น 3 ส่วนโดยอาศัยแนวลำห้วยเป็นเขตแบ่ง คือส่วนที่เป็นพื้นที่ทำกิน ส่วนพื้นที่ใช้สอย และส่วนที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ พร้อมกับการตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆเพื่อให้การใช้ทรัพยากรป่าให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดกำลังคนเพื่อให้การดูแลทรัพยากรเหล่านี้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนอีกด้วย

(2) การจัดการเรื่องการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ สามารถจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม

(3) การจัดการในเรื่องระบบการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรกรรมให้แก่สมาชิกผู้ใช้น้ำ ซึ่งรวมไปถึงการจัดการป่าที่เป็นต้นน้ำลำธารเพื่อการรักษาแหล่งต้นน้ำอีกด้วย มีการประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนา เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การสูขวัญปลา สืบชะตาอ่างน้ำ การนิมนต์พระสวดเพื่อทำบุญให้แก่ท้าวทั้งสี่ เพื่ออุทิศส่วนกุศลและรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ได้ริเริ่มในการขุดเหมือง ฝาย อ่างน้ำไว้ให้ลูกหลานได้ใช้สอยทำประโยชน์มาจนถึงปัจจุบัน

ที่สำคัญ ผู้นำชาวบ้านหรือองค์กรเอกชนที่มีส่วนสำคัญในเรื่องของการพัฒนาศักยภาพทางด้านการจัดการของกลุ่ม/องค์กรต่างๆในตำบลเมืองจัง ก็คือ พระครูพิทักษ์นันทคุณ(ประธานกลุ่มอักษเมืองน่าน) นายชูวิทย์ เชื้อวสุวรรณ(อดีตผู้จัดการกลุ่มอักษเมืองน่านคนแรกและเป็นลูกหลานชาวบ้านเมืองหลวง) นายสำรวย ผัดผล(ผู้จัดการกลุ่มอักษเมืองน่านคนปัจจุบันเป็นลูกหลานชาวบ้านหาดเค็ด) นางอนงค์ อินแสง สมาชิกกลุ่มอักษเมืองน่าน(เป็นลูกหลานของชาวบ้านหาดเค็ด) นายสถาพร สมศักดิ์ สมาชิกกลุ่มอักษเมืองน่าน และนายเจอร์รี่ ดักคิทท์(Gerry Duckitt) อาสาสมัครจากหน่วยพัฒนาการเยอรมัน ซึ่งกลุ่มนี้จะเข้าไปช่วยกระตุ้น และจุดประกายการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม/องค์กรต่างๆ โดยได้ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ส่งเสริมการสร้างเครือข่าย ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยจะมีกลุ่มอักษเมืองน่านเป็นแกนกลางในการเป็นแม่ข่าย ทำให้ชาวบ้านที่มีศักยภาพอยู่แล้วสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างรวดเร็ว และแพร่หลาย

4.1.4 ชุมชนมีลักษณะของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ชุมชนตำบลเมืองจัง มีลักษณะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ค่อนข้างสูง มีการเรียนรู้ในกระบวนการรวมกลุ่มอย่างรวดเร็ว มีการใช้ห้องที่ปฏิบัติงานเป็นแหล่งของการถ่ายทอดความรู้ เช่น

(1) การทำเกษตรผสมผสาน(เกษตรยั่งยืน) มีกระบวนการทบทวนประสบการณ์ในอดีต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่ รุนพ่อ ปู่ ย่า ตา ยาย ถึงวิธีการเกษตรกรรมที่บรรพบุรุษยึดเป็นแนวปฏิบัติ นำมาประยุกต์กับหลักวิชาการสมัยใหม่อย่างได้ผล มีการฝึกอบรมสมาชิกและเรียนรู้พัฒนาการด้านเกษตรกรรมแบบผสมผสานภายในสวน ในไร่ ที่สมาชิกได้พัฒนาจนได้รับความสำเร็จและวนเวียนไปตามไร่ สวนของสมาชิกคนอื่นๆเป็นประจำทุกเดือน มีการเรียนรู้ถึงความเชื่อมโยงปัญหาด้านการเกษตรกรรมกับปัญหาสุขภาพ เช่น การเรียนรู้การปลูกผัก ผลไม้ โดยไม่ใช้สารเคมี รู้จักเรียนรู้ในการทำปุ๋ยหมักด้วยตนเอง เรียนรู้ในการผสมพันธุ์เห็ด ผสมพันธุ์ข้าวได้ รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้แก่สมาชิกโดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆอีกด้วย

(2) การอนุรักษ์ป่า ผู้นำในการอนุรักษ์ป่า ได้ใช้พื้นที่ป่าเป็นแหล่งให้การเรียนรู้แก่สมาชิก และเยาวชนให้เกิดสำนึกถว้ธรรมชาติ หวงแหนธรรมชาติ สามารถชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตของมนุษย์กับ แม่น้ำ และป่าไม้ได้อย่างน่าสนใจ สามารถสร้างแนวร่วมในการอนุรักษ์ได้อย่างเหนียวแน่นและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง และชาญฉลาด

(3) การอนุรักษ์พันธุ์ปลา ผู้นำในการอนุรักษ์ปลาลหลายคนใช้ปลาที่เพิ่มขึ้นในแม่น้ำอย่างรวดเร็วเป็นแหล่งให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนอย่างได้ผล ผู้นำได้ชี้ให้เห็นประโยชน์ที่ได้จากแม่น้ำ ใช้ปลาเป็นจุดขายในการอนุรักษ์แม่น้ำ เพราะถ้าชุมชนรักปลา หวงแหนปลาที่เป็นของส่วนกลางแล้ว ก็เกิความตระหนักในการรักและหวงแหนแม่น้ำ ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงการรักษาป่าด้วย ผู้นำได้ใช้วังปลา(เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาของหมู่บ้าน)เป็นแหล่งรวมชุมชน ประชาชนจะมารวมกลุ่มในบริเวณวังปลาในช่วงเทศกาล เวลารว่างหรือเวลาเลิกงานเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ผู้นำจะอาศัยช่วงเวลาเหล่านั้นให้ข้อมูล ให้ความรู้ ในรูปแบบต่างๆเช่น ทำเป็นโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ การบรรยายให้ความรู้แนะนำชนิดของพันธุ์ปลาที่มีเพิ่มขึ้น หรือที่น่าสนใจ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์ประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านและตำบลสำหรับประชาชนที่มาจากท้องที่อื่นๆที่มาเยี่ยมชมวังปลาของหมู่บ้านอีกด้วย

4.1.5 แนวทางการดำเนินงานของ อบต.

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของ อบต.เมืองจังแล้ว มีประเด็นที่น่าสนใจในด้านองค์ประกอบดังนี้

สมาชิกที่ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ส่วนหนึ่งมาจากบุคคลที่เคยเป็นหรือในปัจจุบันยังเป็นแกนนำของกลุ่ม/องค์กรต่างๆของแต่ละหมู่บ้าน มีความรู้ ความสามารถ มีความเป็นผู้นำตามธรรมชาติอยู่แล้ว ได้รับการยอมรับ เชื่อถือ ไว้วางใจจากชาวบ้านมาก่อน จึงทำให้บุคคลเหล่านี้มีโอกาสนำแนวความคิดของตนเอง ของกลุ่มที่ตนเองได้มีส่วนดำเนินการ มานำเสนอหรือถ่ายทอดความคิดในวงกว้าง และสอดคล้องกับแนวความคิดของคนอื่นๆที่ตรงกัน ทำให้มีการเสริมพลังทางความคิด เกิดพลังแก้ไขปัญหของชุมชนได้อย่างมากมาย นอกจากนี้ในการประชุมของ อบต.ทุกครั้ง ผู้บริหารของ อบต. จะเชิญผู้นำกลุ่ม/องค์กรอื่นๆที่สำคัญในตำบลที่มีได้เป็นสมาชิก อบต. เช่น ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุ ครูที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน ครูอาสาสมัคร เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ของอำเภอ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เข้าร่วมประชุมร่วมกับสมาชิก อบต.ด้วยทุกครั้งเพื่อรับทราบปัญหา ข้อเสนอแนะ หรือแม้กระทั่งการเสนอขอตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆเหล่านั้น นอกจากนี้ คณะผู้บริหาร อบต. ยังได้นำมติหรือ ข้อเสนอของสมาชิก อบต. หรือผู้ใหญ่บ้าน ไปปรึกษาหารือกับแกนนำชุมชนหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน

อีกครั้งเพื่อตรวจสอบและยืนยันถึงความเหมาะสมและจำเป็นของโครงการต่างๆอีกด้วย จึงทำให้การแก้ไขปัญหา และการพัฒนาตำบลมีประสิทธิภาพ ได้รับการยอมรับ และประสบผลสำเร็จมาตลอด

4.2 สรุปและข้อเสนอแนะ

จากกรอบแนวคิดการศึกษานี้ ที่คัดเลือกชุมชนระดับตำบลที่มีศักยภาพ มีประวัติการพัฒนา การแก้ไขปัญหาภายในของชุมชนโดยที่ชุมชนเองมีส่วนร่วม ผลักดัน จนเกิดผลสำเร็จ และทำการศึกษาระบบการต่างๆ เหล่านั้นแล้วพบว่า ชุมชนตำบลเมืองจังนี้ นับว่ามีความเป็นประชาคมตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นและสามารถที่จะพัฒนาความเป็นประชาคมตำบลให้เข้มแข็งขึ้นได้ เนื่องจากเหตุผลสนับสนุนหลายประการ คือ

(1) รากฐานของชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความเป็นชุมชนสูงในทุกหมู่บ้าน เนื่องจากในปัจจุบันโครงสร้างทางสังคมของหมู่บ้านและตำบลยังคงความเป็นสังคมชนบทหรือกึ่งชนบทอยู่มาก ซึ่งความรู้สึกของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงมีความเป็นเพื่อน มิตรสหาย และเป็นเครือญาติในชุมชนยังมีอยู่ มีความเชื่อมโยง และเอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน เช่น การจัดการงานศพยังนิยมที่จะเก็บและกรพหำพิธีงานศพที่บ้านมากกว่าเก็บที่วัด การก่อสร้างหรือซ่อมแซมบ้านเรือนยังนิยมทำกันเองในหมู่บ้านพี่น้องหรือเพื่อนฝูง จะจ้างเฉพาะนายช่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในหมู่บ้านเท่านั้น ยังมีประเพณีเลี้ยงผีประจำตระกูลในช่วงก่อนสงกรานต์ของทุกปี ทำให้มีโอกาสรวมเครือญาติที่อาจจะกระจัดกระจายไปอยู่ต่างหมู่บ้านหรือต่างถิ่น ยังมีตลาดสด(เช้าและเย็น)ในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ ในงานบวชงานบุญต่างๆยังมีการจัดอยู่เป็นประจำทุกปี เป็นต้น

(2) ผู้นำตามธรรมชาติ และผู้นำตามระบบราชการ มีภาวะการนำสูง(Leadership) มีความสามารถในการจัดการสูง มีความเสียสละเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิกและประชาชนได้ เป็นที่เคารพเชื่อถือไว้วางใจของชาวบ้าน ผู้นำเหล่านี้มีการกระจายครอบคลุมในทุกพื้นที่ และทุกๆด้าน

(3) มีกระบวนการเรียนรู้ด้านการจัดการ ด้านการรวมกลุ่ม รวมพลัง การสร้างเครือข่าย ภายในกลุ่มและนอกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ รวมทั้งมีพลังเสริมจากเครือข่ายหลักคือ “กลุ่มอัครเมืองน่าน” อย่างต่อเนื่องและอย่างเข้มแข็ง

(4) องค์การบริหารระดับตำบล/หมู่บ้านมีความเข้มแข็ง ผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่ก้าวหน้า กว้างไกล มีความสามารถในการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีต่อกลุ่ม/องค์กรที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ก่อให้เกิดการเสริมพลังซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ไม่ปรากฏความขัดแย้งระหว่างองค์กรเหล่านี้กับคณะผู้บริหารของ อบต. นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมการกระทำ และการร่วมรับผิดชอบ ของหน่วยงานทั้งราชการและเอกชนในพื้นที่ในกระบวนการทำงานขององค์กร อบต.

จากเหตุผลเหล่านี้ น่าจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นทิศทางการพัฒนาการของ ตำบลเมืองจังไปสู่ความเป็น “ประชาคมตำบลที่เข้มแข็ง” ในอนาคตได้อย่างชัดเจน

จากผลการศึกษาี้ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน องค์กรชุมชน ที่สามารถจัดการกิจการภายในของหมู่บ้าน ตำบล ได้ในระดับที่น่าสนใจยิ่ง พัฒนาการของการรวมกลุ่มเกิดขึ้นมานาน มีการถ่ายทอด เรียนรู้จากการทำงานในพื้นที่ รวมถึงการใช้หลักการพื้นฐานของชาวบ้านในการทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี มีความเสียสละ อดทน ซื่อสัตย์ สุจริต จนเกิดการยอมรับจากผู้อื่น ได้รับความไว้วางใจ ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม มีความเหนียวแน่น มั่นคง ถึงแม้ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ มีส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงบุคคล/กลุ่มด้วย แต่ในอนาคตอาจจะมีแนวโน้มลดความสำคัญลงได้เนื่องจากสังคมเติบโตขึ้น เปิดกว้างสู่ภายนอกมากขึ้น ความเชื่อมั่นใน

ระบบกลุ่มมีความสำคัญมากขึ้น เช่น ในระบบของฌาปนกิจของหมู่บ้านและตำบลที่มีความครอบคลุมทุกครอบครัว ที่อยู่บนพื้นฐานความไว้วางใจกัน รู้จักรับผิดชอบร่วมกัน เสริมความเข้มแข็งด้วยการจัดการที่ดี ทำให้ระบบนี้มีพลัง จนสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางสังคมได้อย่างได้ผลดี เช่น การแก้ไขปัญหาเสพติดของตำบล เป็นต้น นอกจากนี้ การเกื้อหนุนและเชื่อมโยงจากองค์กรภายนอก ซึ่งได้แก่ “กลุ่มฮักเมืองน่าน” น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วย กระตุ้น ผลักดัน เสริมพลังกลุ่มของกลุ่ม/องค์กรต่างๆในตำบลเมืองจันท์ให้เจริญเติบโตและเข้มแข็ง ด้วยการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนที่จำเป็น เช่น กองทุนเริ่มต้นของกลุ่มออมทรัพย์ ทุนเริ่มต้นของกลุ่มอนุรักษ์ ปลา เพื่อจัดซื้ออาหารปลาไปจำหน่าย การแสวงหาแหล่งทุนจากต่างประเทศมาสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม เกษตรผสมผสาน การให้คำแนะนำทางด้านเทคนิค วิชาการด้านการจัดการ การเขียนโครงการ การประสานงานกับ กลุ่ม/องค์กรอื่นๆในระดับอำเภอ จังหวัด หรือระดับประเทศ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เกิดความรู้ใหม่ให้แก่ผู้นำกลุ่มเหล่านี้ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ แกนนำของกลุ่มฮักเมืองน่าน เป็นคนในท้องถิ่นที่ตำบลนี้ ด้วย ทำให้การประสานงานเป็นไปด้วยดี แต่มิได้หมายความว่าแกนนำเหล่านี้จะให้ความสำคัญต่อตำบลนี้เป็นพิเศษ กว่าตำบลอื่นหรืออำเภออื่นๆ เพราะการดำเนินงานของกลุ่มฮักเมืองน่านนั้นครอบคลุมไปหลายอำเภอ เช่น อำเภอสันติสุข อำเภอท่าวังมา อำเภอเมือง อำเภอทุ่งช้าง อำเภอเชียงกลาง อำเภอแม่จริม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาบทบาทและผลกระทบขององค์กรพัฒนาเอกชน ต่อพัฒนาการของกลุ่ม/องค์กรระดับหมู่บ้าน/ตำบล ในการดำเนินงานในรูปแบบประชาคม เป็นประเด็นที่น่าสนใจควรจะมีการศึกษาต่อไป และน่าจะเกิดประโยชน์ต่องานของ องค์กรพัฒนาเอกชน และกระบวนการพัฒนาประชาคมในอนาคตด้วย

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ในกรณีของตำบลเมืองจันท์ ปรากฏชัดเจนว่าสามารถ สนับสนุนกิจกรรมของ กลุ่ม/องค์กรชาวบ้าน ได้เป็นอย่างดี บนเงื่อนไขที่องค์ประกอบของ อบต. ควรมีผู้นำ อดีตผู้นำ กลุ่ม หรือสมาชิกของกลุ่ม/องค์กรชาวบ้านในตำบลได้รับเลือกเข้ามาเป็นสมาชิก อบต. เป็นกรรมการบริหาร หรือ มีบทบาทนำใน อบต.จำนวนหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงในเชิงความคิด และการปฏิบัติระหว่างกัน นอกจากนี้ การที่ อบต.เปิดโอกาสให้มีตัวแทนของ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในตำบล รวมถึงบุคคลที่เป็นที่ยอมรับนับถือของ ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการงานของ อบต. ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ การทำงานของ อบต. เมืองจันท์ ได้รับการยอมรับและประสบผลสำเร็จในหลายๆด้านดังกล่าวแล้ว

จากแนวทางการดำเนินงานที่ อบต.เมืองจันท์ ได้ยึดถือปฏิบัติตามตลอดในการ เชิญเจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน ราชการในท้องถิ่น ที่ทุกส่วนราชการ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ รวมถึงการติดตามประเมิน ผล ถ้าหาก อบต.ได้เปิดโอกาสให้ผู้นำหรือตัวแทนของกลุ่ม/องค์กรต่างๆในตำบล ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก อบต. เข้ามา ร่วมเช่นเดียวกับหน่วยงานราชการมากขึ้น โอกาสที่ก่อให้เกิดความเป็นประชาคมที่ดี มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เช่นเดียว กันองค์กร อบต.เองก็จะมีพลังเข้มแข็งไปด้วย เพราะเกิดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ความเป็นประชา คมตำบลก็จะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์อย่างยั่งยืนต่อไปได้

ข้อเสนอแนะต่อองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันท์ ประเด็นที่ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันท์ จะต้องให้ความสนใจและควรพิจารณาก็คือ การกำหนดมาตรการส่งเสริมหรือฝึกอบรมอาชีพให้แก่ชาวบ้านนั้นควร พิจารณาจากด้านข้อมูลความจำเป็นของชุมชนเป็นหลัก เพื่อให้การประกอบอาชีพของชาวบ้านยังคงดำเนินอยู่ในชุม ชน ไม่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ การหาแนวทางในการนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของท้องถิ่น ศิลป วัฒนธรรมอันดีงาม เผยแพร่สู่เด็กและเยาวชนของตำบลผ่านระบบการศึกษาที่มีอยู่ในตำบลเพื่อให้เด็กและเยาวชนมี

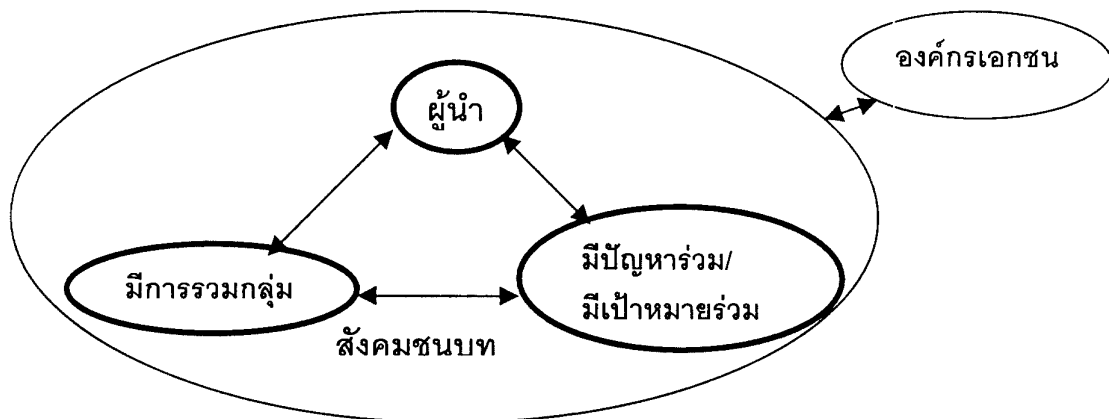
ความรู้สึกรักและผูกพันท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนรุ่นใหม่ การเสริมสร้างผู้นำตามธรรมชาติ รุ่นใหม่ๆ เพื่อทดแทนหรือเสริมผู้นำรุ่นปัจจุบัน รวมทั้งการหาแนวทางที่จะให้คนรุ่นหลังๆ ที่มีการศึกษาสูงขึ้นยังคงอยู่ในท้องถิ่นให้มากที่สุด เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของตำบล นอกจากนี้การจัดสรรงบประมาณของ อบต. นั้นควรให้ความสำคัญแก่โครงการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนมากขึ้น โดยการเพิ่มสัดส่วนของงบประมาณลงทุนทางด้านสังคมและเศรษฐกิจในอัตราที่เพิ่มขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ประเด็นที่การวิจัยนี้เห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมได้แก่

-การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารระดับตำบลจากสภาตำบล มาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลมีผลกระทบทางด้านใดบ้างต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรต่างๆ รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชนด้วย

-รูปแบบการจัดชุดสำเร็จต่างๆ ที่จำหน่ายในท้องตลาด ที่ใช้เป็นองค์ประกอบในการทำบุญหรือในพิธีกรรมต่างๆ เช่น ชุดเครื่องไทยธรรม เป็นต้น มีผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไรหรือไม่

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ ภาครัฐควรให้ความสนใจและให้ความสำคัญของผู้นำตามธรรมชาติมากขึ้น การหากระบวนการส่งเสริมการก่อเกิดของผู้นำตามธรรมชาติให้จริงจัง รวมทั้งการส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้านให้มากขึ้น ซึ่งจะสนับสนุนแนวคิดของนักวิชาการ(ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง) ที่ได้นำเสนอว่า "ที่ใดมีปัญหา มีการรวมกลุ่มของประชาชน ก็จะก่อให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้น ที่ใดมีผู้นำ(ตามธรรมชาติ) มีปัญหาในชุมชน ก็จะมีการรวมกลุ่มเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหา และที่ใดมีการรวมกลุ่ม มีผู้นำ(ตามธรรมชาติ) ก็จะมีกระบวนการค้นหาปัญหาของชุมชนแล้วมีการแก้ไข"

กระบวนการดังกล่าวนี้เป็นพลวัตร(dynamic) โดยปัจจัยเบื้องต้นสองส่วนจะเกื้อหนุนหรือผลักดันให้เกิดปัจจัยสาม แล้วจะเกิดกระบวนการขับเคลื่อนในรูปแบบประจักษ์ขึ้นตามมา สำหรับตำบลเมืองจันทน์ปัจจัยทั้งสามส่วนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในบริบทของชุมชนที่ยังมีสภาพของสังคมชนบท ที่มีปัจจัยเอื้อทางด้านโครงสร้างทางสังคม รวมทั้งความเป็นเครือญาติ ความรู้จักคุ้นเคยกันในหมู่ของชาวบ้านจึงเป็นปัจจัยที่เอื้อและส่งเสริมการขับเคลื่อนของประชาคมตำบลเมืองจันทน์ได้อย่างมาก

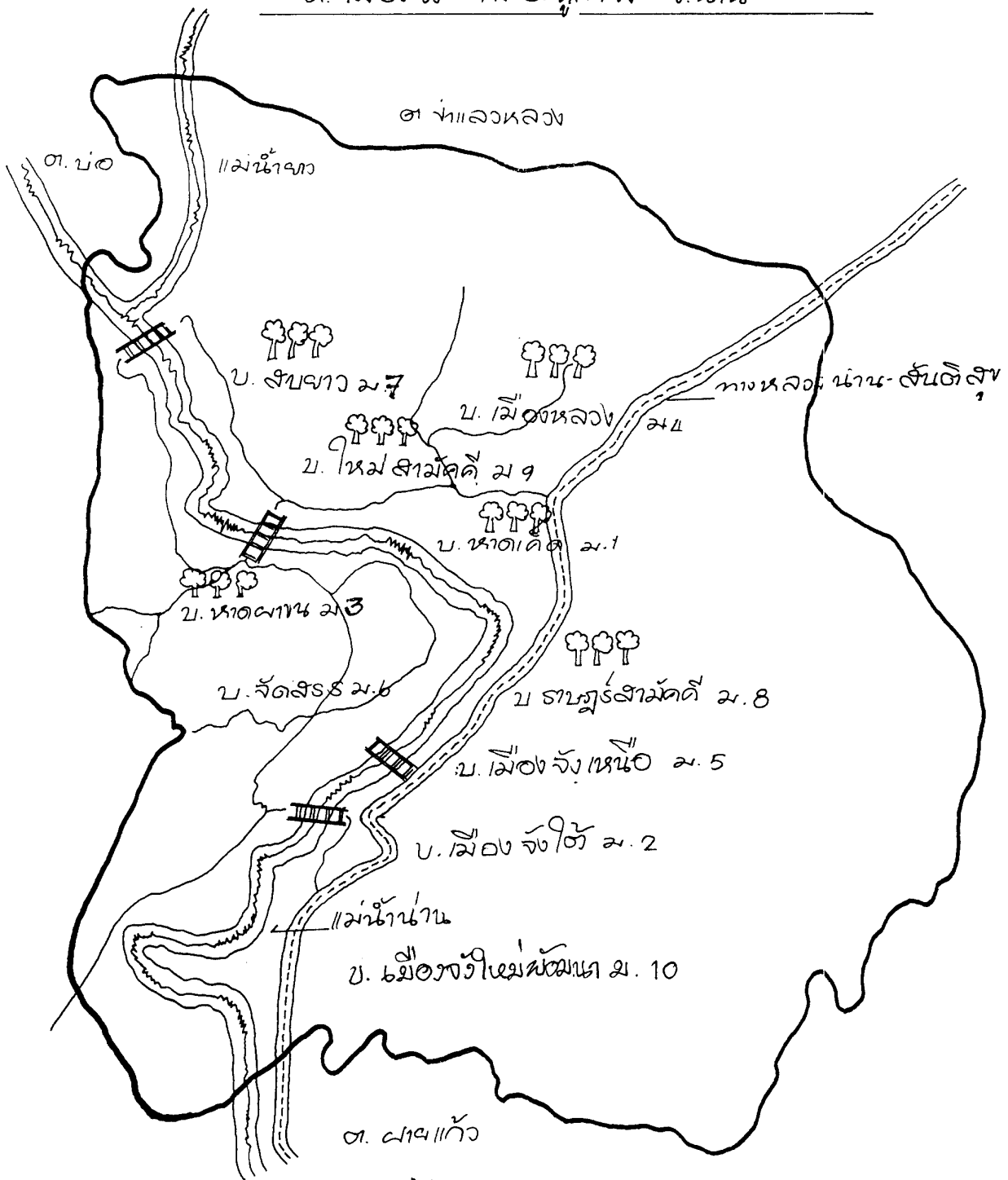
นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ขององค์กรภาครัฐในระดับจังหวัด อำเภอและตำบล จะต้องให้การยอมรับและเคารพในบทบาทขององค์กรชาวบ้านต่างๆ รวมทั้งเครือข่ายขององค์กรเหล่านั้นอย่างจริงจังด้วย ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคสังคมควบคู่ไปกับการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ อบต. ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประชาคมที่ดีและเข้มแข็งและแพร่หลายในอนาคต.

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. เมืองน่าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะ , โรงพิมพ์ บริษัทอัมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, กรุงเทพมหานคร,2530.
- กฤษฎา บุญชัย. พลวัตชุมชนล้านนา ในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ, วิทยานิพนธ์สาขา มานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2540.
- ชูชัย ศุภวงศ์,ยูวดี คาดการณ์ไกล. อบต.(บรรณานิการ) ในแนวทางประชาคมตำบล,สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, กระทรวงสาธารณสุข,2542.
- ประเวศ วะสี.ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ, สำนักพิมพ์มติชน, กรุงเทพมหานคร,2541.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. ประชาคมตำบล : หมายเหตุจากนักคิด ,สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, กรุงเทพมหานคร,2541.
- พุมิยะ อินากะ. การเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมกับการเรียนต่อ: บ้านหาดเค็ดจังหวัดน่าน, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- รัชนี้ ไชยคำวัง. บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบพื้นบ้าน กรณีศึกษานานาชาติบ้านสบยาว กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- สมเดช อภิษยกุล และคณะ. พัฒนาการ บทบาทและศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรประชาคมในจังหวัดน่าน,2540
- สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ(บรรณานิการ). ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ: บทวิเคราะห์ทางวิชาการ, สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข,กรุงเทพมหานคร, 2540

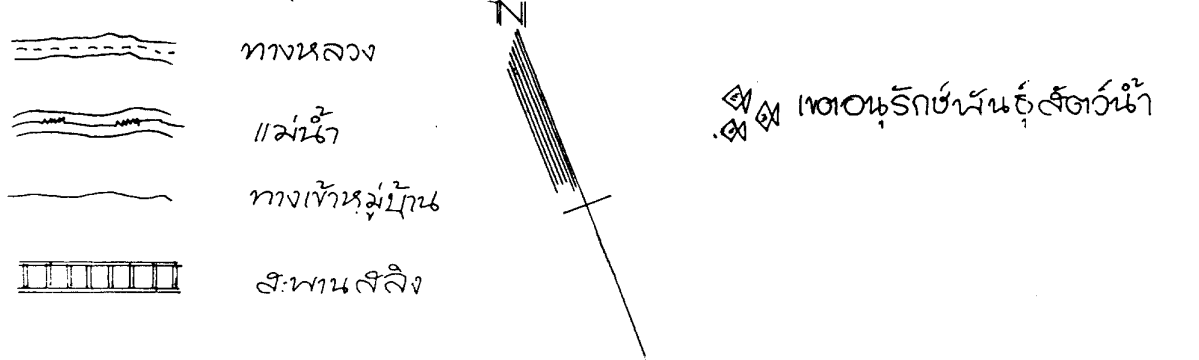
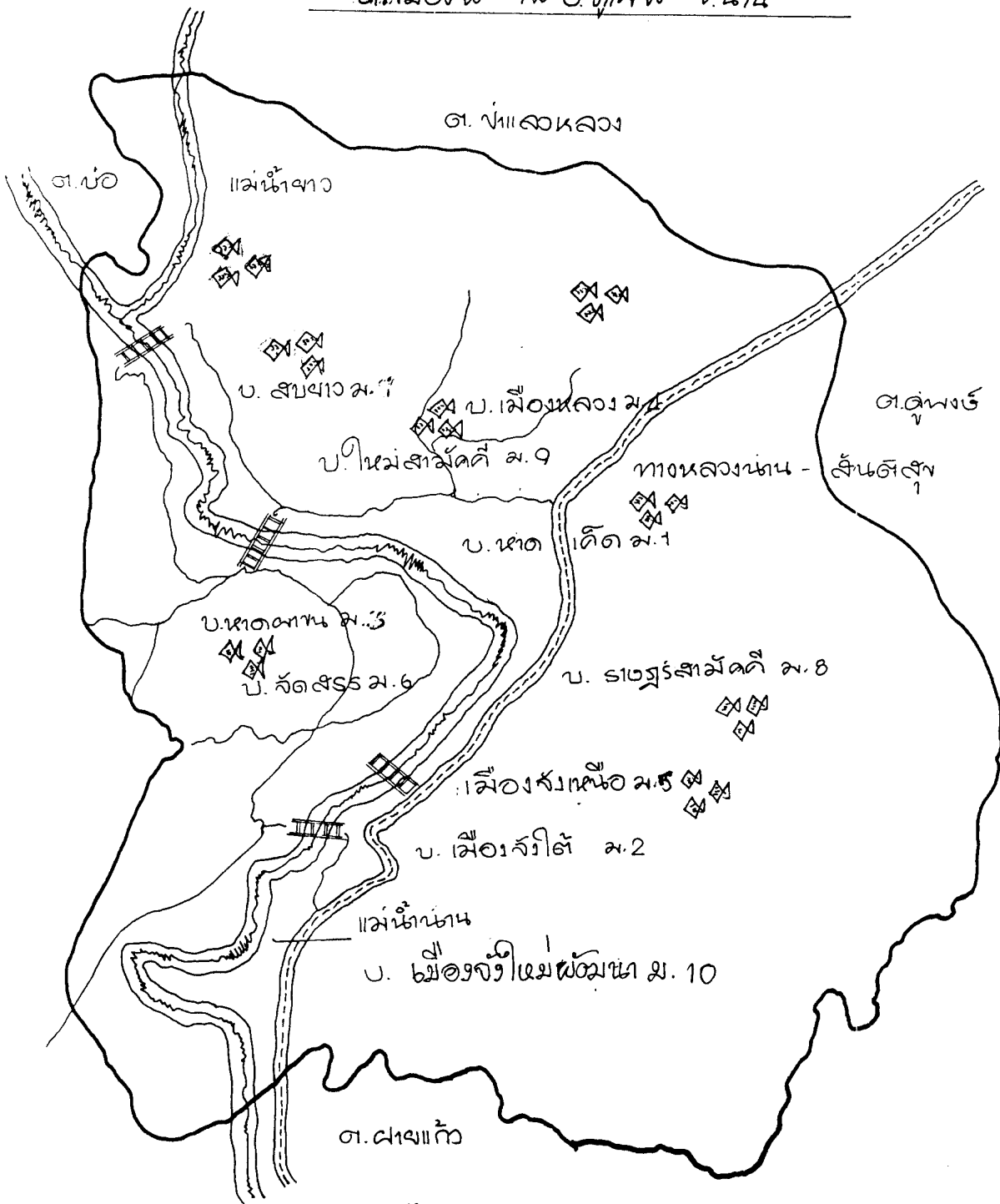
ภาคผนวก

แผนที่ แสดงที่ตั้ง กลุ่มชุมชนที่มีการจัดการป่าชุมชน
ต. เมืองจัง กิ่ง อ. อุ้มผาง จ. น่าน

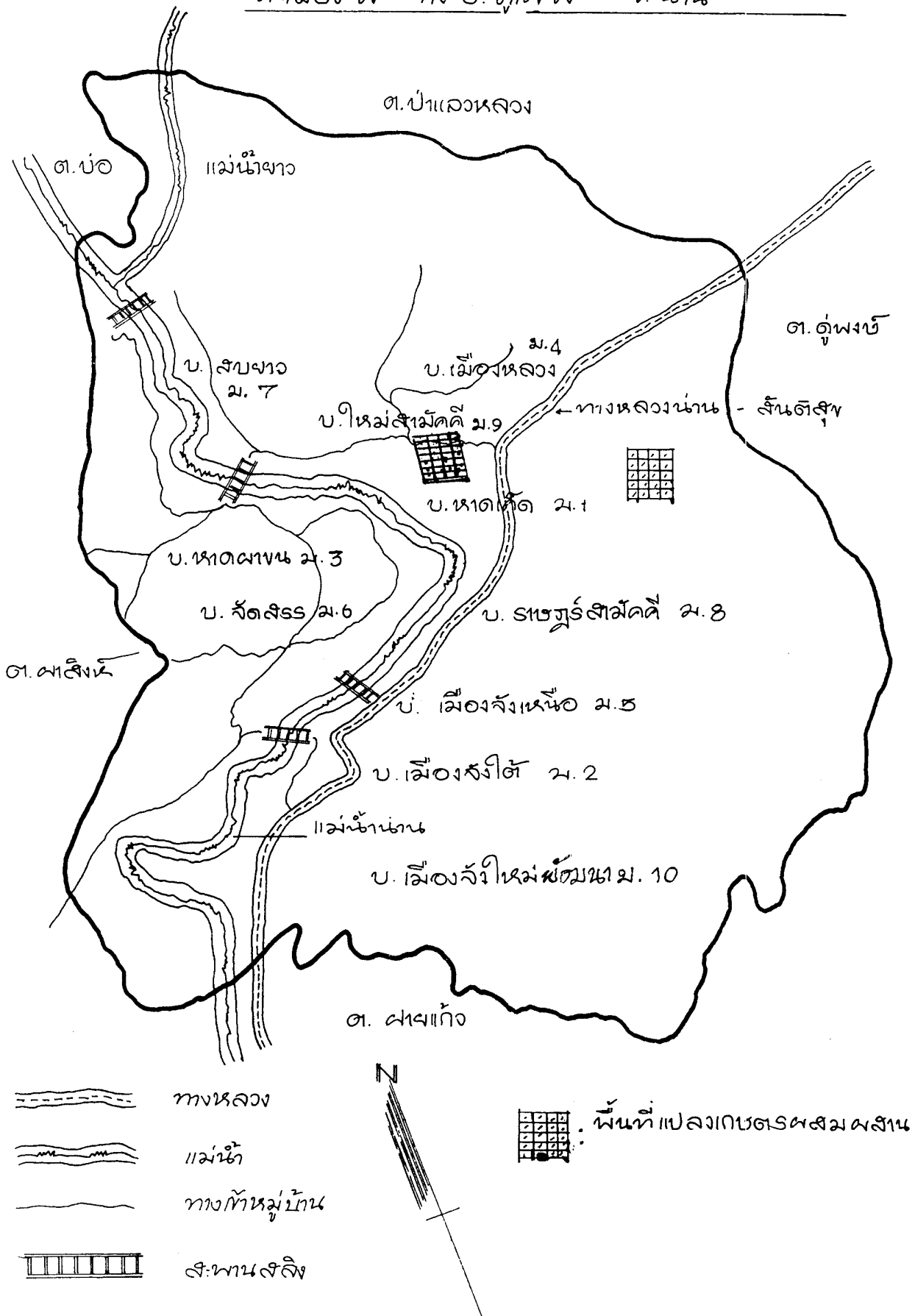

กลุ่มชุมชนที่มีการจัดการป่าชุมชน

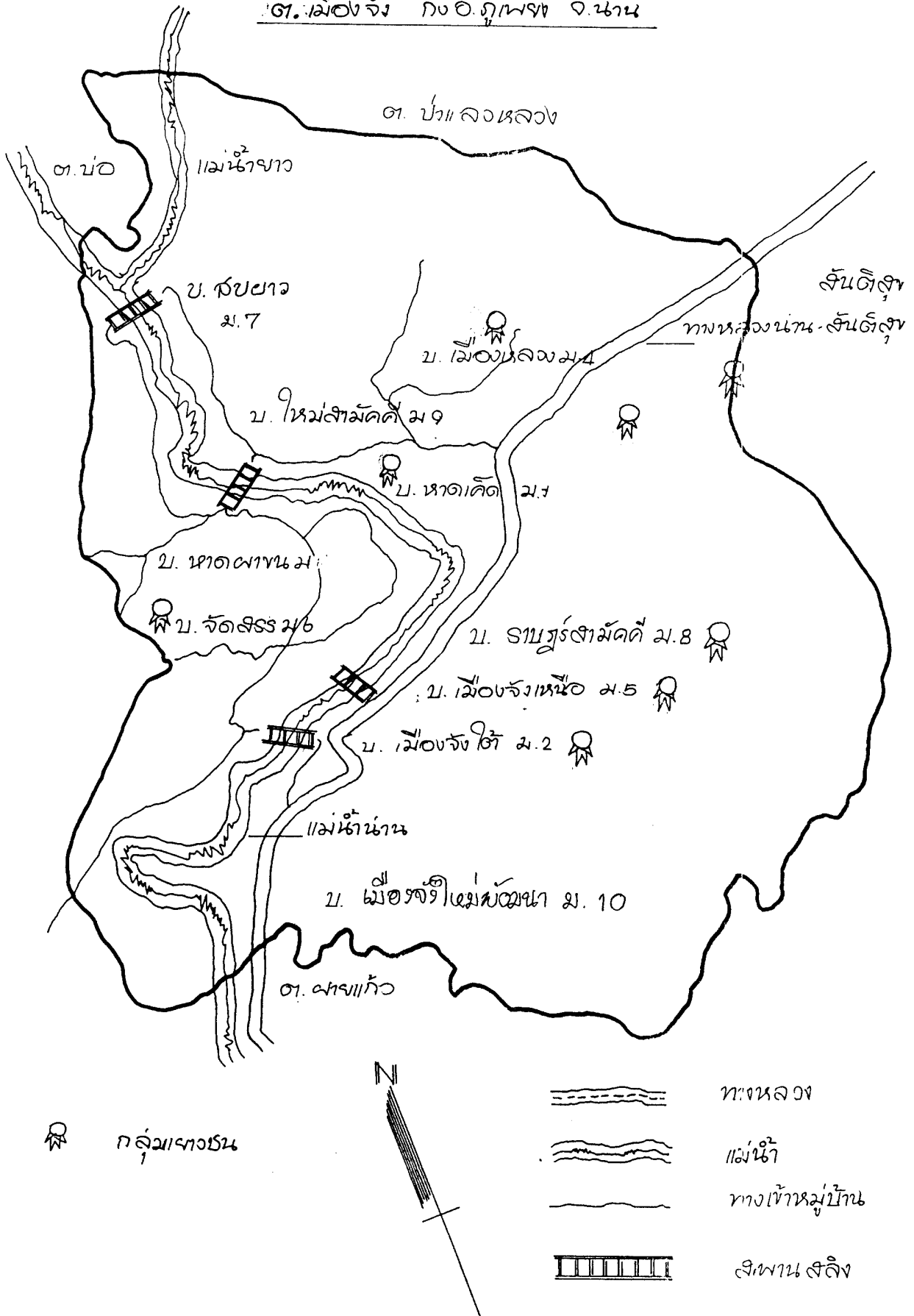
แผนที่แสดงที่ตั้งกลุ่ม (๗๐) อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
ในแม่น้ำโขง ถึง อ. ทุ่งขี้เหล็ก จ. นครพนม

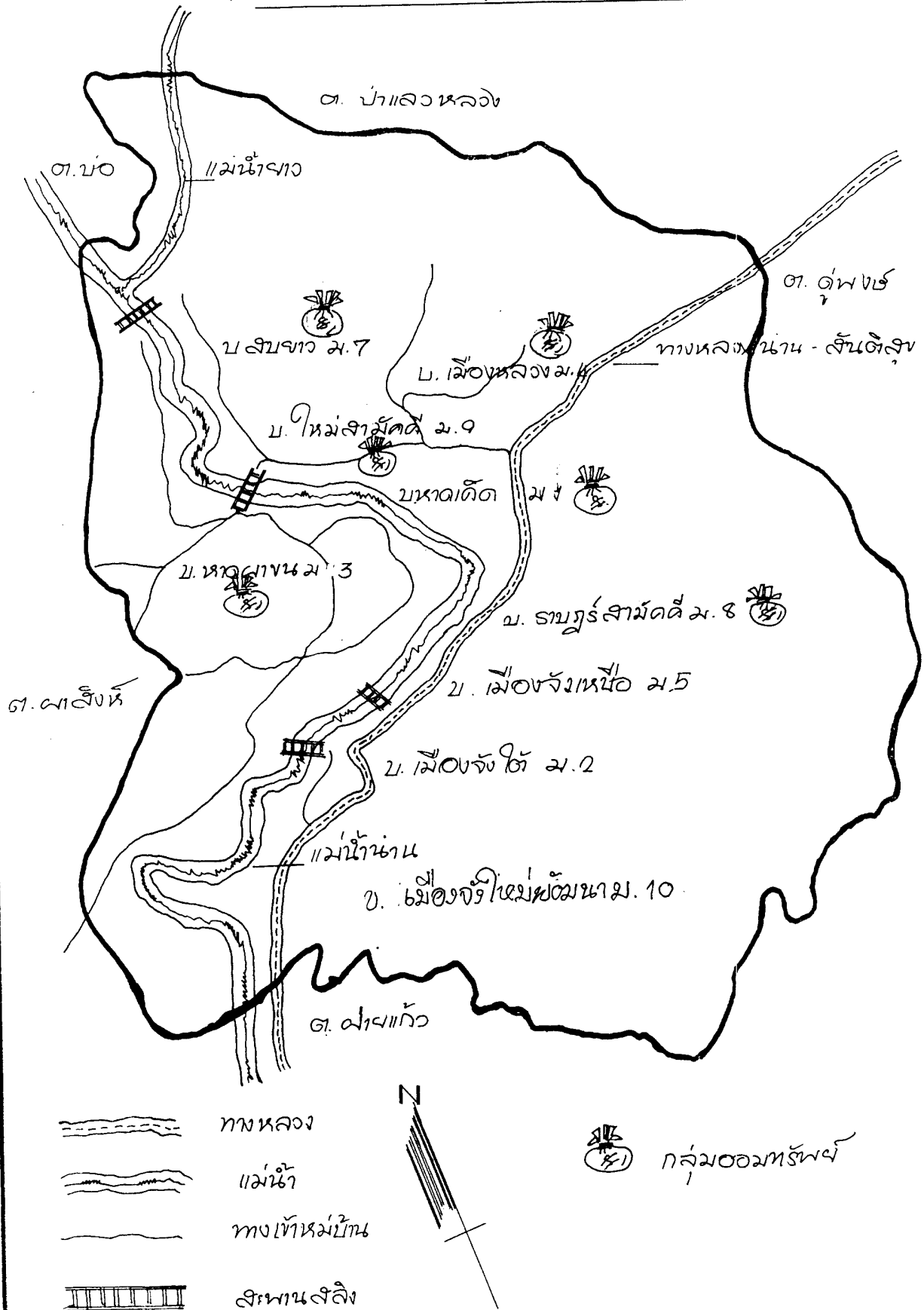
แผนที่แสดงที่ตั้งกลุ่ม พื้นที่แปลงเกษตรผสมผสาน
ต.เมืองจัง กิ่ง อ.อุ้มผาง จ.น่าน

แผนที่แสดงกลุ่มชาวชน
ต.เมืองจันท์ ถึง อ.ภูเพียง จ.น่าน

แผนที่แสดงที่ตั้ง กลุ่ม ออมทรัพย์
ต. เมืองจันท์ กิ่งอ. ภูเพียง จ. น่าน

ประกาศ
องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง
ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน

ด้วยในสภาวะสังคมปัจจุบัน ยาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้าเข้ามามีผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของสังคมในท้องถิ่นของเราอย่างมาก ผู้จำหน่ายเพียงไม่กี่ราย ที่มุ่งหวังหารายได้จากการจำหน่ายยาบ้า ซึ่งเห็นจุดเริ่มต้นของปัญหาครอบครัวและสังคม หากไม่มีผู้จำหน่ายในท้องถิ่นของเรา ผู้เสพย่อมลดจำนวนลง และไม่มีในที่สุด หากแต่ผู้จำหน่ายยังไม่หมดสิ้นไปจากท้องถิ่นของเรา ปัญหาสังคมต่าง ๆ ก็ย่อมจะมีมากขึ้น และจะไม่สามารถแก้ไขปัญห ได้ในที่สุด ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจังจึงมีมติออกข้อบังคับ มีผลบังคับต่อ "ผู้จำหน่ายยาบ้า" ดังนี้

1. ตัดออกจากสมาชิกภาพหมู่บ้าน/ตำบล
2. ประชาชนไม่ควรให้ความร่วมมือช่วยเหลืองานหรือกิจการใด ๆ ทั้งสิ้น ในครอบครัวที่จำหน่ายยาบ้า
3. คณะสงฆ์ให้ความร่วมมือไม่รับกิจนิมนต์ต่าง ๆ ในครอบครัวที่จำหน่ายยาบ้า
4. จะไม่ให้และไม่วางจำหน่ายบัตรประกันสุขภาพในการรักษาพยาบาลและบัตร ลงเคราะห์ในครอบครัวที่จำหน่ายยาบ้า
5. ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะทำหนังสือแจ้งทางการไฟฟ้าเพื่อตัดจ่าย กระแสไฟฟ้าในครอบครัวที่จำหน่ายยาบ้า

ทั้งนี้จะมีผลบังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 16 มีนาคม 2541

(ลงชื่อ)

(นายสวัสดิ์ เทชะเสนา)

ประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง

(ลงชื่อ)

(นายสงวน ลัดขวงค์)

ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง

ภาคผนวก ข

วัน-เวลาที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก สำหรับผู้บริหารอบต.และสมาชิก

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย,นาง,นางสาว).....อายุ.....ปี

เพศ ☐ชาย ☐หญิง มีตำแหน่งเป็น.....

ตำแหน่งอื่น ๆทางสังคม.....

A. การเข้ามาเป็นสมาชิกอบต.

A1. ท่านคิดว่าอะไร ? เป็นเหตุผลที่คนในชุมชนเลือกท่านมาเป็นสมาชิกอบต.

ท่านมีนโยบายหรือแนวคิดในการดำเนินงานอย่างไร ? ได้มีการนำไปสู่การปฏิบัติใน
อบต.หรือไม่ ? อย่างไร ? ผลเป็นอย่างไร ?**B. โครงสร้างอบต.**B1. อยากทราบว่าอบต.ได้มีการแบ่งงานหรือกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกอย่างไร
บ้าง ? (กลไกการทำงาน)B2. อยากทราบว่าสมาชิกในอบต.มีความเก่ง (คล่อง)หรือชำนาญในด้านใดเป็นพิเศษบ้าง
หรือไม่ ?**C. กิจกรรมของอบต.**

C1. อบต.ได้กำหนดแผนงานหลัก/กิจกรรมหลักไว้อย่างไรบ้าง ?

C2. มีการกำหนดกิจกรรมรองหรือกิจกรรมเสริมด้วยหรือไม่? (ถ้ามี)อะไรบ้าง ?

C3. มีกิจกรรมอะไรบ้างที่ปฏิบัติต่อเนื่องทุกปี มีหรือไม่ ?อะไรบ้าง? และในรอบปีที่ผ่าน
มา อบต.ได้ปฏิบัติกิจกรรมอะไรบ้าง และชุมชนได้อะไรบ้าง ?C4. ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีการอบรมหรือพัฒนานักกลางภายในอบต.หรือไม่ ? จัดทำ
อย่างไร ? เกี่ยวกับเรื่องอะไร ? จัดที่ไหน ? ใครเป็นวิทยากร ? ระยะเวลาที่จัดเมื่อไหร่ ?C5. ในช่วงปี 2542 ได้วางแผนจะปฏิบัติกิจกรรมอะไรบ้าง ?และกิจกรรมใดบ้างที่ทำไปแล้ว ?ผล
เป็นอย่างไร ?C6. จำนวนสมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีมากน้อยเพียงใด ? ระดับการมีส่วนร่วม
ส่วนใหญ่อยู่ในระดับใด ? (ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมประเมินผล)C7. อยากทราบว่ากลุ่ม/องค์กร ของท่านคาดว่าจะทำอะไรบ้างในอนาคต กิจกรรมใดที่
คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในเวลาอีก 2-3 เดือนข้างหน้า

C8. มีกิจกรรมใดบ้างที่มีรายได้ เคารายได้ที่ได้ไปทำอะไร ?

C9. มีการจัดสวัสดิการแก่คนด้อยโอกาสและคนทั่วไปในชุมชนอย่างไรบ้าง ?

D. ผลงาน/จุดเด่น (จุดแข็ง)และจุดอ่อน ของอบต.

- D1. ผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไรบ้าง ? และสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้หรือไม่ ? อย่างไร ?
- D2. ผลสำเร็จของงานหรือสิ่งที่ อบต.ประทับใจ ภูมิใจ มีหรือไม่อะไรบ้าง ? และท่านคิดว่าสามารถช่วยเหลือชุมชนของท่านได้มากน้อยเพียงใด ?
- D3. ท่านคิดว่าลักษณะเด่นของอบต.ที่ท่านภูมิใจคืออะไร ? หรือมีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากที่อื่นอย่างไรบ้าง ?
- D4. ท่านคิดว่าอบต.มีจุดแข็งในด้านใดบ้าง และสิ่งที่เป็ข้ออ่อน/ข้อเสียเปรียบมากที่สุดของอบต.คืออะไร ? สมาชิกและ/หรือคณะ กรรมการได้มีความตระหนักในจุดแข็ง/จุดอ่อนต่าง ๆ ดังกล่าวร่วมกันหรือไม่ หรือมากน้อยแค่ไหน ? อย่างไร ?

E. การสร้างเครือข่าย

- E1. การประสานงานหรือเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับกลุ่ม/องค์กรอื่นๆ เป็นอย่างไรบ้าง? ใช้กระบวนการอะไร ? ผลเป็นอย่างไร พึงพอใจหรือไม่ ?
- E2. มีใครหรือกลุ่มใดบ้าง มาศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากกลุ่ม /องค์กรของท่านหรือไม่? (ถ้ามี) มีกลุ่มใดบ้าง? ในรอบปีมีประมาณกี่กลุ่ม? หรือคิดเป็นจำนวนครั้ง/จำนวนคนได้ประมาณเท่าใด ?
- E3. ถ้ามีคน/กลุ่มอื่น ๆ มาศึกษาดูงาน ท่านมองบทบาทตรงนี้ของท่านอย่างไรบ้าง ? กรุณาเล่าอย่างละเอียด รวมทั้งข้อดี/ข้อเสียต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการที่มีคนมาศึกษา ดูงาน
- E4. สมาชิกอบต.ได้มีการไปศึกษาดูงานหรือแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กับกลุ่ม/องค์กรอื่นหรือไม่ ? กี่ครั้ง ? ไปที่ไหน ? ได้อะไรบ้าง ? และได้ทำอะไรมาประยุกต์ใช้บ้าง ?
- E5. อบต.มีเวทีการเรียนรู้สำหรับอบต.และชุมชนหรือไม่ ? ลักษณะใด ? วัตถุประสงค์ของการจัดเวที ? มีใครเข้าร่วมบ้าง ? เรียนรู้เรื่องอะไร ?
- E6. อบต.มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารหรือไม่ ? และมีการสื่อสารกับสมาชิกหรือคนในชุมชนอย่างไร ?

F. การบริหารจัดการภายในอบต.

- F1. ในอบต.มีการจัดการภายในกลุ่มอย่างไร
- เช่น - อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ใคร? มีการลงมติหรือไม่ ?
- มีการประชุม/นัดพบปะกันหรือไม่ ? บ่อยแค่ไหน?
- มีความโปร่งใสในการบริหารจัดการอย่างไร ?
- F2. อบต.ของท่านได้รับการสนับสนุนต่าง ๆ จากที่ใดบ้าง (เงิน,สิ่งของ, อุปกรณ์,แรงงาน ฯลฯ)
- F3. อบต.ได้รับการสนับสนุนด้านบุคลากรจากกลุ่มอื่นๆ ที่มีประสบการณ์มามีส่วนร่วมในการคิด และวางแผน การทำงานในกลุ่มหรือไม่ ? คือใคร ?
- F4. ภายในอบต. เมื่อมอบหมายงานให้สมาชิกหรือชุมชนไปแล้วสามารถทำได้ตามต้องการหรือไม่ ? ถ้าได้หรือไม่ได้ตามที่กำหนดไว้คิดว่า มีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องบ้าง
- F5. มีการออกกฎระเบียบ กติกาสำหรับสมาชิกหรือคนในชุมชนหรือไม่ ? ใช้กระบวนการอะไร ?

ในการออกกฎเกณฑ์ กติกาดังกล่าว สมาชิกหรือคนในชุมชนมีการปฏิบัติตามหรือไม่ ? อย่างไร ?

G. ปัญหา/อุปสรรค/โอกาสและความเสี่ยงของกลุ่ม/องค์กร

- G1. อยากทราบว่าในการดำเนินงานของอบต.มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง(ที่สำคัญ)
ท่านมีวิธีการในการรับรู้ปัญหาเหล่านั้นได้อย่างไร ?
- G2. เมื่อเกิดปัญหาแล้วอบต.ได้แก้ไขปัญหานั้นอย่างไรบ้าง? หรือมีใครมีบทบาทที่สำคัญ? ทำไม?
สมาชิกมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ บ้างหรือไม่ ? ได้ผลเป็นอย่างไรบ้าง ? ท่านพึงพอใจหรือไม่?
- G3. ในกรณีที่อบต.ไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ ท่านหาทางออกอย่างไร?
- G4. ท่านคิดว่าอบต.นี้มีโอกาสที่จะเติบโตขยายตัวมากขึ้น ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณหรือไม่ ? อย่างไร ? และปัจจัยกำหนดที่สำคัญคืออะไร ?
- G5. อบต.เคยเผชิญกับวิกฤติต่าง ๆ บ้างหรือไม่ ? แก้ไขปัญหาอย่างไร ? มีปัจจัยอะไรที่สำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของอบต.

H. ความเป็นชุมชน

- H1. ท่านคิดว่าคนในชุมชนได้เรียนรู้และให้การสนับสนุนในการดำเนินงานของอบต.หรือไม่ ? มากน้อยแค่ไหน ?
- H2. การติดต่อสื่อสาร/พูดคุยระหว่างกันในบรรดาสมาชิกหรือระหว่างคณะกรรมการ การและสมาชิกเป็นอย่างไร ? มากน้อยเพียงใด ? (ดูความสม่ำเสมอ)ของ ว่างมีหรือไม่การติดต่อสื่อสารส่วนใหญ่ใช้วิธีใด ผลหรือไม่ ? ถ้าไม่ได้ผลปรับ แก้หรือไม่ ? อย่างไร ?

I. ประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาตำบลและการเชื่อมประสานกับกลุ่มองค์กรชุมชน

- I1. ท่านคิดว่าตำบลของท่านมีข้อที่นำภาคภูมิใจ (จุดแข็ง) อะไรบ้าง ? และมีจุดอ่อนที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอะไรบ้าง ?
- I2. ท่านคิดว่าปัญหาหลักของตำบลมีอะไรบ้าง ? ปัญหาที่วิกฤตคืออะไร ? คนในชุมชนตำบลมองเห็นปัญหานี้หรือไม่ ? อย่างไร ? อบต.มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานี้หรือไม่ ? อย่างไร ? ใช้กระบวนการอะไร ? ผลเป็นอย่างไร ?
- I3. ท่านคิดว่าภาวะสุขภาพของคนในตำบลเป็นอย่างไร ? ปัญหาสุขภาพที่สำคัญคืออะไร ? คิดว่าการพัฒนาสุขภาพนอกจากหน่วยงานสาธารณสุขแล้วควรมีใครอีกบ้าง ? เพราะอะไร ? กลุ่ม/องค์กรของท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานี้หรือไม่ ? ใช้กระบวนการอะไร ? ผลเป็นอย่างไร ?
- I4. ท่านมีแนวคิดหรือทัศนคติต่อกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในชุมชน (เช่น กลุ่มป่า ปลา ออมทรัพย์ เยาวชน ฯลฯ) อย่างไร ? มีการประสานงานกับกลุ่ม/องค์กรต่างๆ เหล่านี้หรือไม่ ? อย่างไร ? อบต.มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรต่างๆ เหล่านี้หรือไม่ ? อย่างไร ? มีการสนับสนุนงบประมาณหรืออื่นๆ แก่กลุ่ม/องค์กรต่างๆ

เหล่านี้หรือไม่ ? อย่างไร ?

15. ท่านคิดว่าอบต.ควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพของประชาชนในตำบล

หรือไม่ ? อย่างไร ? เพราะอะไร ?

16. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร ? ต่อการพัฒนาอบต., กลุ่ม/องค์กร และการพัฒนา ประชาคมตำบล

J. ประเด็นเกี่ยวกับประชาคมจังหวัด/อำเภอ/ตำบล

J1. ท่านทราบเกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมให้มี "ประชาคมจังหวัด อำเภอ ตำบล และ หมู่บ้าน " หรือไม่ ? ทราบว่าอย่างไรบ้าง ?

J2. ถ้าทราบท่านเข้าใจว่า "ประชาคม" หมายถึงอะไร? ถ้าไม่ทราบท่านต้องการทราบ

ความหมายของคำว่า "ประชาคม" หรือไม่ ? เพราะอะไร ?

J3. นอกจากนั้นจังหวัดน่านของเรายังมีการจัดตั้ง "ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัด น่าน" ขึ้นมาแล้วโดยมีที่ทำการชั่วคราวอยู่ที่โรงพยาบาลน่าน โดยจะมีบทบาทในด้าน

การประสานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ (ทั้งองค์กรรัฐ เอกชน และ องค์กรของประชาชน)ในการพัฒนาจังหวัดน่านร่วมกัน ท่านทราบเกี่ยวกับเรื่องนี้

หรือไม่ ? ถ้าทราบ ท่านมีความคิดเห็นต่อเรื่องนี้อย่างไร ? บทบาทของศูนย์ฯ ที่ท่าน

มองเห็นเป็นอย่างไร ? ถ้ายังไม่ทราบท่านต้องการรับรู้เกี่ยวกับงาน /ภารกิจ/บท

บาทต่าง ๆ ที่ผ่านมาหรือไม่ ? เพราะอะไร ? มีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะเกิดประชา

คมตำบลอย่างเช่นในระดับจังหวัด ?

J4. ท่านคิดว่าจะมีความเป็นไปได้หรือไม่ ที่ภาคีหรือฝ่ายต่าง ๆ ในตำบลจะมาร่วมมือกัน

พัฒนาตำบลของเรา ให้เป็นไปในทิศทางที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ในด้านใดหรือมีความ

เป็นไปได้มากนักน้อยแค่ไหน ? เพราะอะไร ? หรือถ้าเป็นไปได้เพราะอะไร ?

J5. ถ้าคิดว่าเป็นไปได้ท่านหรือกลุ่ม/องค์กรที่ท่านเป็นสมาชิกอยู่ จะมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทต่อเรื่องนี้

อย่างไร ? มากน้อยแค่ไหน ? หรือท่านอาจมีความคิดเห็นอื่น ๆ ต่อการประสานความร่วมมือ

ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในสังคมน่านของเรา ?

M. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ของ ท่าน ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตำบล (โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับการเสริมศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ให้เข้มแข็งขึ้น, การประสานความร่วมมือ , การปรับเปลี่ยนทิศทางการทำงาน ฯลฯ)

วัน-เวลาที่สัมภาษณ์.....
สถานที่สัมภาษณ์.....

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้นำและผู้แทนกลุ่มองค์กร
ชื่อกลุ่ม/องค์กร/มูลนิธิ/สมาคม/ชมรม/สโมสร.....
สถานที่ตั้ง.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดน่าน
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย,นาง,นางสาว).....อายุ.....ปี
เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง มีความสัมพันธ์กับกลุ่มโดยมีตำแหน่งเป็น.....
ตำแหน่งอื่นๆ ทางสังคม.....

A. ประวัติ/ความเป็นมาของกลุ่มองค์กร

- A1.อะไรที่ทำให้ท่านต้องมารวมกลุ่มกัน ? ใครเป็นผู้ก่อตั้ง ? ตั้งขึ้นมาเมื่อไหร่ ?
ได้แนวคิดมาจากไหน ? เริ่มจากอะไร ? (กลุ่มสนใจ, กลุ่มกิจกรรม, กลุ่ม
ศึกษาเรียนรู้) มีความยากลำบากหรืออุปสรรคใดบ้างในช่วงการก่อตั้ง ?
A2.มีองค์กรหรือหน่วยงานใดบ้าง ที่ให้การสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่ม ?
A3.อยากทราบว่าตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม/องค์กรจนมาถึงปัจจุบันนี้ กลุ่ม/องค์กรมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมอย่างไรบ้าง ? เช่น
- มีรูปแบบ/รูปแบบในการแก้ไขปัญหาให้ชุมชนอย่างไรบ้าง ?
- ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง ?
- มีการร่วมมือกันบนพื้นฐานของความสมัครใจมากน้อยแค่ไหนเพียงใด/ อย่างไร ?

B. วัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร

- B1.กลุ่ม/องค์กรที่ตั้งขึ้นมานี้ตั้งขึ้นมาเพื่ออะไร?(วัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมาย)

C. ระบบสมาชิก

- C1. ตั้งแต่เริ่มจัดตั้ง กลุ่ม/องค์กรของท่านมีสมาชิกจำนวนกี่คน ?
ปัจจุบันมีจำนวนกี่คน? มีการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบในสมาชิกอย่างไร ? (ประเภท/
จำนวน/อายุ/อาชีพ)
C2. สมาชิกของกลุ่มประกอบอาชีพด้านใดบ้าง? ระดับการศึกษาอยู่ระดับใดบ้าง? และอยู่ใน
วัยใด?/เพศใด (ชายมากกว่าหญิงหรือหญิงมากกว่า)เพราะอะไร? (เยาวชน วัยรุ่น วัย
ทำงาน วัยสูงอายุผู้หญิง)

D. โครงสร้างหรือผังของกลุ่ม/องค์กร(เพื่อดูว่ามีใครเป็นหลัก มีใครเป็น supporter)

- D1ในกลุ่ม/องค์กรของท่านมีใครเป็นผู้นำกลุ่มและผู้นำกลุ่มนี้มีตำแหน่งอื่นๆทางสังคมหรือไม่
(ในกรณีที่ผู้ตอบเป็นผู้นำเองหรือไม่ก็ตาม ควรถามเกี่ยวกับการยอมรับจากชุมชน
สมาชิก/ผู้รับประโยชน์ว่ามีมากน้อยแค่ไหน ? เพียงใดด้วย)
D2. อยากทราบว่า กลุ่ม/องค์กรของท่าน ได้มีการแบ่งงานหรือกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของ
สมาชิกอย่างไรบ้าง ?(กลไกการทำงาน)

D3. อยากทราบว่าสมาชิกในกลุ่มของท่านมีความเก่ง(คล่อง)หรือชำนาญในด้านใดเป็นพิเศษบ้างหรือไม่ ?

E. กิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร

- E1. กลุ่ม/องค์กรของท่านได้กำหนดกิจกรรมหลักไว้อย่างไรบ้าง ?
- E2. มีการกำหนดกิจกรรมรองหรือกิจกรรมเสริมด้วยหรือไม่? (ถ้ามี)อะไรบ้าง ?
- E3. มีกิจกรรมอะไรบ้างที่ปฏิบัติต่อเนื่องทุกปี มีหรือไม่ ?อะไรบ้าง? และในรอบปีที่ผ่านมา กลุ่ม/องค์กรท่านได้ปฏิบัติกิจกรรมอะไรบ้าง ? มีกิจกรรมเพื่อส่วนรวม (สาธารณะ) อะไรบ้าง ? และชุมชนได้อะไรบ้าง ?
- E4. ในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้มีการอบรมหรือพัฒนาศักยภาพในกลุ่ม/องค์กรของท่านหรือไม่ ? ท่านจัดทำอย่างไร ? เกี่ยวกับเรื่องอะไร ? จัดที่ไหน ? ใครเป็นวิทยากร ? ระยะเวลาที่จัดเมื่อไหร่
- E5. ในช่วงปี 2542 ได้วางแผนจะปฏิบัติกิจกรรมอะไรบ้าง ? และกิจกรรมใดบ้างที่ทำไปแล้ว ? ผลเป็นอย่างไร ?
- E6. จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมมากน้อยเพียงใด ? ระดับการมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับใด ? (ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมประเมินผล)
- E7. อยากทราบว่ากลุ่ม/องค์กรของท่านคาดว่าจะทำอะไรบ้างในอนาคต กิจกรรมใดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในเวลาอีก 2-3 เดือนข้างหน้า
- E8. มีกิจกรรมใดบ้างที่มีรายได้ เคารายได้ที่ได้ไปทำอะไร ?
- E9. มีการจัดสวัสดิการแก่คนด้อยโอกาสและคนทั่วไปในชุมชนอย่างไรบ้าง ?

F. ผลงาน/จุดเด่น (จุดแข็ง)และจุดอ่อน ของกลุ่ม/องค์กร

- F1. ผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไรบ้าง?และสามารถแก้ไข ปัญหาของชุมชนได้หรือไม่?อย่างไร
- F2. ผลสำเร็จของงานหรือสิ่งที่กลุ่ม/องค์กรของท่านประทับใจ ภูมิใจ มีหรือไม่อะไรบ้าง ? และท่านคิดว่าสามารถช่วยเหลือชุมชนของท่านได้มากน้อยเพียงใด ?
- F3. ท่านคิดว่าลักษณะเด่นของกลุ่ม/องค์กรที่ท่านภูมิใจคืออะไร ? หรือมี ลักษณะเด่นที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไรบ้าง ?
- F4. ท่านคิดว่ากลุ่ม/องค์กรของท่านมีจุดแข็งในด้านใดบ้าง และสิ่งที่เป็นข้ออ่อน/ข้อเสียเปรียบมากที่สุดของกลุ่ม/องค์กรคืออะไร ? สมาชิกและ/หรือคณะ กรรมการได้มีความตระหนักในจุดแข็ง/จุดอ่อนต่าง ๆ ดังกล่าวร่วมกันหรือไม่ หรือมากน้อยแค่ไหน ? อย่างไร ?

G. การสร้างเครือข่าย

- G1. กลุ่ม/องค์กรของท่านเป็นกลุ่มหลักหรือไม่ (ถ้าไม่ใช่) เป็นกลุ่มย่อยหรือเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรใด ?
- G2. ในกรณีที่กลุ่ม/องค์กรของท่านเป็นกลุ่มหลัก ได้มีการขยายกลุ่มย่อยหรือ เครือข่ายออกไป หรือไม่? (ถ้ามี)มีกลุ่มใดบ้าง?

- G3. ในกรณีที่มี อยากรู้อะไรว่า กลุ่ม/องค์กรของท่าน มีการขยายเครือข่ายออกไปอย่างไร? ใช้กระบวนการอะไร ?
- G4. การประสานงานหรือเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายภายในกลุ่ม/องค์กรของท่าน เป็นอย่างไรบ้าง?
- G5. ในกรณีที่ท่านไม่มีเครือข่ายหรือกลุ่มย่อย ได้มีการติดต่อประสานงานกับ กลุ่ม/องค์กรอื่น ๆ บ้างหรือไม่ ? อย่างไร ? และมีโอกาสที่จะเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ใดบ้างหรือไม่ ? มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรส่วนท้องถิ่นหรือไม่ ? อย่างไรบ้าง ?
- G6. ตั้งแต่จัดตั้งกลุ่ม/องค์กรขึ้นมาได้มีใครหรือกลุ่มใดบ้าง มาศึกษาดูงาน แลก เปลี่ยน ประสบการณ์จากกลุ่ม /องค์กรของท่านหรือไม่?(ถ้ามี) มีกลุ่มใดบ้าง? ในรอบปีมี ประมาณกี่กลุ่ม?หรือคิดเป็นจำนวนครั้ง/จำนวนคนได้ ประมาณเท่าใด ?
- G7. ถ้ามีคน/กลุ่มอื่น ๆ มาศึกษาดูงานของท่าน ท่านมองบทบาทตรงนี้ของท่านอย่างไรบ้าง ? กรุณาเล่าอย่างละเอียด รวมทั้งข้อดี/ข้อเสียต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการที่มีคนมาศึกษาดูงาน
- G8. กลุ่มของท่านได้มีการไปศึกษาดูงานหรือแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กับกลุ่ม/องค์กรอื่นหรือไม่ ? ก็ครั้ง ? ไปที่ไหน ? ได้อะไรบ้าง ? และได้้นำอะไรมา ประยุกต์ใช้บ้าง ?
- G9. กลุ่มของท่านมีเวทีการเรียนรู้หรือไม่ ? ลักษณะใด ? ความถี่ของการจัด เวที ? มีใครเข้าร่วมบ้าง

H. การบริหารจัดการภายในกลุ่ม/องค์กร

- H1. ในกลุ่ม/องค์กรของท่านมีการจัดการภายในกลุ่มอย่างไร
- เช่น - มีการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการหรือไม่
(ถ้ามี)ประกอบด้วยใครบ้าง ? อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ใคร? มีการลงมติหรือไม่ ?
- มีการประชุม/นัดพบปะกันหรือไม่ ? บ่อยแค่ไหน?
- มีความโปร่งใสในการบริหารจัดการอย่างไร ?
- H2. ในความเห็นของท่านคิดว่าใคร/อะไร ? เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้กลุ่ม/องค์กรของท่าน สามารถรวมตัวและช่วยเหลือกันได้มาจนถึงปัจจุบันนี้?(คิดว่าอะไรคือสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่ทำให้กลุ่ม/องค์กรของท่านยึดโยงกันได้)
- H3. กลุ่ม/องค์กรของท่านได้รับการสนับสนุนต่างๆจากที่ใดบ้าง (เงิน,สิ่งของ, อุปกรณ์,แรงงาน)
- H4. กลุ่ม/องค์กรของท่านได้รับการสนับสนุนด้านบุคลากรจากกลุ่มอื่นๆ ที่มี ประสบการณ์ มามีส่วนร่วมในการคิด และวางแผน การทำงานในกลุ่มหรือไม่ ? คือใคร ?
- H5. ภายในกลุ่ม/องค์กรของท่าน เมื่อมอบหมายงานให้สมาชิกไปแล้วสามารถทำได้ตามที่กลุ่มต้องการหรือไม่ ? ถ้าได้หรือไม่ได้ตามที่กำหนดไว้คิดว่า มีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องบ้าง

H6. มีการระดมทุนจากภายในและภายนอกกลุ่ม/องค์กรหรือไม่? มีกองทุนหรือไม่? ลักษณะใด? ขนาดของกองทุน? อัตราการเติบโตของกองทุน? ประเภทกิจกรรมที่ใช้เงินจากกองทุน?

I. ปัญหา/อุปสรรค/โอกาสและความเสี่ยงของกลุ่ม/องค์กร

- I1. อยากทราบว่าในการดำเนินงาน กลุ่ม/องค์กรของท่านมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง(ที่สำคัญ) ท่านมีวิธีการในการรับรู้ปัญหาเหล่านั้นได้อย่างไร?
- I2. เมื่อเกิดปัญหาแล้วกลุ่ม/องค์กรของท่านได้แก้ไขปัญหานั้นอย่างไรบ้าง? หรือมีใครมีบทบาทที่สำคัญ? ทำไม? สมาชิกมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้นหรือไม่? ได้ผลเป็นอย่างไรบ้าง? ท่านพึงพอใจหรือไม่?
- I3. ในกรณีที่กลุ่ม/องค์กรของท่านไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ ท่านหาทางออกอย่างไร?
- I4. ท่านคิดว่ากลุ่ม/องค์กรนี้มีโอกาสที่จะเติบโตขยายตัวมากขึ้น ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณหรือไม่? อย่างไร? และปัจจัยกำหนดที่สำคัญคืออะไร?
- I5. หรือในกรณีที่กำลังอยู่ในช่วงวิกฤติหรือมีปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ต่อการที่จะนำไปสู่การยุบตัวขององค์กรหรือไม่? หรือกลุ่ม/องค์กรเคยเผชิญกับวิกฤติต่างๆ บ้างหรือไม่? แก้ไขปัญหาอย่างไร? ถ้ากลุ่ม/องค์กรยังไม่มั่นคงเพียงพอ มีปัจจัยอะไรที่สำคัญหรือเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงหรือไม่มั่นคงหรือเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของกลุ่ม/องค์กร

J. ความเป็นชุมชน

- J1. ท่านคิดว่าคนในชุมชนหรือในกลุ่ม/องค์กรของท่าน ได้เรียนรู้และให้การสนับสนุนในการดำเนินงานกลุ่ม/องค์กรของท่านหรือไม่? มากน้อยแค่ไหน?
- J2. การติดต่อสื่อสาร/พูดคุยระหว่างกันในบรรดาสมาชิกหรือระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกเป็นอย่างไร? มากน้อยเพียงใด? (ดูความสม่ำเสมอ) ช่องว่างมีหรือไม่การติดต่อสื่อสารส่วนใหญ่ใช้วิธีใดผลหรือไม่? ถ้าไม่ได้ผลปรับแก้หรือไม่? อย่างไร?

K. ประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาตำบลและการเชื่อมประสานกับอบต.

- K1. ท่านคิดว่าตำบลของท่านมีข้อที่นำภาคภูมิใจ (จุดแข็ง) อะไรบ้าง? และมีจุดอ่อนที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอะไรบ้าง?
- K2. ท่านคิดว่าปัญหาหลักของตำบลมีอะไรบ้าง? ปัญหาที่วิกฤติคืออะไร? คนในชุมชน/ตำบลมองเห็นปัญหานี้หรือไม่? อย่างไร? กลุ่ม/องค์กรของท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานี้หรือไม่? ใช้กระบวนการอะไร? ผลเป็นอย่างไร? คิดว่าการพัฒนาสุขภาพนอกจากหน่วยงานสาธารณสุขแล้วควรมีใครอีกบ้าง? เพราะอะไร?
- K3. ท่านคิดว่าภาวะสุขภาพของคนในตำบลเป็นอย่างไร? ปัญหาสุขภาพที่สำคัญคืออะไร? กลุ่ม/องค์กรของท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานี้หรือไม่? ใช้กระบวนการอะไร? ผลเป็นอย่างไร?
- K4. กลุ่ม/องค์กรของท่านมีแนวคิดหรือทัศนคติของกลุ่ม/องค์กร ต่อ อบต. อย่างไร? มีการประสานงานกับอบต.หรือไม่? อย่างไร? มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของอบต.หรือไม่?

อย่างไร ? มีการขอรับการสนับสนุนงบประมาณหรืออื่นๆจากอบต.หรือไม่ ? อย่างไร ?
ท่านพึงพอใจต่อการดำเนินงานของอบต.หรือไม่ ? อยากให้อบต.เป็นอย่างไร ?

K5. ท่านคิดว่าอบต.ควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพของประชาชนในตำบลหรือไม่ ?
อย่างไร ? เพราะอะไร ?

K6. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร ? ต่อการพัฒนากลุ่ม/องค์กร และการพัฒนาประชาคมตำบล

L. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ของ ท่าน ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตำบล
(โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับการเสริมศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ให้เข้มแข็ง
ขึ้น,การประสานความร่วมมือ , การปรับเปลี่ยนทิศทางการทำงาน ฯลฯ)

ภาคผนวก ข

รายการสื่อที่มีการเผยแพร่เรื่องราวของกลุ่ม/องค์กรต่างๆของตำบลเมืองจัง

1. ประเภทสื่อทางโทรทัศน์

- 1.1 รายการ “สู้ขวัญควาย” ในสารคดีชุด “ทุ่งแสงตะวัน” สถานที่ถ่ายทำบ้านเมืองหลวงในปี 2537
- 1.2 รายการ “พระสงฆ์กับการเผยแพร่ธรรมะ” ในสารคดีชุด “ทุ่งแสงตะวัน” สถานที่ถ่ายทำบ้านสบยาว ปี 2537
- 1.3 รายการ “เยาวชนกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา” ในสารคดีชุด “แสงตะวัน” สถานที่ถ่ายทำบ้านหาดผาชน ปี 2540
- 1.4 สารคดีชุดเผชิญหน้าสิ่งแวดล้อม เรื่อง “อนุรักษ์ต้นน้ำ” กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทางช่อง 5 สถานที่ถ่ายทำบ้านหาดผาชน ปี 2538
- 1.5 สารคดี “การเกษตรเพื่อการอนุรักษ์” ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทางช่อง 5 สถานที่ถ่ายทำ สวนของนายชูศักดิ์ หาดพรหม บ้านหาดเค็ด ปี 2539
- 1.6 รายการ “เยาวชนกับการอนุรักษ์” ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทางช่อง 9 สถานที่ถ่ายทำบ้านหาดผาชน ปี 2541
- 1.7 รายการ “อนุรักษ์แม่น้ำน่าน” สารคดีเวทีชาวบ้านทางช่อง 9 สถานที่ถ่ายทำที่บ้านเมืองจังเหนือ และบ้านหาดผาชน ปี 2541
- 1.8 รายการ “ละอ้อนน่านสานงานศิลป์ ของกลุ่มยาเมือง” สารคดีชุดลานบ้านลานเมือง ทางช่อง 9 สถานที่ถ่ายทำบ้านหาดเค็ด ปี 2541
- 1.9 รายการ “อนุรักษ์ป่าชุมชน” สารคดีชุดเวทีชาวบ้าน ทางช่อง 9 สถานที่ถ่ายทำ บ้านหาดผาชน ปี 2541

2. ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์

- 2.1 การสืบชะตาอ่างน้ำวะ นสพ.หมู่บ้าน 12 สิงหาคม 2535
- 2.2 การอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านสบยาว นสพ.หมู่บ้าน ปี 2536
- 2.3 การบวชป่าสบยาว และการบวชป่าหาดผาชน นสพ.เหนือ นสพ.เสียงชาวบ้าน ปี 2538

3. ประเภทรายงานวิจัยและวิทยานิพนธ์

- 3.1 คุณช้างต้น กุลชร ณ อัญญา นักศึกษาปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาเรื่อง “เศรษฐกิจชุมชน กรณีบ้านหาดผาชน”
- 3.2 คุณสุภาพ สิริบรรสพ นักศึกษาปริญญาโท สาขามนุษย์กับการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กรณีบ้านหาดผาชน” กรณีศึกษากันหาดผาชน
- 3.3 คุณอรรณพ กฤตบุญฤทธิ์ นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาเรื่อง “การเปรียบเทียบชนิด/ปริมาณสัตว์น้ำในเขต - นอกเขตอนุรักษ์” กรณีศึกษากันหาดผาชน
- 3.4 คุณอรรณพ กฤตบุญฤทธิ์ นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาเรื่อง “การแยกชนิดสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำบ้านหาดผาชน” กรณีบ้านหาดผาชน

- 3.5 คณะนักศึกษาศรีวิภาวดี คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ศึกษาเรื่อง “ชีววิทยาในของพืชและสัตว์ในระบบนิเวศแหล่งน้ำ” กรณีบ้านหาดผาชน
 - 3.6 คุณสำรวย ผัดผล มูลนิธิอีกเมืองนาน ศึกษาเรื่อง “การสนับสนุนองค์กรประชาชนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ” กรณีศึกษา ลุ่มน้ำจำ และลุ่มน้ำวะ บ้านหาดเค็ด และบ้านเมืองหลวง
 - 3.7 คุณกฤษฎา บุญชัย นักศึกษาศรีวิภาวดี สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศึกษาเรื่อง “พลวัตชุมชนล้านนา ในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ” กรณีบ้านหาดเค็ด
 - 3.8 คุณรัชนี ไชยคำวัง นักศึกษาศรีวิภาวดี สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาเรื่อง “บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบพื้นบ้าน” กรณีศึกษาน้ำสบยาว
 - 3.9 คุณคริสเตอร์ เคสเลอร์ นักศึกษาศรีวิภาวดี ประเทศเยอรมัน ศึกษาเรื่อง “ป่าชุมชน” กรณีบ้านสบยาว
 - 3.10 คุณพุ่มยะ ไอนากะ นักวิจัยรับเชิญ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมกับการเรียนต่อ” กรณีบ้านหาดเค็ด
 - 3.11 คุณศรีประทุม ยศอาจ นักศึกษาศรีวิภาวดี วิชาเอกการพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏลำปาง ศึกษาเรื่อง “ผักพื้นบ้าน” กรณีบ้านหาดเค็ด
 - 3.12 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช “เกษตรกรรมยั่งยืน” เอกสารประกอบการเรียนการสอน
 - 3.13 เครือข่ายเกษตรทางเลือกภาคเหนือ “หนังสือของดีล้านนา” กรณีศึกษานายชูศักดิ์ หาดพรหม บ้านหาดเค็ด
 - 3.14 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี เอกสารประกอบการพัฒนานโยบาย เรื่อง “การส่งเสริมภูมิปัญญาไทย” ข้อมูลเบื้องต้นครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1
4. รางวัลต่าง ๆ ที่ผู้นำและชุมชนในตำบลเมืองจังได้รับ
- 4.1 นายอินเขียน ผัดผล ได้รับใบประกาศเกียรติคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนไทย โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2540
 - 4.2 นายชูศักดิ์ หาดพรหม ได้รับรางวัลเกษตรทฤษฎีใหม่ ปี พ.ศ. 2539
 - 4.3 นายสำรวย ผัดผล ได้รับรางวัลผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อสาธารณประโยชน์ จากมูลนิธิเอชไอพี ประเทศสหรัฐอเมริกา ปี พ.ศ. 2538
 - 4.4 กำนันสัจด์ เตชะเสนา ได้รับรางวัลกำนันแบบทองคำ วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2529
 - 4.5 บ้านเมืองจังหมู่ที่ 5 ได้รับประกาศเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด จังหวัดน่าน ปี พ.ศ. 2542
 - 4.6 บ้านหาดผาชน หมู่ที่ 3 ได้รับประกาศเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองดีเด่น ภาคเหนือ พ.ศ. 2536